

2017-2018

[ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ]

Επιβλέπων καθηγητής: Ξενάκης Δημήτρης

Όνομα φοιτήτριας: Καταζάκη Μαρία

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	3
Εισαγωγή	4
Ιστορική Αναδρομή. Το ιστορικό πλαίσιο των Ελληνοτουρκικών σχέσεων	4
Η σχέση Ελλάδας-Τουρκίας πριν την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	8
Κεφάλαιο 1 : Η Ελληνοτουρκική διένεξη	10
1.1 Κυριαρχία και Γεωπολιτικές εξελίξεις.	10
1.1.1 Οι διαφωνίες για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας 1974-1976	11
1.1.2 Η διαμάχη για την ύπαρξη πετρελαίου 1987-1988.....	12
1.1.3 Η διένεξη για την Ελληνική κυριαρχία: Ίμια 1995-1996	13
1.1.4 Τούρκικες έρευνες (2010).....	15
1.2 Η στάση της Ελλάδας από το 1974 μέχρι σήμερα.....	16
1.3 Η Τουρκία και η στάση που ακολούθησε την ίδια χρονική περίοδο.....	20
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	23
2.1 Η Ε.Ε. ως θεσμός και ποια η σημασία Διεύρυνσης της. (ποιες οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει).	23
2.2 Η εισαγωγή και η πορεία της Ελλάδας στην Ε.Ε από το 1981.....	28
2.3 Οι επιδράσεις της Ε.Ε. στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας και ο Εξευρωπαϊσμός.	34
2.4 Τι κέρδισε η Ελλάδα από την ένταξη σε σχέση με την Τουρκία;.....	39

2.5 Η στάση της Ευρώπης για τα ζητήματα με την Τουρκία.....	42
Κεφάλαιο 3 ^ο : Τουρκία: Δυνητικό Μέλος ή Περιφερειακή Δύναμη;.....	46
3.1 Η σχέση της Τουρκίας με την Ε.Ε από το 1960 μέχρι σήμερα.....	46
3.1.1 Παρελθόν	46
3.1.2 Παρόν.....	51
3.1.3 Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και η Τουρκία ως «ο άλλος» της Ευρώπης	58
3.2 Η πρόοδος της Τουρκίας όσο αφορά την ένταξή της στην Ευρώπη.	61
3.3 Το όφελος αλλά και το κόστος που θα έχει η Τουρκία αν προσχωρήσει στην Ε.Ε.....	63
3.3.1 Οφέλη για την Τουρκία της ένταξης στην ΕΕ	63
3.3.2 Προβλήματα από την ένταξη στην ΕΕ	64
3.4 Η Ευρώπη θα ωφεληθεί ή θα ζημιωθεί αν ενσωματωθεί η Τουρκία;.....	65
3.5 Η Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη: Η πολιτική που ακολουθεί τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά.....	70
Συμπεράσματα- προοπτικές.....	76
Βιβλιογραφία	91

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί πτυχιακή εργασία στα πλαίσια του προπτυχιακού τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Προτού να φτάσουμε στην παρουσίασή της, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βάθους καρδιάς τους ανθρώπους που γνώρισα και συνεργάστηκα αφού διαδραμάτισαν ιδιαίτερο και καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία και εκτέλεσή της.

Πριν από όλους θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον Κύριο Ξενάκη Δημήτριο, επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας πτυχιακής εργασίας για την εμπιστοσύνη, τη βοήθεια και το ενδιαφέρον που μου έδειξε ούτως ώστε να διεκπεραιώσω το παρόν θέμα «Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση». Ακόμη, του είμαι ευγνώμων για την πολύτιμη καθοδήγηση του, που χωρίς εκείνη θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Επιπλέον ένα μεγάλο και ολόψυχο ευχαριστώ χρωστάω στον υποψήφιο διδάκτορα Ηλία Παππά, ο οποίος, με συμβούλευε σε κάθε στάδιο της εργασίας για την όποια απορία και δισταγμό, μου έδωσε θάρρος και πολύτιμες πληροφορίες, πράξεις καθοριστικές για την εκπόνηση του έργου μου.

Τέλος, παρόλο που δεν υπάρχουν τα κατάλληλα λόγια για να περιγράψω τα όσα νιώθω, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, γιατί χωρίς εκείνους δεν θα τα είχα καταφέρει. Ήταν δίπλα μου σε κάθε μου επιλογή δίνοντας μου θάρρος, αμέριστη αφοσίωση και δύναμη για να καταφέρνω πάντοτε τους στόχους μου.

Εισαγωγή

Ιστορική Αναδρομή. Το ιστορικό πλαίσιο των Ελληνοτουρκικών σχέσεων

Παρατηρώντας κάποιος τις ελληνοτουρκικές σχέσεις διαχρονικά ή διαφορετικά μπορούμε να πούμε μακροϊστορικά, καταλαβαίνει κανείς την ύπαρξη μιας πολύ έντονης αβεβαιότητας και ρευστότητας ως προς το σχηματισμό ισορροπιών ισχύος-συμφερόντων. Συγκεκριμένα από το 1973¹ και έπειτα παρατηρείται μιας διαρκώς κλιμακούμενη και έμπρακτη αμφισβήτηση των κυριαρχικών θέσεων της Ελλάδα στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου και φυσικά όπως είναι γνωστό μια παράνομη κατοχή μέρους της κυπριακής δημοκρατίας της Κύπρου².

Οι τουρκικές διεκδικήσεις αφορούν την οριοθέτηση των εναέριων και θαλάσσιων συνόρων στο Αιγαίο. Σε γενικές γραμμές ,μπορεί να ειπωθεί πως το σύνολο των τουρκικών διεκδικήσεων έχει ως απώτερο στόχο την αναθεώρηση της εδαφικής πραγματικότητας της Ελλάδας στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου. Έτσι με αυτό τον τρόπο μπορούμε να πούμε πως τα συμφέροντα της Ελλάδας μπαίνουν σε δυνητικό κίνδυνο να πληγούν³.

¹Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

²Αλεξανδρής, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνώση..

³Αλεξανδρής, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνώση.

Αυτή η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας φτάνει στο αποκορύφωμά της την περίοδο που τη διακυβέρνηση της χώρας έπαιρναν στα χέρια τους οι σοσιαλδημοκράτες του Εσεβίτ. Στόχος της διακυβέρνησής τους ήταν η πολιτική αναβάθμιση του ρόλου της Τουρκίας σε διεθνές επίπεδο. Όμως, πραγματικός στόχος της εν λόγω κυβέρνησης ήταν η απόκτηση ορισμένων ανατολικών νησιών του Αιγαίου που θα άνοιγαν δρόμους στη Τουρκία πράγμα το οποίο όμως δεν έγινε ποτέ. Το χερσαίο κομμάτι της Ελλάδας έχει τη δυνατότητα να συνδέεται και συνάμα να επικοινωνεί με ένα πλήθος νησιών, αναπτύσσοντας έτσι με αυτό τον τρόπο ένα γεωγραφικό σύνολο με αδιάσπαστο χαρακτήρα, ώθησε τους διεθνείς οργανισμούς στο πάρσιμο της απόφασης να παραχωρήσουν στην Ελλάδα αρμοδιότητες απόλυτου ελέγχου στο Αιγαίο , που στην ουσία έχουν τη δυνατότητα να καλύπτουν το σύνολο του εναέριου και θαλάσσιου χώρου του πελάγους. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί πως αυτή ακριβώς η θεσμική κυριαρχία της Ελλάδας στο Αιγαίο επιδιώκει να αμφισβητήσει εδώ και πολλά έτη η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας⁴.

Συγχρόνως , η πολιτική της θεσμικής αμφισβήτησης ακολουθείται από έμμεσες ή και άμεσες κάποιες φορές απειλές που σχετίζονται δίχως αμφιβολία με την εδαφική υπεροχή της Ελλάδας σε ζητήματα που αφορούν την ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου. Η συνολική στάση της Τουρκίας δείχνει πως η ίδια η Τουρκία επιδιώκει όχι στη μεταβολή της κατάστασης στο Αιγαίο, αλλά την ολοκληρωτική ανατροπή της γεωπολιτικής πραγματικότητας και την ριζική συρρίκνωση του ελλαδικού χώρου. Μέχρι και στις μέρες η Τουρκία δε δείχνει τη πρόθεση να επιλυθεί η εν λόγω διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου με κοινή σύμπραξη και προσφυγή Ελλάδας –Τουρκίας στο Διεθνές Δικαστήριο. Μια τέτοια κίνηση θα σηματοδοτούσε μια νέα αρχή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις καθώς θα δινόταν μια αντικειμενική λύση στον εν λόγω πρόβλημα.⁵

⁴Αλεξάνδρης, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνώση.

⁵Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

Η παραπάνω στάση της Τουρκίας μπορεί να εξηγηθεί με τρεις διαφορετικές εκδοχές⁶:

Α) Η Τουρκία εκτιμάται πως στερείται σαφών στόχων για τη περαιτέρω εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Β) Η Τουρκία επιδιώκει έναν πιο ευνοϊκό συσχετισμό δυνάμεων για να το λύσει το ζήτημα .

Γ) Η Τουρκία ενδεχομένως να επιδιώκει την λύση των θεμάτων αυτών από μια θέση ισχύος.

Παρόλα αυτά, όμως, η Τουρκία δεν δέχεται τις αντικειμενικές λύσεις και επιμένει στη πρόταση των διμερών διαπραγματεύσεων. Τρανταχτή απόδειξη των όσων ειπώθηκαν παραπάνω συνιστά το γεγονός πως οι δύο αυτές χώρες έχουν φτάσει σε σημείο να συμβεί ένοπλη αντιπαράθεση δίχως όμως αυτό να δηλώνει πως δεν υπήρξαν και περίοδοι ύφεσης και συνεργασίας με την αρωγή διμερών συνθηκών όπως για παράδειγμα η ελληνοτουρκική συνθήκη του 1930⁷.

Τη δεκαετία του 1990⁸ και ύστερα, η Τουρκία εμφανίζει την τάση να απειλεί με πόλεμο (*casus belli*) την Ελλάδα σε περίπτωση που η δεύτερη επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα, πράγμα το οποίο σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο της δίνεται η δυνατότητα να το κάνει. Επίσης, ως γνωστόν, η Τουρκία θέτει ζήτημα υπεροχής της σε κομμάτι της Ελληνικής Επικράτειας (Ιμια). Η Ελλάδα από τη δική της πλευρά ακολούθησε μια προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων που έχει ως στόχο τη δρομολόγηση τους σε ένα πλαίσιο φιλικής γειτονίας, που διέπεται από κανόνες που θεωρούνται

⁶ Αλεξανδρής, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνωση.

⁷ Αλεξανδρής, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνωση.

⁸ Ροζάκης, Χ., Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική κρίση, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987*, ΓΝΩΣΗ-ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 1988, σελ. 352-373

αναγνωρισμένοι από το διεθνές Δίκαιο. Το έτος 1999 αναπτύχθηκε μια καινούργια διαδικασία προσέγγισης των χωρών Ελλάδας- Τουρκίας, πρώτον σε διμερές επίπεδο και δεύτερον στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής της γείτονας⁹.

Σχετικά με τα θέματα που εμφανίζονται μεταξύ των χωρών Ελλάδας-Τουρκίας έχει τη δυνατότητα κάποιος να τα διαχωρίσει ως εξής¹⁰:

1) Στα διμερή¹¹, δηλαδή με άλλα θέματα που σχετίζονται κατά βάση με τις δύο αυτές χώρες. Σε αυτό το γκρουπ, περιέχονται το ζήτημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, η πιθανότητα της επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης της Ελλάδας στο δώδεκα ναυτικά μίλια και η έκταση των 10 ναυτικών μιλίων του εθνικού εναέριου χώρου.

2) Στα διεθνή θεσμικά¹², δηλαδή ζητήματα που έχουν δημιουργηθεί από τουρκικές διεκδικήσεις αλλά δεν οδηγούνται με ευθύ τρόπο στην Ελλάδα. Αντίθετα, συνιστούν ζητήματα που σχετίζονται με τη διεθνή κοινότητα, καθώς η Τουρκία αμφισβητεί καθεστώτα που έχουν δημιουργηθεί από διεθνείς οργανισμούς. Σε αυτό το γκρουπ των ζητημάτων περιλαμβάνονται τα ζητήματα της Περιοχής Πληροφόρησης Πτήσεων, του Εναέριου Επιχειρησιακού Ελέγχου και του καθεστώτος της αποστρατικοποίησης των Ελληνικών Νησιών της ευρύτερης περιοχής του Αιγαίου.

⁹ Αλεξανδρής, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνωση.

¹⁰ Αλεξανδρής, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερεμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνωση.

¹¹ Ροζάκης, Χ., Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική κρίση, *Τα Διμερή Ζητήματα*, Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987, ΓΝΩΣΗ-ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 1988, σελ. 352-373

¹² Ροζάκης, Χ., Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική κρίση, *Τα διεθνή θεσμικά ζητήματα*, Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987, ΓΝΩΣΗ-ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 1988, σελ. 352-373

Η σχέση Ελλάδας-Τουρκίας πριν την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Έξι χρόνια μετά τη πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα, στη Τουρκία πραγματοποιήθηκε το τρίτο πραξικόπημα ,μετά τη μη επιτυχή κίνηση του Ετσεβίτ για εξομάλυνση της εσωτερικής κατάστασης της χώρας. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί πως οι κυβερνήσεις συμμαχίας στο χρονικό διάστημα 1973-1980 θεωρούνταν μη ισχυρές, πράγμα το οποίο επέτεινε την απογοήτευση των θεματοφυλάκων του κεμαλισμού. Η εσωτερική κατάσταση στις μεγάλες αστικές πόλεις ήταν εκτός ελέγχου. Η πολιτική βία από τις ομάδες νεολαίας των άκρων, με τους Γκρίζους Λύκους και τους ισλαμιστές φονταμενταλιστές στα δεξιά και τους κουμμουνιστές στα αριστερά, μετέτρεψε τη κυκλοφορία στα αστικά κέντρα σε μια εξαιρετικά επικίνδυνη κατάσταση , με πεδία μάχης σε δρόμους και πανεπιστήμια. Επίσης η οικονομική κρίση που επικρατούσε εκείνη τη περίοδο είχε φέρει καταστάσεις απογοήτευσης στη στρατιωτική ηγεσία. Ακόμα η πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974 και του 1979-1980 ήταν ένα δυνατό χτύπημα στην τουρκική οικονομία καθώς έβλεπε όλο το ξένο συνάλλαγμα να εξανεμίζεται στην εισαγωγή πετρελαίου¹³.

Η δεκαετία του 1980 εισήλθε με ένα επιπλέον τελεσίγραφο της στρατιωτικής ηγεσίας στην πολιτική εξουσία . Η πολιτική εξουσία έδειξε την τάση να μην μπορεί να ανταποκριθεί μετά από διαδοχικές προεδρικές εκλογές με αποτέλεσμα το Σεπτέμβρη του 1980 ο τουρκικός στρατός να αναλάβει και πάλι την εξουσία.

Η Ελλάδα¹⁴, σε αντίθεση με τη Τουρκία , έδειχνε να επιστρέφει σε φυσιολογικούς ρυθμούς . Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας υπό τον Κ. Καραμανλή και εν συνεχεία οι κυβερνήσεις τις Νέας Δημοκρατίας υιοθέτησαν μια φιλοδυτική, αλλά κυρίως φιλοευρωπαϊκή πολιτική, πιστεύοντας την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ως εργαλείο αποκοπής από την αμερικανική επιρροή. Επίσης η λεπτή ισορροπία που επιδίωκε να

¹³Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Σελ. 24-42

¹⁴Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

κρατήσει ο Κ. Καραμανλής μεταξύ της ατλαντικής συμμαχίας και της ευρωπαϊκής προοπτικής, δεν τον εμπόδισε από το να οδηγήσει τη χώρα στην αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Οι 4ετίες της Νέας Δημοκρατίας έθεσαν τις βάσεις προκειμένου να εξυγιανθούν οι ασθενικές δομές που ήταν αποτέλεσμα της χούντας. Ακόμα αξίζει να σημειωθεί πως στην εν λόγω περίοδο απομακρύνθηκε σε μεγάλο βαθμό ο φόβος επανεμπλοκής του στρατού στα πολιτικά δρώμενα.

Οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας μέχρι το έτος 1981 (έτος ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση) που σηματοδοτούν τη μεταβολή της εξωτερικής πολιτικής από τον Αντρέα Παπανδρέου¹⁵, χαρακτηρίζονται από διμερείς διαπραγματεύσεις σύμφωνα με τις οποίες ο Έλληνας Πρωθυπουργός βάζει στο τραπέζι θέματα εφ' όλης της ύλης. Οι αιφνίδιες υπαναχωρήσεις της τουρκικής ηγεσίας υπό την αιγίδα του Ντεμιρέλ στα μέσα του '70, δεν επηρεάζουν την ελληνική κυβέρνηση, η οποία με ακάθεκτο τρόπο συνεχίζει τις κινήσεις της για εξάντληση πιθανών λύσεων σε διμερές επίπεδο. Υιοθετώντας το Άρθρο 33 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο αναφέρει πως οι διαπραγματεύσεις συνιστούν το αρχικό στάδιο επίλυσης διεθνών διαφορών, και με την ενδυνάμωση από τη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου, βάσει της οποίας το στάδιο των διαπραγματεύσεων είναι αναγκαίο να εξαντληθεί μέχρι τέλους πριν αναζητηθεί παρέμβαση –διπλωματική ή νομική- από τρίτους για την επίλυση των προβλημάτων τους, η ελληνική κυβέρνηση κατά τη πρωθυπουργία Καραμανλή έδειξε δίχως αμφιβολία στην διεθνή κοινότητα το σεβασμό της προς το διεθνές δίκαιο και την δυνατότητα συνδιαλλαγής στο ίδιο τραπέζι με όλα τα κράτη όποιες και να ήταν οι διαφορές σε πολιτικής σημασίας επίπεδο.

¹⁵Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

Κεφάλαιο 1 : Η Ελληνοτουρκική διένεξη

1.1 Κυριαρχία και Γεωπολιτικές εξελίξεις.

Το Αιγαίο πέλαγος έχει υπάρξει για αιώνες πεδίο αντιπαλότητας μεταξύ των Τούρκων και Ελλήνων ειδικότερα μετά το πόλεμο της ανεξαρτησίας των τελευταίων ετών από την οθωμανική αυτοκρατορία (1821-1832). Για την Ελλάδα το Αιγαίο συνιστά θεμελιώδη μέρος της ταυτότητά τους , το κέντρο της αρχαίας αθηναϊκής και βυζαντινής αυτοκρατορίας . Όμως , ύστερα από την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης το 1923 σύμφωνα με την οποία διαμορφώθηκαν τα σύγχρονα σύνορα της Ελλάδας και της Τουρκίας , το Αιγαίο σταμάτησε να αποτελεί πηγή διαμάχης για τα επόμενα 50 έτη. Αυτό συνέβη καθώς η επέκταση των θαλάσσιων ζωνών αναγνωρίστηκε ως διεθνής νομικός όρος μόλις κατά τις δεκαετίες μεταξύ 1950 & 1980. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί πως η εμπιστοσύνη μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας κλονίστηκε ανεπανόρθωτα τη δεκαετία του '70 , όταν οι εκτεταμένες διαμάχες και συγκρούσεις στη Κύπρο μεταξύ της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας και της τουρκοκυπριακής κοινότητας ακολούθησαν το πραξικόπημα με την σύμφωνη γνώμη της Αθήνας και η μετέπειτα τούρκικη εισβολή¹⁶.

¹⁶Ροζάκης, Χ. Α. (2005). Το Διεθνές Δίκαιο και η Λειτουργία του στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1974-2004). Στο Κ. Αρβανιτόπουλος, & Μ. Κοπά, *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής (1974-2004)* (σσ. 155-162). Λιβανης.

1.1.1 Οι διαφωνίες για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας 1974-1976

Τον Ιούνιο του 1974¹⁷, η Τουρκία έστειλε το Τσανταρλί το οποίο ήταν ένα ωκεανογραφικό σκάφος, το οποίο το συνόδευαν αρκετά πολεμικά πλοία προκειμένου να ερευνηθούν εκείνα τα σημεία του Αιγαίου, όπου οι διεκδικήσεις των Ελλήνων και των Τούρκων όσον αφορά την υφαλοκρηπίδα ταυτίζονταν. Η αντίδραση από τη πλευρά της Αθήνας χαρακτηρίστηκε ως ήπια και μπορεί εύκολα να πει κάποιος πως περιορίστηκε σε μια διπλωματική διακοίνωση και στην δημιουργία μιας μικρής εμβέλειας ναυτικής δύναμης. Οι πρωθυπουργοί Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ και Κωνσταντίνος Καραμανλής προχώρησαν σε κοινή δήλωση το Μάιο του 1975, συμφωνώντας από κοινού να οδηγηθούν οι δύο αντιμαχόμενες χώρες στο ΔΔΧ για το θέμα της υφαλοκρηπίδας και να βρουν λύσεις για τα υπόλοιπα θέματα μέσω της διαδικασίας των διαπραγματεύσεων.

Τον Αύγουστο του 1976¹⁸, η Τουρκία έστειλε το Χόρα και ξανά το 1978 ως Σισμίκ, συνοδευόμενο από ένα πολεμικό πλοίο προκειμένου να συλλέξει στοιχεία σχετικά με τις σεισμικές δονήσεις στη περιοχή που βρίσκεται δυτικά από το νησί της Λέσβου. Αυτή τη φορά, οι ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδας κήρυξαν γενικευμένο συναγερμό, ο οποίος προκάλεσε αναστάτωση πολιτικού χαρακτήρα στην Ελλάδα. Οι δύο πλευρές, δηλαδή Ελλάδα και Τουρκία, υποχώρησαν μετά από παρέμβαση του Ηνωμένου Βασιλείου¹⁹. Η Ελλάδα εκείνη τη περίοδο προσέφυγε για τον εν λόγω ζήτημα στο ΔΔΧ(Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης), το οποίο όμως με τη σειρά του δεν έκανε δεκτή την αίτηση το 1978. Ακόμα η Ελλάδα προχώρησε σε διαδικασία έφεσης στο Συμβούλιο Ασφάλειας του ΟΗΕ, το οποίο μέσω ψηφίσματος 395 απαίτησε και από

¹⁷Ροζάκης, Χ. Α. (2005). Το Διεθνές Δίκαιο και η Λειτουργία του στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1974-2004). Στο Κ. Αρβανιτόπουλος, & Μ. Κοπά, *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής (1974-2004)* (σσ. 155-162). Λιβανης.

¹⁸Γιαννίκης, Γ. (2016). *Κρίσις και Διαχείριση Κρίσεων. Μια περιπτωσιολογική μελέτη των ελληνοτουρκικών κρίσεων μετά το 1974*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

¹⁹Τσακαλογιάννης, Π. (2005). Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Συστημική Αλλαγή. Στο Κ. Αρβανιτόπουλος, & Μ. Κοπά, *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής* (σσ. 440-453). Λιβανης.

τις δύο χώρες τον περιορισμό της έντασης και τη διεξαγωγή διαλόγου. Σε ένδειξη καλυτέρευσης των σχέσεων τους οι δυο χώρες συμφώνησαν στο πρωτόκολλο Μπέρν (11 Νοεμβρίου 1976) τη διαπραγμάτευση του θέματος υφαλοκρηπίδας και συγχρόνως αποχή από οποιαδήποτε διεργασία εξόρυξης. Κατά τη περίοδο των συναντήσεων το διάστημα 1977-1978 ,ο Τούρκος Πρωθυπουργός Μπουλεντ Ετζεβίτ και ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής έκαναν αρκετές προσπάθειες για να προετοιμάσουν κατάλληλο έδαφος για τις διαπραγματεύσεις που θα γίνονταν μεταξύ των δύο υπουργείων εξωτερικών σε κλίμακα υφυπουργών και οι οποίες διήρκησαν από τον Ιούλιο του 1978 μέχρι το Σεπτέμβριο του 1981, έτος που ανέβηκε στην εξουσία η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ του Αντρέα Παπαντρέου , η οποία στη συνέχεια ως γνωστόν δεν συνέχισε τη διαδικασία και την εν τέλει την ακύρωσε²⁰.

1.1.2 Η διαμάχη για την ύπαρξη πετρελαίου 1987-1988

Οι κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Ελλάδας βρέθηκαν προ εκπλήξεων μπροστά στη κρίση του 1987 που σχετιζόταν με το ζήτημα της εξόρυξης του πετρελαίου. Το Φεβρουάριο η Ελλάδα δήλωσε ότι θα εφαρμόζε ένα νέο νομοσχέδιο που θα έδινε την εξουσία να αποφασίζει ο τόπος που θα λάμβανε χώρα. Η Τουρκία το Μάρτιο του 1987 έστειλε το ωκεανογραφικό σκάφος Piri Reis και το Σισμίκ να ψάξουν για υδρογονάνθρακες λίγο πιο έξω από ελληνικά χωρικά ύδατα , σε μια περιοχή όπου το ελληνικό κράτος το θεωρούσε κομμάτι της υφαλοκρηπίδας της. Προκειμένου να απαντήσει η Ελλάδα σε αυτή τη κίνηση της Τουρκίας έστειλε πλοία ,αναπτύσσοντας τα στρατεύματά της στα σύνορα με την Τουρκία²¹.

Ο πρωθυπουργός Τουρκούτ Οζάλ ψάχνοντας επίλυση για τη κρίση που είχε δημιουργηθεί , προχώρησε σε δήλωση που έλεγε πως η Τουρκία θα απέσυρε τα πλοία της στη περίπτωση που η Ελλάδα δεν θα προχωρούσε σε γεώτρηση εκτός των

²⁰Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

²¹Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

χωρικών της υδάτων. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε πως η Ελλάδα συμφώνησε σε αυτή τη λύση που πρότεινε η Τουρκία. Η αποκλιμάκωση της ξαφνικής κρίσης κατέληξε σε μια συνάντηση μεταξύ του Οζάλ και του Παπαντρέου στο Ντάβος το 1988 γεγονός που σηματοδότησε μια περίοδο ηρεμίας και συμφιλίωσης δύο χρόνων. Όμως «η διεργασία του Ντάβος» κόλλησε /παρεμποδίστηκε εξαιτίας του γεγονότος ότι ο Παπαντρέου απέτυχε να προετοιμάσει και συγχρόνως να εξασφαλίζει την εγγώρια κοινή γνώμη με άμεση συνέπεια να έρθει αντιμέτωπος με αντιδράσεις στο εσωτερικό της χώρας και με παραιτήσεις στελεχών από το ίδιο του το κόμμα. Η θετική στάση των δύο χωρών κατακτήθηκε με την υπογραφή ενός μνημονίου συναντίληψης το Μάιο του 1988 και για συμφωνίας για αποφυγή ατυχημάτων στα διεθνή χωρικά ύδατα και στον εναέριο χώρο , το Σεπτέμβρη του 1988 από τους υπουργούς εξωτερικών Τουρκίας και Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα από τους υπουργούς Μεσοút Γιλμάζ και Κάρολο Παπούλια. Όμως η εν λόγω διεργασία έως το τέλος του 1989 είχε εξασθενήσει^{22 23}.

1.1.3 Η διένεξη για την Ελληνική κυριαρχία: Ίμια 1995-1996

Οι σχέσεις των 2 χωρών διαταράχτηκαν ξανά το έτος 1995. Το Μάιο , η Βουλή των Ελλήνων επικύρωσε τη Σύμβαση των Η.Ε για το ζήτημα του δικαίου της Θάλασσας .Έτσι με αυτόν τον τρόπο δόθηκε η δυνατότητα στην κυβέρνηση να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια. Η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση που πραγματοποιήθηκε στις 8 Ιουνίου του 1995 θεώρησε προκλητική την κίνηση της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα υπερβαίνοντας το όριο των έξι μιλίων. Με άλλα λόγια μπορούμε να πούμε πως οι Τούρκοι θεώρησαν την κίνηση της Ελλάδας ως μια πράξη κήρυξης πολέμου. Επίσης αξίζει να τονιστεί πως εκτός από τις

²²Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

²³Ροζάκης, Χ. Α. (2005). Το Διεθνές Δίκαιο και η Λειτουργία του στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1974-2004). Στο Κ. Αρβανιτόπουλος, & Μ. Κοπά, *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής (1974-2004)* (σσ. 155-162). Λιβανης.

οικονομικές και στρατιωτικές της επιδιώξεις η Τουρκία ένοιωσε να απειλείται από μια τέτοια επέκταση , καθώς η Τουρκία θεώρησε πως θα είχε πρόσβαση στα διεθνή ύδατα μόνο διανύοντας τα ελληνικά χωρικά ύδατα²⁴.

Το Δεκέμβρη του 1995 ένα τουρκικό μεταγωγικό προσέγγισε μία από τις 2 νησίδες που στα τούρκικα αποκαλούνται Καρντάκ και τα ελληνικά Ίμια περίπου τέσσερα ναυτικά μίλια από τις ακτές της Τουρκίας. Ο καπετάνιος του εν λόγω πλοίου δεν αποδέχτηκε την ελληνική βοήθεια λέγοντας πως βρίσκεται σε τουρκικά ύδατα. Το ζήτημα που προέκυψε ήταν ποιο κράτος είχε την υποχρέωση και συγχρόνως τη δικαιοδοσία να φέρει εις πέρας τη διαδικασία διάσωσης. Τα ΜΜΕ και των δύο χωρών εκείνη την εποχή παρακίνησαν τις δύο χώρες στη δημιουργία κρίσης. Έλληνες από το γειτονικό νησί Κάλυμνο (Δήμαρχος Καλύμνου Δημήτρης Διακομιχάλης) προσέγγισαν τη βραχονησίδα προκειμένου να υψώσουν την ελληνική σημαία. Στη συνέχεια Τούρκοι δημοσιογράφοι αντικατέστησαν την ελληνική σημαία υψώνοντας την τουρκική. Εκ νέου , δυνάμεις του ελληνικού ναυτικού την αντικατέστησαν υψώνοντας και πάλι την ελληνική , ενώ Τούρκοι κομάντος την άλλαξαν ξανά²⁵.

Αποκλιμάκωση της κατάστασης στη περιοχή των Ιμίων συντελέστηκε μετά από διπλωματική πίεση που άσκησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ). Πιο συγκεκριμένα, ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Χαβιέ Σολάνα το Φεβρουάριο του 1997 έθεσε πρόταση για στρατιωτικά μέτρα ανάπτυξης εμπιστοσύνης , κάποια από τα οποία εφαρμόστηκαν σε δεύτερη φάση , όπως για παράδειγμα η κόκκινη γραμμή μεταξύ των στρατιωτικών διοικητών και η ανταλλαγή ημερομηνιών σημαντικών στρατιωτικών ασκήσεων στο Αιγαίο προκειμένου να μειωθεί σε μεγάλο βαθμό η πιθανότητα αλληλεπικάλυψης των ασκήσεων αυτών. Οι δύο πλευρές, δηλαδή Ελλάδα & Τουρκίας, αποδέχτηκαν το συγκεκριμένο καθεστώς και οδηγήθηκαν στη

²⁴Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

²⁵Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

τήρηση ενός συμφώνου μη επίθεσης που δημιουργήθηκε στη Μαδρίτη τον Ιούλιο του 1997^{26 27}.

1.1.4 Τούρκικες έρευνες (2010)

Τον Ιούνιο του 2010 , το τουρκικό ερευνητικό πλοίο Τσέσμε έπλευσε μεταξύ των νησιών κάτω από τη Θράκη και στη Σαμοθράκη , έξω από τα ελληνικά χωρικά ύδατα αλλά σε περιοχή που η Ελλάδα θεωρεί πως συνιστά κομμάτι της υφαλοκρηπίδας της. Η επίσημη αποστολή του εν λόγω πλοίου ήταν να ενημερώσει τους ναυτικούς χάρτες. Επίσης , τον Ιούλιο του 2011 το πλοίο με την ονομασία Πίρι Ρέις ξεκίνησε τις εργασίες του μεταξύ ελληνικού νησιού Ρόδος και του απομακρυσμένου ανατολικά Καστελόριζου , ερχόμενο πιο κοντά σε περιοχές υφαλοκρηπίδας που είναι υπό αμφισβήτηση . Η αποστολή του εν λόγω πλοίου σε φαινομενικό επίπεδο ήταν να διερευνήσει και να αναλύσει τη σεισμική δραστηριότητα της περιοχής με την αρωγή Καναδών επιστημόνων. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε πως η Άγκυρα δεν έκανε δεκτές τις διπλωματικές διαμαρτυρίες της Αθήνας . Για αυτό τον λόγο ακριβώς τα ελληνικά ΜΜΕ προχώρησαν σε έντονη κριτική στην Τουρκία αλλά δεν συνέβηκε περαιτέρω κλιμάκωση σε επίπεδο ισχυρής κρίσης. Η Ελλάδα συνεχίζει διαρκώς να παραπονιέται πως τα τουρκικά πλοία μπαίνουν στα ελληνικά χωρικά ύδατα της παραβιάζοντας διεθνώς αναγνωρισμένες πρακτικές²⁸.

²⁶Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

²⁷Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

²⁸Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

1.2 Η στάση της Ελλάδας από το 1974 μέχρι σήμερα

²⁹Πολλές πλευρές των νομικών αντιπαραθέσεων έχουν ανακαλυφθεί και κάποιες φορές αναπτυχθεί για το από πού άρχισε η διαμάχη της Τουρκίας με την Ελλάδα για την ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου τη δεκαετία του 1970 .Οι διαμάχες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σχετίζονται με τα χωρικά ύδατα , την υφαλοκρηπίδα , τον εναέριο χώρο, περιοχές πληροφοριών πτήσεων στρατιωτικές υπερπτήσεις κυρίαρχων περιοχών , στρατικοποίηση των νησιών ενάντια στις υπάρχουσες συνθήκες και τέλος διενέξεις/διαμάχες που αφορούν τις λεγόμενες οικονομικές ζώνες.

Το πιο μεγάλο πρόβλημα που υπάρχει μεταξύ των δύο χωρών και είναι αυτό που δημιουργεί συνεχώς διαμάχη είναι το ζήτημα των χωρικών υδάτων , ο καθορισμός των συνόρων και η υφαλοκρηπίδα. Από το 1974³⁰ και έπειτα ,οι ελληνοτουρκικές διαμάχες που σχετίζονται με αυτά τα δύο ζητήματα εξελίσσονται με τέτοιο τρόπο με αποτέλεσμα να δημιουργείται συνεχώς κρίση μεταξύ των δυο χωρών σχεδόν κάθε δεκαετία.

Παρόλο που η ηπειρωτική χώρα της Ελλάδας και της Τουρκίας διαθέτουν εκτεταμένες ακτές στο Αιγαίο ,σχεδόν και τα 2400 νησιά του Αιγαίου είναι Ελληνικής κυριαρχίας. Από τα 2400 νησιά που ανήκουν στη Ελλάδα κατοικούνται 100 νησιά. Οι πιο πολλές διενέξεις στο Αιγαίο αφορούν κυρίως τα 12 πιο μεγάλα νησιά και τις 150 βραχονησίδες της περιοχής των Δωδεκανήσων , που εκτείνονται 600 χιλιόμετρα κατά μήκος του πιο μεγάλου κομματιού των τούρκικων ακτών του Αιγαίου και ενός κομματιού των τούρκικων ακτών στην Ανατολική Μεσόγειο. Το νησί που βρίσκεται πιο κοντά στην τούρκικη ακτή απέχει μόλις 1,3 χιλιόμετρα από την Ελλάδα³¹.

²⁹Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

³⁰Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερης.

³¹Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

Ο προσδιορισμός της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας και η έκταση του θαλάσσιου βυθού πέρα από τα χωρικά ύδατα ενός παράκτιου κράτους αποτέλεσαν σημαντικές αφορμές προκειμένου να ξεσπάσουν διαμάχες μεταξύ Ελλάδας & Τουρκίας το 1973 , καθώς και οι 2 χώρες με το ξεκίνημα της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης επικέντρωσαν τη προσοχή τους στη προοπτική ανίχνευσης πετρελαϊκών κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου. Αυτό το γεγονός σε χρονικό επίπεδο συνέπεσε με τις εντάσεις που σημειώθηκαν στη Κύπρο το 1974.

Η Ελλάδα θεωρεί πως η υφαλοκρηπίδα της απαρτίζεται από το πιο μεγάλο κομμάτι του θαλάσσιου βυθού και του υπεδάφους του Αιγαίου , συμπεριλαμβανομένης και της περιοχής κάτω από τα νησιά των χωρικών της υδάτων. Η Τουρκία συμφωνεί στο γεγονός πως τα νησιά διαθέτουν κάποια χωρικά ύδατα αλλά συγχρόνως αμφισβητεί το δικαίωμά τους για την ένταξη στην υφαλοκρηπίδα. Οπότε με αυτό το σκεπτικό η Τουρκία επιθυμεί η δική της υφαλοκρηπίδα να επεκτείνεται πολύ πιο βαθιά μέσα στο Αιγαίο, μέχρι ενός μέσου ορίου μεταξύ των δύο ηπειρωτικών χωρών, που θα στηρίζεται στο κανόνα της ευθυδικίας, όπως αυτό καθορίζεται από τη Συνθήκη της Γενεύης του 1958 για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας. Η Ελλάδα επιδιώκει μια προσέγγιση του εν λόγω ζητήματος που στηρίζεται στο κανόνα της ίσης απόστασης , που θα στηρίζεται στην παραπάνω συνθήκη, με βάση την οποία τα εξωτερικά όρια μιας επικράτειας χρησιμοποιούνται προκειμένου να προσδιορίσουν την απόσταση των υφαλοκρηπίδων των δύο χωρών (Ελλάδας & Τουρκίας).

Για αρκετό χρονικό διάστημα, η υφαλοκρηπίδα συνιστούσε το μοναδικό ζήτημα στη διαμάχη για το Αιγαίο για το οποίο η Ελλάδα ήταν πρόθυμη να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ύστερα από υποβολή κοινού αιτήματος . Με άλλα λόγια η Ελλάδα υποστηρίζει πως όλα τα υπόλοιπα θέματα/ζητήματα περιέχουν μονόπλευρες απαιτήσεις από τη μεριά της Τουρκίας. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι η Τουρκία επιθυμεί, είτε πρόκειται για διμερείς διαπραγματεύσεις είτε για δικαστική απόφαση του Διεθνές Δικαστηρίου της Χάγης , να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην οριοθέτηση ολόκληρου του Αιγαίου Πελάγους , την ίδια ώρα που η Ελλάδα εμμένει να περιοριστεί σε οτιδήποτε σχετίζεται με τα ελληνικά νησιά και με τα τούρκικα παράλια.

Τα ζητήματα του εναέριου χώρου³² πάνω από το Αιγαίο σχετίζονται με πιο παλιές τούρκικες υπερπτήσεις πάνω από κατοικημένα νησιά. Επίσης η διαφαινόμενη άρνηση της Τουρκίας να καταθέσει τα πλάνα των στρατιωτικών της πτήσεων μέσα στη Περιοχή Πληροφοριών Πτήσεων της Αθήνας συμβάλει στη δημιουργία αντιπαράθεσης των δύο χωρών.

Η από αέρος παρενόχληση περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τη περιφερειακή ασφάλεια στον εναέριο χώρο. Τα περιστατικά που ενδεχομένως να προκληθούν μπορεί να γίνουν διπλωματικώς δυσάρεστα, ειδικότερα όταν σχετίζονται με υψηλού επιπέδου συναντήσεις, όπως ήταν οι περιπτώσεις κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Τούρκου πρωθυπουργού Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην Αθήνα, το Νοέμβριο του 2002, και του Έλληνα πρωθυπουργού Γιώργου Παπανδρέου στην Τουρκία, τον Ιανουάριο του 2011. Το ζήτημα του εναέριου χώρου έχει αποδειχθεί σε χρονικό επίπεδο ιδιαίτερα διαχρονικό μπροστά στις όποιες προσπάθειες ανάπτυξης εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο χωρών.

Με το προεδρικό διάταγμα του 1931 δόθηκε η δυνατότητα στην Ελλάδα, λόγω του εκσυγχρονισμού των πολεμικών πλοίων και την ανάπτυξη των οπλικών συστημάτων, να επεκτείνει τον εναέριο χώρο της από 3 σε 10 ναυτικά μίλια, μια ενέργεια που εύκολα χαρακτηρίζεται ως πρωτοφανής στηριζόμενη στην απόσταση από την οποία υπήρχε η δυνατότητα να ακουστεί μια μηχανή αεροσκάφους. Όμως, το άρθρο 2 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας και το άρθρο 2 της Σύμβασης του 1958 για την Αιγιαλίτιδα ζώνη και τη Συνορεύουσα Ζώνη συμφωνούν στο γεγονός πως ο εθνικός εναέριος χώρος δεν γίνεται να επεκταθεί πέρα από τα καθορισμένα χωρικά ύδατα³³.

Η Τουρκία, σύμφωνα με τα λεγόμενά της, δεν αμφισβήτησε ποτέ το νομικό θεμέλιο του ορίου των 10 ναυτικών μιλίων του ελληνικού εναέριου χώρου μέχρι το 1975, αλλά η Αθήνα συνεχώς διατυπώνει την άποψη πως η Τουρκία σε καθημερινή βάση

³²Θεοδωρόπουλος, Β. (1990). *Οι Τούρκοι και Εμείς*. Φυτρακης.

³³Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

καταστρατηγεί τον εναέριο χώρο προκειμένου να καταστήσει σαφές πως δεν τον αναγνωρίζει δείχνοντας σημάδια αμφισβήτησης. Η αμφισβήτηση εκφράζεται από τη πλευρά της Τουρκίας με το να πραγματοποιεί πτήσεις στη περιοχή μεταξύ του ισχυριζόμενου ορίου των 10 ναυτικών μιλίων και του αναγνωρισμένου ορίου των 6 ναυτικών μιλίων. Μέχρι και στις μέρες μας , τα τούρκικα αεροσκάφη πραγματοποιούσαν μικρού ύψους πτήσεις ακριβώς επάνω από τα ελληνικά νησιά. Κάθε φορά που ένα αεροσκάφος της Τουρκίας πετάει πάνω από τα ελληνικά νησιά , ένα ελληνικό αεροσκάφος απογειώνεται προκειμένου να το αναχαιτίσει και έτσι με αυτό τον τρόπο μπορεί να πει κάποιος πως δημιουργείται συνεχώς μια εικονική αερομαχία.

Ακόμα η Ελλάδα , διαμαρτύρεται σε σχέση με τη Τουρκία λόγω του ότι η πρώτη υποστηρίζει πως η δεύτερη αγνοεί τους κανονισμούς για τη πτήσεις στην ΠΠΠ (Περιοχή Πληροφοριών Πτήσεων) Αθηνών όταν προγραμματίζει στρατιωτικές πτήσεις πάνω από το Αιγαίο. Η Ελλάδα υποστηρίζει πως η Τουρκία έπαυσε να υποβάλλει τα πλάνα των στρατιωτικών πτήσεων κατά τη διάρκεια των αντιπαραθέσεων στη Κύπρο το 1974. Επίσης η Τουρκία διατυπώνει την άποψη ότι σύμφωνα με το άρθρο 3(α) της σύμβασης του 1944 για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία χρειάζεται η υποβολή πλάνων μόνο από τη κατηγορία των πολιτικών αεροπλάνων. Από τη πλευρά της η Ελλάδα ισχυρίζεται πως η εν λόγω σύμβαση απαιτεί το ίδιο και για τα στρατιωτικά αεροπλάνα, στηριζόμενη στο Άρθρο 3(δ), το οποίο σχετίζεται με τον πολιτικό και το στρατιωτικό συντονισμό για τη βέλτιστη ασφάλεια της διεθνούς εναέριας κυκλοφορίας. Ουσιαστικά , οι ΠΠΠ εμπεριέχουν μόνο τεχνικές ευθύνες , όπως προσφορά και παροχή εγκαταστάσεων και υπηρεσιών εναέριας κυκλοφορίας και η συνεργασία με αυτές δεν έχει τη δυνατότητα να ασκήσει επιρροή στο καθεστώς του αεροπλάνου πάνω από τα διεθνή ύδατα. Οι ΠΠΠ των Αθηνών και της Κωνσταντινούπολης, ύστερα από προτροπές του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), συναντήθηκαν στη Κωνσταντινούπολη

το 1950 και στο Παρίσι το 1952³⁴. Εκείνο το χρονικό διάστημα, η Τουρκία ήθελε η Ελλάδα να ασκήσει έλεγχο των ΠΠΠ πάνω από Αιγαίο, πιθανότατα ως μέτρο που βοηθούσε στην εξοικονόμηση κόστους³⁵.

1.3 Η Τουρκία και η στάση που ακολούθησε την ίδια χρονική περίοδο

Η Τουρκία³⁶ ξεκίνησε να υποβάλει στρατιωτικά διαβήματα στην Ελλάδα το 1964 καθώς διαμαρτυρόταν για τη στρατικοποίηση πολλών νησιών του Αιγαίου των οποίων η κατάσταση αποστρατικοποίησης είχε προσδιοριστεί από διεθνείς συμφωνίες όπως από τη Σύμβαση της Λοζάνης το 1923 και από τη Συνθήκη των Παρισίων το 1947. Αξίζει να ειπωθεί ότι η Ελλάδα αναγνωρίζει πως έχει πράξει αναλόγως σε 2 νησιά του Βορείου Αιγαίου, τονίζοντας ότι η Σύμβαση του Μοντρέ το 1936 διαθέτει τη δυνατότητα να αντικαθιστά όλες τις διατάξεις αποστρατικοποίησης της Συνθήκης της Λοζάνης. Για άλλα νησιά του κεντρικού και βορείου Αιγαίου, η Ελλάδα θεωρεί πως συμπορεύεται με τους στρατιωτικούς φραγμούς που πηγάζουν από τη Συνθήκη της Λοζάνης, ενώ από τη πλευρά της η Τουρκία διατυπώνει την άποψη πως η Ελλάδα κινήθηκε κρυφά στο τομέα της στρατιωτικοποίησης των νησιών στη 10ετία του 1960. Επίσης η Τουρκία θεωρεί πως μετά τη κυπριακή κρίση του 1974 η Ελλάδα πραγματοποιεί τη στρατικοποίηση των νησιών με φανερό και έντονο τρόπο. Παρόλο που η αποστρατιωτικοποίηση των Δωδεκανήσων υπαγορεύτηκε το 1947 σύμφωνα με τη συνθήκη των Παρισίων, η Ελλάδα αποδέχτηκε το γεγονός πως προχώρησε στη

³⁴Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2015). *Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα FIR Αθηνών*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/fir-athinon.html>

³⁵Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

³⁶Zurcher, E. J. (2004). *Συγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*. Αλεξανδρεία.

στρατιωτικοποίησή τους το 1974 αλλά τονίζει πως αυτή η κίνηση σήμαινε μια πράξη νόμιμης αυτοάμυνας³⁷.

Η στρατικοποίηση έγινε πιο έντονη μετά το 1974³⁸, καθώς οι εντάσεις και οι διενέξεις στο ζήτημα της Κύπρου κατέληξαν σε απουσία εμπιστοσύνης με αποτέλεσμα οι λόγοι ανησυχίας για την ασφάλεια να αυξηθούν και στις δύο πλευρές. Οι Έλληνες από τη πλευρά τους θεωρούν ότι η Τούρκικη απειλή είναι η αιτία που πραγματοποιείται διαρκώς η στρατιωτικοποίηση των νησιών. Η Τουρκία από τη μεριά της δημιούργησε την Τέταρτη Στρατιά, την οποία η Αθήνα την εκλαμβάνει ως πιθανό επιδρομέα, στις ακτογραμμές της Σμύρνης το 1975, προκειμένου να ανταπεξέλθει σε πιθανή επίθεση από τα πλησιέστερα ελληνικά νησιά³⁹.

Αν και η Ελλάδα πιστεύει πως η διεθνής κοινότητα συμφωνεί με τις ανησυχίες της για την ασφάλεια, Τούρκοι αξιωματούχοι διατυπώνουν την άποψη πως θα είχαν ήδη προσφύγει στη Χάγη αν η Ελλάδα δεν είχε προβάλλει τους προβληματισμούς της για τη γενικότερη αποδοχή της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης ως προς τα θέματα εθνικής άμυνας. Από την άλλη μεριά η Τουρκία δείχνει τη τάση να αναγνωρίζει σε ελάχιστο βαθμό τις ελληνικές ανησυχίες για τη Τέταρτη Στρατιά.

Οι δοκιμαστικές ασκήσεις στρατιωτικού τύπου που πραγματοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου ενδεχομένως να αποτελούν ένα γεγονός που δηλητηριάζει τις σχέσεις των δύο χωρών. Το θετικό στην όλη υπόθεση είναι πως υπάρχουν καλές σχέσεις ως προς το ζήτημα των στρατιωτικών ασκήσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας από το 1999 και έπειτα, καθώς ενημερώνουν η μία την άλλη

³⁷Jacoby, T. (2003). For the People, of the People and by the Military: The Regime Structure of Modern Turkey. *Political Studies*, 51, 670-672.

³⁸Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

³⁹Jacoby, T. (2003). For the People, of the People and by the Military: The Regime Structure of Modern Turkey. *Political Studies*, 51, 670-672.

για τέτοιου είδους ασκήσεις, αλλά οι διενέξεις και οι αντιπαραθέσεις εξακολουθούν και δημιουργούνται μέσα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ.

Μέσα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ η Τουρκία δεν επιτρέπει να πραγματοποιούνται στρατιωτικές ασκήσεις που περιλαμβάνουν τα στρατιωτικοποιημένα ελληνικά νησιά . Η στρατιωτικοποίηση του Αιγαίου είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, ειδικότερα αν ληφθεί υπόψη το γεγονός πως και οι δύο χώρες (Ελλάδα & Τουρκία) ανήκουν ως μέλη στο ΝΑΤΟ. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως η Ελλάδα δαπάνησε 6 δις ευρώ ,δηλαδή το 2,8% του ΑΕΠ για αμυντικούς λόγους το 2010 , περίπου μισό δισεκατομμύριο ευρώ πιο λίγα από αυτά που δεσμεύτηκε να κόψει μέχρι το 2011, με βάση το τελευταίο ευρωπαϊκό πλάνο σωτηρίας που συμφώνησε με τους Ευρωπαίους εταίρους της στην Ε.Ε. Επίσης σύμφωνα με επίσημα δεδομένα το τουρκικό κράτος δαπανά το 2,3% του Α.Ε.Π για λόγους ασφαλείας. Καθώς ο αμυντικός εξοπλισμός θεωρείται ιδιαιτέρως δαπανηρός η Ελλάδα ενδιαφέρεται να περιορίσει σε σημαντικό βαθμό τις αμυντικές της δαπάνες , αλλά αυτό μπορεί να συμβεί μόνο στη περίπτωση που επιλυθούν τα ζητήματα που σχετίζονται με τη Τουρκία⁴⁰.

⁴⁰Jacoby, T. (2003). For the People, of the People and by the Military: The Regime Structure of Modern Turkey. *Political Studies* , 51, 670-672.

Κεφάλαιο 2^ο: Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1 Η Ε.Ε. ως θεσμός και ποια η σημασία Διεύρυνσης της. (ποιες οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει).

Η Ε.Ε⁴¹ από τότε που γεννήθηκε στις αρχές της 10ετίας του 1950, είναι σε συνεχή κατεύθυνση διεύρυνσης. Τα ιδρυτικά της μέλη κάλεσαν τον κόσμο της Ευρώπης που συμφωνούν με τις ιδέες τους να συμμετάσχουν στις προσπάθειες τους για ενοποίηση. Από τότε ,μέσα από μια ακολουθία διευρύνσεων ,από τα αρχικά 6 μέλη έφθασε στα 9, τα 12, τα ,τα 15, και τέλος στα σημερινά 27.

Η επιτυχία της Ε.Ε. και οι αξίες στις οποίες στηρίζεται τράβηξαν διαδοχικά κύματα νέων χωρών μελών ,με μεγάλη γκάμα οικονομικών και πολιτικών καταστάσεων. Η ένταξη τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση βελτίωνε κάθε φορά το ποιοτικό της επίπεδο, τόσο για τα υφιστάμενα όσο και για τα νέα κράτη μέλη.

Κάθε διαδοχική διεύρυνση έδωσε αρκετά πλεονεκτήματα στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, νέες ευκαιρίες και κατευθύνσεις για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και ευρύτερη αποδοχή των ευρωπαϊκών προτύπων σε μια σειρά πεδίων από την προστασία του καταναλωτή και του περιβάλλοντος μέχρι τα πολιτικά δικαιώματα και τις κοινωνικές παροχές. Η δομική ανάπτυξη εμπλούτισε την Ευρώπη στο σύνολο της.

Έτσι το 1975 η Ελλάδα και το 1977 η Ισπανία και η Πορτογαλία έκαναν αίτηση ένταξης στην ευρωπαϊκή κοινότητα . Το κοινό τους σημείο θεωρείται το γεγονός ότι και οι τρεις προέρχονται από τον νότο της Ευρώπης και μόλις έχουν απομακρύνει το δικτατορικό καθεστώς επαναφέροντας το πολίτευμα της δημοκρατίας το οποίο και

⁴¹Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

προσπαθούν να διατηρήσουν και να το κρατήσουν σταθερό με την ένταξη τους στην ευρωπαϊκή κοινότητα.

Η Ελλάδα ενσωματώνεται στην Ε.Ε/Ε.Κ την 1η Ιανουάριου 1981⁴², καθώς οι διαπραγματεύσεις κράτησαν πιο λίγο αφού η χώρα μας είχε συνάψει συμφωνία ήδη στις 9 Ιουλίου 1961 συμφωνία διασύνδεσης με την Ε.Ο.Κ. ,που ξεκίνησε να έχει ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1962.

Οι διαπραγματεύσεις της συνθήκης ένταξης θα είναι πιο χρονοβόρες για την Ισπανία και τη Πορτογαλία.. Επομένως η Ισπανία και η Πορτογαλία ενσωματώνονται στις κοινότητες την 1η Ιανουάριου 1986 και έτσι με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται ο αριθμός των χωρών μελών σε δώδεκα τα οποία μετέχουν από το Σεπτέμβριο του 1985 στη διακυβερνητική διάσκεψη για την ενιαία ευρωπαϊκή πράξη που θα υπογραφθεί τον Φεβρουάριο του 1986.

Το 1995 τρία ακόμη κράτη η Αυστρία ,η Σουηδία και η Φιλανδία ενσωματώθηκαν Ε.Ε. αυξάνοντας έτσι τον συνολικό αριθμό των μελών σε δεκαπέντε. Η καινούργια αυτή διεύρυνση προς το βορρά βασίστηκε κατά κύριο λόγο σε οικονομικούς παράγοντες , σε αντίθεση με την προηγούμενη που βασίστηκε σε πολιτικούς πιθανώς παράγοντες και στην αναγνώριση της αποκατάστασης της δημοκρατίας, αναπτύσσοντας μια ισορροπία με δυναμικό χαρακτήρα στο εσωτερικό του συστήματος. Τα τρία νεότερα κράτη μέλη λόγω της οικονομικής τους κατάστασης δεν επιθυμούσαν τις χρονοβόρες διαδικασίες ένταξης και ενσωματώθηκαν πολύ γρήγορα . Είναι μάλιστα γεγονός ότι σε λίγο χρονικό διάστημα κάλυψαν τα κριτήρια σύγκλισης.

Προκειμένου να παραμείνει αναλλοίωτος ο χαρακτήρας της Ε.Ε. κατά το τελευταίο αυτό στάδιο της εξέλιξης της , οι υποψήφιας χώρες υπόσχονται να προσαρμόσουν τους εθνικούς κανόνες, και πρακτικές στα αντίστοιχα της Ε.Ε., πέραν των διαφόρων οικονομικών , πολιτικών, και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων που οι υποψήφιας χώρες έχουν ήδη υιοθετήσει από μόνες τους τα τελευταία χρόνια.

⁴²Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

Από το 1998, η Ε.Ε. αξιολογεί με απόλυτη λεπτομέρεια την πιθανή πρόοδο των υποψηφίων χωρών και ελέγχει με συστηματικό τρόπο πόσο έχουν προχωρήσει οι προετοιμασίες τους σε διάφορους κλάδους , από τις τηλεπικοινωνίες και την φορολογία μέχρι την αλιεία και τον δημοσιονομικό έλεγχο, την ενέργεια και την οικονομική και νομισματική ένωση⁴³.

Σκοπός ήταν σε αρχική φάση να βοηθηθούν οι υποψήφιες χώρες και να κατανοήσουν εις βάθος τους κανόνες της Ε.Ε. και να ανιχνεύσουν σαφέστερα τα ζητήματα τα οποία έπρεπε να αντιμετωπισθούν κατά την πορεία της υιοθέτησης και εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου. Ο σημερινός στόχος είναι επιπλέον η παρακολούθηση της προόδου τους όσο προχωρούν οι διαπραγματεύσεις.

Μια διεύρυνση που βασίζεται στο πεδίο των διαπραγματεύσεων

Οι υποψήφιες δέκα χώρες έχουν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις⁴⁴ με την Ε.Ε. με απώτερο σκοπό την επίτευξη συμφωνίας για το χρόνο και τον τρόπο ενσωμάτωσης της καθεμιάς.

Οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται μεταξύ υπουργών από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε και τις υποψήφιες χώρες που προβλέπεται να καταλήξουν σε όρους προσχώρησης.

Μετά την κατάρτιση της , κάθε συνθήκη γνωστοποιείται στο συμβούλιο υπουργών της Ε.Ε. για έγκριση και στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο για σύμφωνη γνώμη , κατόπιν δε στα κράτη μέλη και στις υποψήφιες χώρες για κύρωση σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες. Μετά την κύρωση της , κάθε συνθήκη μπαίνει σε ισχύ και η αντίστοιχη υποψήφια χώρα αναγνωρίζεται πλέον ως κράτος μέλος της Ε.Ε.

⁴³Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

⁴⁴ Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Οι διαπραγματεύσεις στηρίζονται στην αρχή σύμφωνα με την οποία κάθε υποψήφια χώρα πρέπει να εφαρμόσει το σύνολο των υφισταμένων κανόνων και νομοθετικών διατάξεων: το κεκτημένο δεν θεωρείται

διαπραγματεύσιμο. Στις διαπραγματεύσεις, οι υποψήφιες χώρες υπόσχονται να ακολουθήσουν και να εφαρμόσουν το κεκτημένο, κατά τα απαιτούμενα, ήδη από την έναρξη της ενσωμάτωσής τους.

Οι διαπραγματεύσεις περιορίζονται τώρα στα μέρη εκείνα του κεκτημένου τα οποία οι υποψήφιες χώρες είπαν ότι δεν βρίσκονται στην ευχάριστη θέση να εφαρμόσουν απολύτως αμέσως μετά την ένταξή τους, απαιτώντας μεταβατικές ρυθμίσεις.

Για παράδειγμα, κάποια πρότυπα που επιβάλλονται από το πλαίσιο της Ε.Ε. μπορούν να υιοθετηθούν μόνο μετά από μακροχρόνιες και δαπανηρές μεταβολές στις βιομηχανικές διεργασίες ή καλύτερεύσεις στην υποδομή. Έτσι, η Ε.Ε. είναι έτοιμη να συζητήσει τις καλούμενες «μεταβατικές ρυθμίσεις» σε περιορισμένη έκταση και υπό αυστηρούς περιορισμούς. Ακόμα σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως η ευρωπαϊκή ένωση έχει τη δυνατότητα να απαιτήσει μεταβατικές ρυθμίσεις, στη περίπτωση που το απαιτούν τα συμφέροντα της⁴⁵.

Διαπραγματεύσεις

Στις 31 Μαρτίου 1998 ξεκίνησαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με έξι χώρες στο προσκήνιο:

1)Κύπρο

2)Τσέχικη Δημοκρατία

3)Εσθονία

⁴⁵Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

4)Ουγγαρία

5)Πολωνία

6)Σλοβενία

Τον Δεκέμβριο του 1999, στη σύνοδο κορυφής που έλαβε μέρος στο Ελσίνκι της Φινλανδίας, το ευρωπαϊκό συμβούλιο αποφάσισε να αρχίσουν ενταξιακές διαπραγματεύσεις με έξι ακόμη υποψήφιες χώρες⁴⁶:

1)Βουλγαρία

2)Λετονία

3)Λιθουανία

4)Μάλτα

5)Ρουμανία

6)Δημοκρατία της Σλοβακίας

Οι διαπραγματεύσεις αυτές ξεκίνησαν στις 15 Φεβρουάριου 2000. Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο επαλήθευσε το γεγονός πως η Τουρκία συνιστά υποψήφια χώρα προς ενσωμάτωση στην Ε.Ε., με βάση τα ίδια κριτήρια που ισχύουν και για τις υπόλοιπες υποψήφιες, ενώ το Μάρτιο του 2001 η Ε.Ε. προχώρησε σε εταιρική σχέση για την προσχώρηση με την Τουρκία, όπως έχει κάνει και με τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες.

Στη Σύνοδο κορυφής της Ε.Ε που πραγματοποιήθηκε στη Νίκαια , τον Δεκέμβρη του 2000, τα μεγάλα κεφάλια της Ε.Ε ήρθαν σε πλήρη συμφωνία μεταξύ τους για να δοθεί περαιτέρω ώθηση στη διεργασία διεύρυνσης. Επίσης, οι ηγέτες της Ε.Ε διατύπωσαν την ικανοποίησή τους για την πάρα πολύ καλή πρόοδο που έχει

⁴⁶ Official Journal of the European Communities. (1994, 12 6). L203 , 37.

σημειωθεί στις διαπραγματεύσεις και υποστήριξαν «την αρχή της διαφοροποίησης, ανάλογα με τις ιδιαίτερες επιδόσεις κάθε υποψήφιας χώρας».

Οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται ξεχωριστά για κάθε υποψήφια χώρα και η εξέλιξή τους επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το στάδιο προετοιμασίας κάθε υποψήφιας χώρας και την πολυπλοκότητα των προς επίλυση θεμάτων. Σε διαδοχικές συνόδους κορυφής της Ε.Ε. επαληθεύτηκε επίσης η αρχή της γεφύρωσης του χάσματος από τις υποψήφιες χώρες που ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις το 2000. Κάθε υποψήφια χώρα αξιολογείται με βάση τα επιτεύγματα της και τις προσπάθειές της και όχι σύμφωνα με κάποιο προκαθορισμένο χρονοδιάγραμμα. Η χρονική διάρκεια κάθε διαπραγμάτευσης δεν γίνεται να προσδιοριστεί εξαρχής , ωστόσο το ευρωπαϊκό συμβούλιο της Νίκαιας δήλωσε ότι ελπίζει να είναι η Ε.Ε. στην ευχάριστη θέση να δεχθεί, από τα τέλη του 2002, όσα νέα κράτη μέλη θα δηλώνουν και συγχρόνως θα είναι έτοιμα , και εγκαίρως , προκειμένου τα καινούργια κράτη μέλη να ενσωματωθούν πριν από τις εκλογές του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου το 2004⁴⁷.

2.2 Η εισαγωγή και η πορεία της Ελλάδας στην Ε.Ε από το 1981.

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας⁴⁸ προϋπήρχε της κατεύθυνσης της χώρας με τις επιδιώξεις ένταξης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ενωση. Πήρε, όμως, συγκεκριμένη μορφή και διάσταση με τη προσκόμιση αίτησης για την ενσωμάτωση της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) τον Ιούνιο του 1959 , αίτηση που κατέληξε στην σύναψη συμφωνίας σύνδεσης Ελλάδας-ΕΟΚ , τον Ιούνιο του 1961. Η σύναψη της εν λόγω συμφωνίας , η οποία στην ουσία συνιστούσε το αρχικό στάδιο στη πορεία της Ελλάδας για την ένταξη της στην Ε.Ε , σταμάτησε με την ανάδυση της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα (Απρίλιος του 1967) και επαναδραστηριοποιήθηκε εκ νέου με την επάνοδο της δημοκρατίας τον Ιούλιο του

⁴⁷ Official Journal of the European Communities. (1994, 12 6). L203 , 37.

⁴⁸Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

1974. Ο βασικός στόχος όμως της ελληνικής κυβέρνησης ήταν η ένταξη της χώρας στην Ε.Κ , ως πλήρες μέλους. Η αίτηση για πλήρη ενσωμάτωση υποβλήθηκε στις 12 Ιουνίου του 1975 , με επιστολή του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή στον πρόεδρο του Συμβουλίου Υπουργών της Ε.Κ ,Υπουργό Εξωτερικών της Ιρλανδίας ,G.Fitzgerald⁴⁹.

Οι αιτίες που η Ελλάδα διάλεξε την πλήρη ενσωμάτωση στη Κοινότητα είναι οι ακόλουθες⁵⁰:

-Η Ελλάδα θεώρησε τη κοινότητα ως θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ενδεχομένως θα μπορούσε να στερεώσει το δημοκρατικό της σύστημα και συγχρόνως τους δημοκρατικούς της θεσμούς.

-Η Ελλάδα επιδίωκε την ενδυνάμωση της ανεξαρτησίας και της θέσης της στο διεθνές σύστημα καθώς επίσης και της λεγόμενης «διαπραγματευτικής της ισχύος» , ειδικά σε σχέση με τη Τουρκία η οποία εκλαμβάνονταν ως η μεγαλύτερη απειλή για την Ελλάδα μετά την εισβολή και κατάληψη της Κύπρου το 1974. Στο πλαίσιο αυτό ,η Ελλάδα προσπαθούσε να αποδυναμώσει σε αισθητό βαθμό την εξάρτηση που είχε από τις ΗΠΑ .

-Η Ελλάδα θεώρησε την ενσωμάτωση στη κοινότητα ως δυνατό παράγοντα που θα βοηθούσε στη περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας.

-Η Ελλάδα ήθελε να είναι παρούσα και να ασκεί επιρροή στις διαδικασίες για την ευρωπαϊκή ενοποίηση και το πρότυπο της Ευρώπης.

⁴⁹Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

⁵⁰Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

Η πρώτη αντίδρασης της Ε.Ε στην ελληνική αίτηση φανερώθηκε σε αρχικό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή , η οποία σύμφωνα με το τότε άρθρο 237 της Συνθήκης τη Ρώμης , έπρεπε να εκφέρει άποψη πάνω στην αίτηση τρίτης χώρας για ενσωμάτωση στην κοινότητα. Η εν λόγω επιτροπή κοινοποίησε τη γνώμη της στις 28 Ιανουαρίου 1976. Ενώ σε αρχική φάση η επιτροπή υποστήριζε την άποψη ότι πρέπει να δοθεί θετική απάντηση στην Ελλάδα για ένταξη , προς μεγάλη έκπληξη η επιτροπή πρότεινε θέσπιση προ-ενταξιακής μεταβατικής περιόδου πριν από τη καθολική θεσμική ένταξη της χώρας προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητες οικονομικές τροποποιήσεις⁵¹.

Με την παρέμβαση του Κ. Καραμανλή προς την ηγεσία των 9 κρατών –μελών και ιδίως της Γερμανίας και της Γαλλίας , η παραπάνω πρόταση της επιτροπής δεν έγινε αποδεκτή. Έτσι τον Ιούλιο του 1976 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για τη ενσωμάτωση , οι οποίες ήρθαν εις πέρας το Μάιο του 1979 με την υπογραφή , στην Αθήνα , της Πράξης Προσχώρησης . Το Ελληνικό Κοινοβούλιο κατοχύρωσε τη Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδας στην Ε.Κ στις 28 Ιουνίου 1979⁵². Η Συνθήκη Ένταξης τέθηκε σε ισχύ 2 χρόνια μετά την 1^η Ιανουαρίου 1981⁵³.

Η ενεργή συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Κ/Ε.Ε στο χρονικό διάστημα 1981-2017 έχει τη δυνατότητα να χωριστεί σε κύριες χρονικές υπό-περιόδους⁵⁴:

⁵¹Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

⁵²Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

⁵³Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

⁵⁴Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

1)την πρώτη μεταξύ 1981-1985

2)τη δεύτερη 1985-1995

3) την τρίτη 1995-σήμερα

Η 1^η περίοδος⁵⁵ χαρακτηρίζεται από αρκετή αμφισβήτηση κάποιων βασικών πλευρών της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Επίσης κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου επιδιώχθηκε η αναθεώρηση της θέσης της χώρας στη κοινότητα με το σχηματισμό ενός νέου ειδικού καθεστώτος συσχετίσεων και αναπροσαρμογών. Για το σκοπό αυτό, η Ελλάδα υπέβαλλε Υπόμνημα το Μάρτιο του 1982 σύμφωνα με το οποίο απαιτούσε επιπλέον αποκλίσεις από την εφαρμογή ορισμένων κοινοτικών πολιτικών καθώς και επιπλέον οικονομική ενδυνάμωση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε ως βάσιμο μόνο το 2^ο αίτημα της Ελλάδας, το οποίο στην ουσία ικανοποιήθηκε με την έγκριση, το 1985, των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ). Η σημασία των ΜΟΠ θεωρήθηκε πολύ πιο μεγάλη των πρόσθετων πόρων που δόθηκαν στην Ελλάδα λόγω του ότι εδραίωσαν την προσπάθεια για δημιουργία διαρθρωτικής πολιτικής από μεριάς Ε.Ε, η οποία αποκρυσταλλώθηκε το 1988 στη καινούρια πολιτική διαρθρωτικού χαρακτήρα, το λεγόμενο πρώτο «πακέτο Delors»⁵⁶.

Στα πιο γενικά ζητήματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, και πιο συγκεκριμένα στις επιδιώξεις και τα πλάνα για τη πραγματοποίηση της ενοποίησης στο θεσμικό, πολιτικό και αμυντικό πεδίο, η Ελλάδα, εκείνη την περίοδο, εμφανιζόταν ιδιαίτερα επιφυλακτική. Στη 2^η περίοδο της συμμετοχής της, η πολιτική της Ελλάδας⁵⁷ στην Ε.Ε. περιέχει πιο εντονότερες φίλο-ενοποιητικές τοποθετήσεις. Ιδιαίτερα από το 1988 και έπειτα, η Ελλάδα ξεκινά να είναι οπαδός του «ομοσπονδιακού» προτύπου

⁵⁵ Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

⁵⁶ Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

⁵⁷ Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

ενοποίησης καθώς και της δημιουργίας κοινής πολιτικής σε καινούργια πεδία (παιδεία, υγεία, περιβάλλον), της ενδυνάμωσης των υπερεθνικών θεσμών (Επιτροπή και Κοινοβούλιο) και της δημιουργίας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Ωστόσο, εμφανίζονταν ακόμη αντιφάσεις, τόσο στον οικονομικό κλάδο, με την απόκλιση της χώρας από το μέσο κοινοτικό πλαίσιο ανάπτυξης, όσο και στον πολιτικό, με το ζήτημα της ονομασίας της Π.Γ.Δ.Μ που διευθετήθηκε με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας. Συγχρόνως, από το 1987, η Ελλάδα ξεκινά να προβάλλει ως βασικό πολιτικό στόχο την ενσωμάτωση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί αυτός ο σκοπός, η Ελλάδα στήριξε με κάθε δυνατό τρόπο την κυβέρνηση της Λευκωσίας στην υποβολή, από την τελευταία, αίτησης για ενσωμάτωση τον Ιούνιο του 1990.

Η 3^η περίοδος της συμμετοχής της Ελλάδας⁵⁸ στην Ε.Κ/ Ε.Ε, άρχισε το 1996 και χαρακτηρίζεται από ακόμα πιο μεγάλη στήριξη της ιδέας και της διεργασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθώς και της πραγματοποίησης της ενοποίησης σε όλα τα πεδία, με βασικό οδηγό, το ομοσπονδιακό μοντέλο. Η Ελλάδα περιλαμβάνεται στα κράτη-μέλη που ενστερνίστηκαν την προσπάθεια υιοθέτησης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, υποστηρίζοντας τη διάσωση των πιο σημαντικών θεσμικών καινοτομιών του Ευρωπαϊκού Συντάγματος και την ενσωμάτωση αυτών στη Συνθήκη της Λισαβόνας, το συμβιβαστικό κείμενο που εξάχθηκε τελικά από το φιλόδοξο- ως απεδείχθη- εγχείρημα «συνταγματοποίησης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κύριο γνώρισμα της στάσης της Ελλάδας είναι η προσπάθεια επίτευξης υψηλότερης οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης με την υιοθέτηση των «κριτηρίων σύγκλισης» της Συνθήκης του Μάαστριχτ καθώς και τη συμμετοχή της, ως πλήρες μέλος, στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος (ευρώ) από την 1η Ιανουαρίου 2002. Επίσης, η Ελλάδα μπορούμε να πούμε πως τάχθηκε υπέρ της διεύρυνσης της Ε.Ε και βοήθησε σε αυτό το τομέα

⁵⁸ Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

προσφέροντας συνεχή υποστήριξη στην ενσωμάτωση των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης⁵⁹.

Η 4^η Ελληνική Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σηματοδότησε επιτυχία της Ελλάδας καθώς κατά τη διάρκειά της πραγματοποιήθηκε η πιο μεγάλη διεύρυνση στη μέχρι τώρα πορεία της ενωμένης Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της 4^{ης} Ελληνικής Προεδρίας ενσωματώθηκαν στην Ε.Ε 10 νέα κράτη-μέλη.

Η 5^η ελληνική Προεδρία της Ε.Ε. (πρώτο εξάμηνο 2014) πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο η οποία βασικό γνώρισμα της είναι η οικονομική και κοινωνική κρίσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν και στο ευρωπαϊκό τοπίο επικρατούσε κρίση, η 5^η Ελληνική Προεδρία χαρακτηρίζεται ως επιτυχής τόσο στα ποιοτικά όσο και στα ποσοτικά γνώρισμα της. Ενδεικτικώς αξίζει να αναφερθούν τα ακόλουθα⁶⁰:

-Θεσπίστηκαν 71 νομοθετήματα που απώτερο σκοπό είχαν τη καλύτερευση της ζωής του Ευρωπαίου πολίτη (απασχόληση, ανάπτυξη, εμβάθυνση της τραπεζικής ένωσης, μετανάστευση και θαλάσσιες μεταφορές)

-Ακολουθήθηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Θαλάσσιας Ασφάλειας. Η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Θαλάσσιας Ασφάλειας φανερώνει τη κατανόηση της ΕΕ πως η Θάλασσα συνιστάται προνομιακός χώρος δράσης για την Ένωση και τους πολίτες. Με κατάλληλες διαπραγματεύσεις και ουσιαδής προσπάθειες, από κοινού με κράτη-μέλη και θεσμούς, και στη βάση της Κοινής Ανακοίνωσης ΕΥΕΔ-Επιτροπής, συμφωνήθηκαν τα στρατηγικά συμφέροντα της ΕΕ και των κρατών μελών, γεγονός που επιτρέπει την πιο αποδοτική προώθησή τους. Ενδεικτικά αναφέρεται η ανάδειξη της σημασίας οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών για την οικονομία και την ευημερία της

⁵⁹Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

⁶⁰Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

ΕΕ και των πολιτών, καθώς και την ενεργειακή ασφάλεια και τη σημασία της για την ευρωπαϊκή οικονομία. Υιοθετήθηκε με ομόφωνο τρόπο από τους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων το κείμενο βάση για τον νομοθετικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό στον κλάδο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (Post-Stockholm). Το καινούργιο κείμενο⁶¹ τοποθετεί στο επίκεντρο την αρχή της αλληλεγγύης και την εξειδικεύει με πρακτικό τρόπο στους τομείς του ασύλου, της διαχείρισης συνόρων και μεταναστευτικών ροών. Επίσης ενσωματώνει τη μετανάστευση στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης, συνδέοντάς την με την αναπτυξιακή συνεργασία και τη συνεργασία με τρίτες χώρες. Εισάγει την αρχή της θετικής αιρεσιμότητας στη συνεργασία της ΕΕ με τρίτες χώρες και περιλαμβάνει την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών επιστροφής, σε συνδυασμό με την πολιτική θεωρήσεων και επανεισδοχής. Η ραγδαία επιδείνωση του μεταναστευτικού και προσφυγικού προβλήματος απέδειξε την ορθότητα της προσέγγισης της ελληνικής Προεδρίας.

2.3 Οι επιδράσεις της Ε.Ε. στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας και ο Εξευρωπαϊσμός.

Η Ελλάδα ενσωματώθηκε στην Ε.Κ το 1981⁶². Η αίτηση ένταξης της πραγματοποιήθηκε από το Κ. Καραμανλή, ο οποίος ήλπιζε με αυτήν τη κίνηση, να επιτευχθεί η πολιτική σταθερότητα και ο εκσυγχρονισμός του κοινωνικοοικονομικού συστήματος της χώρας⁶³.

⁶¹ Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

⁶² Τσάκωνας, Π. Ι. (2003). *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μία Συνολική Προσέγγιση* (Τόμ. Α'). Σιδερης.

⁶³ Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

Προκειμένου να κατανοήσουμε τη στάση της Ελλάδας απέναντι στην Ε.Ε καθώς επίσης και τη διεργασία του εξευρωπαϊσμού, πρέπει να πάρουμε υπόψη το ελληνικό δημόσιο και συγχρόνως τον κοινωνικό σχηματισμό. Ένα από τα πιο εντυπωσιακά γνωρίσματα της μορφολογίας της χώρας κατά τη στιγμή της ενσωμάτωσης της στην Ε.Ε ήταν το μεγάλο μέγεθος της κρατικής μηχανής και η υπερσυγκεντρωτική φύση του κράτους και του πολιτικού συστήματος γενικότερα. Το γιγάντιο μέγεθος της κρατικής μηχανής καταδεικνυόταν από τα ακόλουθα^{64 65}:

α)στη υπερεργοδότηση στο δημόσιο κλάδο

β)στο μεγάλο ποσό των δημόσιων δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ

γ)στον εκτεταμένο ρόλο ρυθμιστικού χαρακτήρα που εκτελούνταν από το κράτος και τη συμμετοχή του σε οικονομικές διεργασίες.

Πιο ειδικά η υπερεργοδότηση στο δημόσιο κλάδο συνιστούσε ένα σημαντικό γνώρισμα του γιγαντισμού του κράτους καθώς το πλήθος των δημόσιων υπαλλήλων το 1981 ήταν 351.028 και αυξήθηκε σε 615.956 το 1992 ή διαφορετικά σε ποσοστό 17% του συνολικού ελληνικού πληθυσμού. Οι πελατειακές σχέσεις των Ελλήνων πολιτικών ήταν ακόμα μια σημαντική παράμετρος για την διόγκωση της απασχόλησης στο δημόσιο κλάδο. Το επίπεδο των δημόσιων δαπανών δικαιολογούσε κατά κάποιον τρόπο το γιγαντισμό του ελληνικού κράτους. Οι συνολικές δημόσιες δαπάνες προσδιορίζονταν στο 49.6% του ΑΕΠ το 1981, ενώ το δημόσιο χρέος προσέγγιζε το 28.3% του ΑΕΠ⁶⁶.

⁶⁴Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

⁶⁵Τσάκωνας, Π. Ι. (2003). *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μία Συνολική Προσέγγιση* (Τόμ. Α'). Σιδερης.

⁶⁶Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

Η άμεση κρατική παρέμβαση σε οικονομικές διεργασίες με τη βοήθεια της λειτουργίας δημόσιων επιχειρήσεων συνιστούσε μια ιδιαίτερη διάσταση του ρυθμιστικού ρόλου του κράτους και μια επιπλέον πλευρά του γιγαντισμού. Είναι εμφανές το γεγονός πως ακόμα και οι συντηρητικές κυβερνήσεις κατηγορήθηκαν με έντονο τρόπο πως υιοθετούσαν πατεernalιστική πολιτική. Ειδικότερα μετά το 1974, και παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα είχε καταθέσει την αίτηση για ενσωμάτωση στην ΕΕ, η συντηρητική κυβέρνηση της ΝΔ άρχισε να εφαρμόζει μια μεγάλη στρατηγική για επέκταση του κράτους στο τομέα των επιχειρήσεων όπως την λεγόμενη εθνικοποίηση σημαντικών κλάδων της οικονομίας. Επίσης αξίζει να τονιστεί πως το τραπεζικό σύστημα ήταν στην αρμοδιότητα του κράτους, το οποίο έδινε δάνεια και πρόσφερε και επιπλέον τραπεζικές χάρες προκειμένου να εκπληρωθούν πολιτικοί και πελατειακοί σκοποί⁶⁷.

Ο εξευρωπαϊσμός του ελληνικού πολιτικού συστήματος πρέπει να ερευνηθεί μέσα από αυτό το πολιτικό παρελθόν. Δε θα ήταν και ιδιαίτερη έκπληξη αν λέγαμε πως ο εξευρωπαϊσμός δείχνει να είχε πιο διεισδυτικές επιπτώσεις στην Ελλάδα από οποιαδήποτε αλλού λόγω του ότι είχε εισέλθει στο πολιτικό σύστημα και είχε επιφέρει επανακαθορισμούς σε τουλάχιστον 4 επίπεδα τα οποία είναι τα ακόλουθα⁶⁸
⁶⁹:

α) ρυθμιστικό

β) λειτουργικό

γ) εδαφικό

⁶⁷Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

⁶⁸Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

⁶⁹Τσάκωνας, Π. Ι. (2003). *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μία Συνολική Προσέγγιση* (Τόμ. Α'). Σιδερης.

δ)θεσμικό επίπεδο

Η ενσωμάτωση της Ελλάδας στην ΕΕ όσον αφορά τον οικονομικό-ρυθμιστικό κλάδο έχει σημειώσει μακροπρόθεσμα δύο βασικές εξελίξεις^{70 71}:

1)Πρώτον , έχει επιφέρει τον περιορισμό των κρατικών οικονομικών δραστηριοτήτων και του γιγάντιου μεγέθους του ελληνικού κράτους.

2)Δεύτερον, έχει μεταβάλλει σε μεγάλο βαθμό το κανονιστικό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας από μία αυστηρά ελεγχόμενη από το κράτος οικονομία σε μία οικονομία που έχει προσαρμοστεί πλήρως στις αυξημένες απαιτήσεις της Ε.Ε .

Σε γενικές γραμμές η διαδικασία του εξευρωπαϊσμού της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής θεωρείται μακρά και άκρως βασανιστική. Είναι πιο πολύ μια επιδίωξη Ευρωπαϊκότητας ή φιλοευρωπαϊσμού. Διαθέτει τόσο μια προσπάθεια δυτικοποίησης αλλά και εκσυγχρονισμού. Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να αναφερθεί πως από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 , κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου αποκατάστασης από τον Παπανδρέου και μιας περιόδου διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας , ο Εξευρωπαϊσμός θεωρήθηκε ως μια κίνηση ομαλοποίησης της κατάστασης της Ευρώπης⁷².

Η ενσωμάτωση της Ελλάδας στην ΕΕ θεωρούνταν από το ελληνικό κράτος ως ένα σύστημα πολιτικής αλληλεγγύης, το οποίο είχε τη δυνατότητα να εξασφαλίσει την εξωτερική ασφάλεια της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα σε σχέση με τις περιφερειακές αντιπαραθέσεις με την Τουρκία. Η μακροβιότητα αυτής της γνώμης ενδυναμώθηκε από τις δηλώσεις του τότε Έλληνα πρωθυπουργού Μητσοτάκη, μια

⁷⁰Εθνικο Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

⁷¹Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

⁷²Εθνικο Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

δεκαετία με την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΕ. Ο Μητσοτάκης πίστευε πως η Ευρώπη προσφέρει στην Ελλάδα ασφάλεια στον αμυντικό τομέα.

Σχετικά με το επίπεδο της ταυτότητας, ο ψυχρός πόλεμος έπαιξε σημαντικότατο ρόλο στη διεργασία δυτικοποίησης της Ελλάδας. Μετά από τον εμφύλιο πόλεμο (1946-1949), η Ελλάδα ανήκοντας σε μη κομμουνιστικό περιβάλλον, ενδυνάμωσε τη δυτικοποίηση της με αποτέλεσμα να σταθεροποιήσει την πεποίθηση της ευρωπαϊκής της ταυτότητας⁷³.

Στη κλίμακα της ασφάλειας, η σταθερότητα που διέκρινε τον ψυχρό πόλεμο ανέπτυξε ένα βαθμό βεβαιότητας για την Ελλάδα. Η σχετικά γρήγορη ενσωμάτωση της χώρας στο NATO το 1952 εξασφάλισε τα βόρεια σύνορα της καθώς δημιούργησε μια λειτουργική σχέση με την Γιουγκοσλαβία του Τίτου, η οποία προσωρινά περιόρισε τη σημασία του «Μακεδονικού Ζητήματος» στην εξωτερική πολιτική στην Ελλάδα. Το μοναδικό πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, όπου δεν κυριαρχούσε κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου ήταν η ελληνοτουρκική σχέση. Αλλά ακόμη και σε αυτή τη περίπτωση και παρά τις επαναλαμβανόμενες κρίσεις στο Αιγαίο, ο ψυχρός πόλεμος διαδραμάτισε διαμεσολαβητικό τρόπο. Τόσο η Τουρκία, όσο και η Ελλάδα ήταν κομμάτι του NATO στο χάσμα Ανατολής-Δύσης, παρά το γεγονός ότι οι δύο χώρες υιοθετούσαν διαφορετικές στρατηγικές. Με άλλα λόγια μπορεί να πει κάποιος πως το NATO πρόσφερε εκείνο το θεσμικό πλαίσιο, το οποίο διασφάλιζε επίλυση των μεταξύ τους διαφορών και έτσι με αυτόν τρόπο οι δύο χώρες απέφευγαν ένοπλες συγκρούσεις⁷⁴.

Οι ανησυχίες για την ασφάλεια της Ελλάδας προσδιορίζονταν από τη δύσκολη σχέση με τη Τουρκία. Ενώ ένας ένοπλος πόλεμος με την Τουρκία αποφεύχθηκε σε κάποιες περιπτώσεις εξαιτίας της αμερικανικής παρέμβασης, η Αθήνα παρατηρούσε πολλές

⁷³Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

⁷⁴Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

φορές πως οι δυτικές δυνάμεις επιδίωκαν να ευνοούν τη Τουρκία για στρατηγικούς λόγους. Για αυτό το λόγο ο Καραμανλής επιδίωξε να ισορροπήσει όσο το δυνατόν καλύτερα τις σχέσεις της Ελλάδας με την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Επίσης ο Καραμανλής πίστευε πως η ΕΕ αποτελούσε ένα παρά πολύ καλό εργαλείο το οποίο θα βοηθούσε στην υπεράσπιση των ελληνικών συμφερόντων ασφαλείας , στην διατήρηση της δημοκρατίας και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Μακροπρόθεσμα, λοιπόν, ο εξευρωπαϊσμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προέρχεται από τη θέληση για τη δυτικοποίηση του διεθνούς ρόλου της Ελλάδας και των ζητημάτων ασφαλείας⁷⁵.

2.4 Τι κέρδισε η Ελλάδα από την ένταξη σε σχέση με την Τουρκία;

Ο ρόλος της Ελληνικής οικονομίας και των αγορών της είναι στις μέρες μας πιο κρίσιμος από ποτέ , καθώς η πολυπλοκότητα του παγκόσμιου και χρηματοπιστωτικού συστήματος, αλλά και η διαρκής διασύνδεση των κρατών σε εμπορικό και χρηματιστηριακό επίπεδο, αλλάζουν με γοργούς ρυθμούς το πλαίσιο του ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών . Η Ελλάδα συνιστά πλέον πλήρες μέλος της ΕΕ , έχοντας υιοθετήσει το ενιαίο νόμισμα, το Ευρώ, με άμεση συνέπεια να αποκομίζει όλα τα σημαντικά πλεονεκτήματα που απορρέουν από την ιδιότητα του πλήρους μέλους , τόσο σε οικονομική όσο και σε πολιτική κλίμακα. Με άλλα λόγια μπορούμε να πούμε πως η ένταξη της χώρας στην ΕΕ προσφέρει κάποιες ωφέλειες⁷⁶, ενώ η Τουρκία που δεν είναι μέλος ακόμα της ΕΕ δεν έχει τη δυνατότητα να απολαμβάνει τέτοιου είδους πλεονεκτήματα. Όποτε κατά κάποιο τρόπο η Ελλάδα έχει πιο ευνοϊκή μεταχείριση από την Ε.Ε σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο σε σχέση με τη Τουρκία⁷⁷.

⁷⁵Εθνικο Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

⁷⁶Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

⁷⁷Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2000, 02 10). *Η Τουρκία και οι σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Λουξεμβούργο.

Τέτοιες ωφέλειες αποτελούν η ενδυνάμωση σε διάφορους παραγωγικούς τομείς, η εισαγωγή πόρων για την ανάπτυξη υποδομών κλπ. Το 2005, η Ελλάδα αποκόμισε συνολικούς πόρους άνω των 20 δις ευρώ, κερδίζοντας μια ακόμη πενταετία περαιτέρω οικονομικής ανάπτυξης.

Η δημιουργία των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, αλλά συγχρόνως και η μείωση των διαρθρωτικών προβλημάτων, εξακολουθεί να συνιστά για την Ελλάδα⁷⁸ τη κύρια αποστολή στο σύγχρονο πεδίο της διεθνοποίησης των οικονομιών. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι υποχρεωμένη να εξοικειωθεί και να δημιουργήσει ιδέες όπως αυτές της ηγεσίας, της καινοτομίας, της παραγωγικότητας και της συνεχούς εκπαίδευσης, σε μια οικονομία, η οποία καρά 60-70% απαρτίζεται από τον ιδιαίτερα δύσκαμπτο, ως προς την ανταγωνιστικότητα του, δημόσιο κλάδο. Οι πιο πάνω έννοιες θεωρούνται πολύ σημαντικές για το μέλλον μιας οικονομίας, αλλά πιο σημαντικό και συνάμα δύσκολο είναι να πραγματοποιούνται καθορισμένα και συστηματικά βήματα στην πράξη, με καθορισμένα και μετρήσιμα αποτελέσματα⁷⁹.

Ένα μεγάλο προτέρημα για την Ελλάδα θεωρείται η γεωγραφική της θέση, η οποία της δίνει τη δυνατότητα να ενισχύει τους παραδοσιακούς της δεσμούς με τις πιο πολλές γειτονικές αγορές και να μεγαλώνει την οικονομική της εμβάθυνση σε αυτές τις οικονομίες. Σε αντίθεση με άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ η Ελλάδα βρίσκεται κοντά σε αγορές στις οποίες μπορεί να δώσει τα εφόδια της και να βοηθήσει στην περαιτέρω οικονομική τους ανάπτυξη, μέσω αμοιβαίας ωφέλειας. Ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της εισχώρησης της Ελλάδας στις γειτονικές αγορές, είναι οι Ελληνικές εμπορικές τράπεζες, οι οποίες σήμερα αποκτούν το 10% της κερδοφορίας τους από τις αγορές της Βαλκανικής Χερσονήσου. Επίσης, Ελληνικές εταιρίες καταναλωτικών προϊόντων και τηλεπικοινωνιών παρουσιάζουν σημαντική δραστηριότητα και ανάπτυξη στην ευρύτερη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ενώ κατασκευαστικές και τηλεπικοινωνιακές εταιρίες εισχωρούν στον αραβικό κόσμο,

⁷⁸Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

⁷⁹Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2000, 02 10). *Η Τουρκία και οι σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Λουξεμβούργο.

πραγματοποιώντας συμφωνίες για την δημιουργία έργων υποδομής. Από τις χώρες δράσης της Ελλάδας συγκαταλέγονται οι αγορές της Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής, ακόμη και της Κίνας. Άρα ,αν και η Ελλάδα συνιστά μία οικονομική αγορά που χαρακτηρίζεται από ωριμότητα για τις δυνατές Ελληνικές επιχειρήσεις, οι τελευταίες διαθέτουν το προσόν να μεγεθυνθούν ακόμη πιο πολύ στις γειτονικές και παραδοσιακά φιλόξενες χώρες, με πιο μεγάλο πληθυσμό και άρα με βέλτιστες οικονομικές κατευθύνσεις.

Συμπερασματικά, μπορεί να πει κάποιος πως η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ σηματοδότησε μια σειρά πλεονεκτημάτων σε σχέση με τη Τουρκία , η οποία ακόμα δεν είναι κράτος-μέλος της ΕΕ. Αυτά τα πλεονεκτήματα συνοψίζονται ως εξής^{80 81}:

α) Με την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ υπήρχε θωράκιση των αμυντικών της ζητημάτων σε σχέση με τη Τουρκία. Με άλλα λόγια η Ελλάδα διαθέτει αξιόλογους συμμάχους , σε περίπτωση πιθανής διένεξης με τη Τουρκία.

β) Η ενσωμάτωση της Ελλάδας στην ΕΕ την κατέστησε οικονομικά εξελίξιμη και επιπλέον κέρδισε την εμπιστοσύνη των διεθνών οικονομιών. Εισήλθαν ξένα κεφάλαια στην Ελλάδα , γεγονός που ανοίγει νέες αγορές.

γ) Η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΕ σηματοδότησε και την αύξηση του τουρισμού . Για παράδειγμα , ένας ευρωπαίος προτιμά να πάει για διακοπές στην Ελλάδα παρά στη Τουρκία ,καθώς θεωρεί τη πρώτη πιο ασφαλής χώρα από τη δεύτερη.

⁸⁰Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2000, 02 10). Η Τουρκία και οι σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Λουξεμβούργο.

⁸¹Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

2.5 Η στάση της Ευρώπης για τα ζητήματα με την Τουρκία.

Διερευνώντας την σύντομη ιστορική αναδρομή των σχέσεων Ε.Ε – Τουρκίας ⁸²βλέπουμε ότι το 1995 υπογράφηκε μεταξύ των δυο μεριών Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης και ότι το 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι πρόσφερε στην Τουρκία καθεστώς υποψήφιας προς ενσωμάτωση χώρας⁸³.

Οι διαπραγματεύσεις άρχισαν το 2005 και με βάση την πορεία τους ανιχνεύθηκε το γεγονός πως η Τουρκία ικανοποιεί επαρκώς αλλά όχι πλήρως τα κριτήρια πολιτικού περιεχομένου της Κοπεγχάγης και ότι μειονεκτεί σε ζητήματα όπως η τήρηση σχέσεων καλής γειτονίας (συνεχείς προκλήσεις σε βάρος ενός κράτους – μέλους, της Ελλάδας) και η μη υιοθέτηση προσπάθειών για την επίλυση του Κυπριακού. Η εξέλιξη των διαπραγματεύσεων έχει ανοίξει τα 14 από τα 35 Κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου ενώ μόλις ένα έχει προσωρινά καταφέρει να κλείσει. Η Τουρκία δεν επιθυμεί να εκπληρώσει τις συμβατικές υποχρεώσεις έναντι της Ε.Ε. για την εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και γι' αυτό της επιβλήθηκε η τιμωρία να μην ανοιχθούν οκτώ διαπραγματευτικά κεφάλαια και να μη κλείσει κανένα. Το αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων ήταν να καθυστερήσουν σε μεγάλο βαθμό οι ενταξιακές προσπάθειες της Τουρκίας⁸⁴.

Όμως η τρέχουσα κρίση που σχετίζεται με το προσφυγικό ζήτημα ξαναέφερε στην επιφάνεια τις εύθραυστες σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας. Οι Βρυξέλλες αποφάσισαν πως είναι αναγκαία η συνεργασία της κυβέρνησης της Άγκυρας στη μείωση της μαζικής εισόδου προσφύγων της Μέσης Ανατολής (ιδιαίτερα των Σύριων) προς την Ευρώπη. Αν και η καγκελάρια της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ δεν επιθυμούσε από το 2005

⁸²Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

⁸³Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1989, 12 20). Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. *SEC (89), 2290*.

⁸⁴Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1989, 12 20). Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. *SEC (89), 2290*.

την ενσωμάτωση της Τουρκίας στην Ε.Ε τελικά οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι οι ενταξιακές προσπάθειες θα πρέπει να δραστηριοποιηθούν δίχως όμως να έχουν προκαθορισμένο αποτέλεσμα. Όμως και η τουρκική μεριά δεν έδειξε το απαιτούμενο ενδιαφέρον καθώς τα τελευταία έτη εστίασε την εξωτερική της πολιτικής προ Ανατολάς και επικεντρώθηκε σε μια «Ισλαμοποίηση» της διπλωματίας της. Συγχρόνως, οι ευρωπαίοι ηγέτες αντιμετωπίζουν μη θετικά τις πολιτικές του ισλαμιστή Τούρκου προέδρου Ταγίπ Ερντογάν που εκλαμβάνονται ως αυταρχικές και φιμώνουν όσους δεν συμπορεύονται με τα σχέδια του⁸⁵.

Η στάση της ΕΕ προς την Τουρκία⁸⁶ άλλαξε λόγω της μεταναστευτικής κρίσης, γεγονός που φάνηκε με την απόφαση χρηματοδότησής της (κεφάλαιο ύψους 3 δισεκατομμυρίων ευρώ ως βοήθεια στην Τουρκία προκειμένου να φροντίσει Σύριους πρόσφυγες) και ικανοποίησης ορισμένων της απαιτήσεων όπως η μη εφαρμογή των περιορισμών της βίζας για Τούρκους πολίτες που ταξιδεύουν στην Ε.Ε.

Επίσης, η ΕΕ πρότεινε πραγματοποίηση κοινών περιπολιών στο Αιγαίο από ελληνικά και τούρκικα πλοία παρότι η κυβέρνηση της Άγκυρας αμφισβητεί σε διαχρονικό επίπεδο την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο. Μια λύση ενδεχομένως να ήταν και η ιδέα της ένταξης της Τουρκίας στην ευρωπαϊκή δύναμη της Frontex (European Agency for the Management of Operational Cooperation and the External Borders of the Member States of the European Union) που θα την ενσωμάτωνε στο σύστημα ασφαλείας της Ε.Ε.⁸⁷.

Πάντως η πολιτική της κυβέρνησης της Άγκυρας προς το Ισλαμικό Κράτος σε Ιράκ και Συρία (ISIS) έχει ενδυναμώσει τα επιχειρήματα της πως η Τουρκία δεν γίνεται να ανήκει Ευρώπη. Αναφορές του διεθνούς Τύπου παρουσιάζουν την Τουρκία να

⁸⁵Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1989, 12 20). Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. *SEC (89)*, 2290.

⁸⁶Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερής.

⁸⁷Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1989, 12 20). Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. *SEC (89)*, 2290.

προχωρεί σε λαθρεμπόριο με το ISIS, να υποστηρίζει ενεργά τους σουνίτες ισλαμιστές εξτρεμιστές μαχητές αλλά και να ευνοείται γεωπολιτικά από τις δράσεις του ISIS στις Συριακές-Κουρδικές περιοχές. Η ΕΕ θα μπορούσε εύκολα να εντάξει τους κόλπους της χώρες που είναι πιο κοντά πολιτισμικά στην Ευρώπη (όπως το Ισραήλ) και όχι χώρες (όπως η ισλαμική Τουρκία) που διαθέτουν έναν τελείως διαφορετικό πολιτισμικό πεδίο.

Η Ε.Ε μας δίνει τη δυνατότητα να πούμε πως συνεχίζει να προσεγγίζει μια χώρα που δεν κάνει τις απαιτούμενες προσπάθειες για ενσωμάτωση στην ΕΕ και η οποία επιδιώκει να εκμεταλλευτεί την μεταναστευτική κρίση προκειμένου να κερδίσει ανταλλάγματα⁸⁸.

Με τη Διακυβερνητική Διάσκεψη της 14ης Δεκεμβρίου 2015 ξεκίνησε ένα καινούργιο επίπεδο στις σχέσεις Ε.Ε και Τουρκίας και προέβλεπε πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα είχε ολοκληρώσει, στο πρώτο τρίμηνο του 2016, τις προπαρασκευαστικές εργασίες για το άνοιγμα ενός αριθμού κεφαλαίων που προηγουμένως διατηρούνταν κλειστά⁸⁹.

Η Επιτροπή σχετικά με το ζήτημα της απελευθέρωσης των θεωρήσεων για τους Τούρκους πολίτες καλείται να εμφανίσει μια δεύτερη έκθεση προόδου για την απελευθέρωση της βίζας μέχρι τις αρχές του Μαρτίου 2016. Η περάτωση της διεργασίας για την κατάργηση της υποχρεωτικής θεώρησης για τους Τούρκους πολίτες στη Ζώνη Σένγκεν θα έχει έρθει εις πέρας τον Οκτώβριο του 2016, αφού φυσικά τηρούνται οι απαιτήσεις του Οδικού Χάρτη⁹⁰.

⁸⁸Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1989, 12 20). Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. *SEC (89), 2290*.

⁸⁹Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*.

⁹⁰Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*.

Η Τουρκία με τη σειρά της είναι σύμφωνη με την εφαρμογή ενός Κοινού Σχεδίου Δράσης για την πάταξη της μη νόμιμης μετανάστευσης. Η ΕΕ και η Τουρκία θα έχουν και μια στενή συνεργασία σχετικά με το ζήτημα των μεταναστών οι οποίοι δεν έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας, αποτρέποντας τα ταξίδια προς την Τουρκία και την ΕΕ. Παρατηρείται επίσης η πρόθεση της Τουρκίας να εφαρμόσει μέτρα καλυτέρευσης της κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης των Σύριων προσφύγων που βρίσκονται υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας. Τέλος θεσπίστηκε δυο φορές το χρόνο η σύγκληση Συνόδων Κορυφής μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας⁹¹.

Η Τουρκία αν και επιθυμεί τη στενή συνεργασία των Βρυξελλών εξακολουθεί να υιοθετεί πολιτικές που δε την ευνοούν. Ειρωνικό γεγονός συνιστά και η διακήρυξη της Τουρκίας περί σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας και των δικαιωμάτων κάθε κράτους, όπου στην ουσία αυτοαναιρείται με την εισβολή στο Βόρειο Ιράκ και με την εμφάνιση του Κυπριακού ζητήματος⁹².

⁹¹Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union* .

⁹²Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union* .

Κεφάλαιο 3^ο: Τουρκία: Δυνητικό Μέλος ή Περιφερειακή Δύναμη;

3.1 Η σχέση της Τουρκίας με την Ε.Ε από το 1960 μέχρι σήμερα

3.1.1 Παρελθόν⁹³

Όπως είναι γνωστό, οι σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ⁹⁴ έχουν μια εξαιρετικά μακρά ιστορία, στην πραγματικότητα μια ιστορία σχεδόν τόσο μακρά όσο αυτή της Συνθήκης της Ρώμης, της οποίας η 60ή επέτειος εορτάστηκε πρόσφατα. Η Τουρκία υπέβαλε για πρώτη φορά αίτηση προσχώρησης στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1959, μόλις δύο χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε για στρατηγικούς και όχι οικονομικούς λόγους. Η Τουρκία ήταν μέλος του ΝΑΤΟ, μια πολύτιμη οργάνωση στο ύψος του Ψυχρού Πολέμου και άλλων ευρωπαϊκών θεσμών όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης. Ωστόσο, η οικονομία της ήταν πολύ λιγότερο ανεπτυγμένη από το μέσο όρο των αρχικών έξι μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Η τουρκική οικονομία δεν θα είχε επιζήσει από τον ανταγωνισμό που θα είχε προέλθει από αυτές τις χώρες, εάν το εμπόριο με αυτούς είχε ελευθερωθεί με την ταχύτητα που ακολουθήθηκε μεταξύ τους. Όπως είναι γνωστό, η τελωνειακή ένωση μεταξύ των έξι αρχικών μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ολοκληρώθηκε το 1969.

⁹³Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union*.

⁹⁴Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Για την Τουρκία, και μάλιστα για άλλες μεσογειακές χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος και η Μάλτα, υπέγραψαν συμφωνίες σύνδεσης που τους έδωσαν μια προοπτική ένταξης, όμως προβλεπόταν πολύ μεγαλύτερο χρονικό πλαίσιο για την οικονομική ολοκλήρωση. Στην περίπτωση της Τουρκίας, προβλεπόταν περίοδος 25 ετών από το 1970. Εν τω μεταξύ, θεσπίστηκε μια ασύμμετρη ρύθμιση με την οποία η ΕΟΚ απέλυσε τιμολόγια για όλα τα βιομηχανικά προϊόντα που εισήχθησαν από την Τουρκία, ενώ σταδιακά άρχισε να επιβάλλει ποσοστώσεις στις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ειδών ένδυσης, προϊόντα στα οποία η Τουρκία είχε σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Η συμφωνία προέβλεπε τη σταδιακή οικονομική ολοκλήρωση της Τουρκίας με την ΕΟΚ⁹⁵. Οι εισαγωγικοί δασμοί θα εξαλειφθούν με σταθερό ρυθμό, ενώ η πολιτική εξωτερικού εμπορίου της Τουρκίας θα ευθυγραμμιστεί ταυτόχρονα με την πολιτική της ΕΟΚ. Το κοινοτικό κεκτημένο ήταν βέβαια εκείνη την εποχή πολύ λιγότερο περιεκτικό από ό, τι σήμερα. Ωστόσο, σε τομείς όπως η γεωργία, οι υπηρεσίες, η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων κλπ., προβλέπεται ότι η Τουρκία θα εναρμονίσει σταδιακά τις πολιτικές της με τις πολιτικές της ΕΟΚ, έτσι ώστε οι ανταλλαγές να απελευθερωθούν και η Τουρκία να είναι έτοιμη για ένταξη στην ΕΟΚ.

Αυτό που μερικές φορές ξεχνάμε είναι ότι η Συμφωνία Σύνδεσης έδωσε μια σαφή προοπτική για ενδεχόμενη ένταξη στην Τουρκία. Η οικονομική ολοκλήρωση, όπως ενσωματώθηκε στη μνημονευόμενη τελωνειακή ένωση, αποτελούσε ένα μέσο που βοήθησε να τεθούν οι λόγοι για την υλοποίηση αυτού του στόχου. Η προοπτική της ένταξης δεν είναι φυσικά απεριόριστη. Η πρωτοβουλία παρέμεινε στα χέρια της ΕΟΚ, η οποία διατήρησε το δικαίωμα να αποφασίσει πότε πληρούνταν αυτές οι προϋποθέσεις. Ωστόσο, είναι σαφές ότι η αρχή της προσχώρησης είχε εγκριθεί. Δεν ήταν πλέον θέμα «εάν» αλλά «πότε» θα συνέβαινε αυτή η προσχώρηση.

⁹⁵Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Δυστυχώς, τα πράγματα δεν αναπτύχθηκαν όπως είχαν προγραμματιστεί. Πρώτον, πρέπει να αναγνωριστεί ότι όλες οι τουρκικές κυβερνήσεις που διαδέχτηκαν η μια την άλλη μερικές φορές πολύ γρήγορα στη δεκαετία του 1960 και του 1970 δεν αξιοποίησαν τις δυνατότητες που τους προσφέρει η σχέση σύνδεσης. Αντί να προετοιμάσουν προοδευτικά τη χώρα για οικονομική ολοκλήρωση με την ΕΟΚ, απέρριψαν το μοντέλο που περιείχε η σχέση σύνδεσης. Η απελευθέρωση του εμπορίου εγκαταλείφθηκε και ανατράπηκε μόνο δύο χρόνια μετά την έναρξή της. Το πρόσχημα για αυτό ήταν οι πετρελαιοκηλίδες της δεκαετίας του 1970 που έπληξαν ιδιαίτερα την Τουρκία, εν μέρει επειδή οι σημερινές κυβερνήσεις αρνήθηκαν να λάβουν τα απαιτούμενα μέτρα διαρθρωτικής προσαρμογής που υιοθέτησαν οι περισσότερες άλλες χώρες. Δεν έβαλαν παρατηρητές στις Βρυξέλλες και οι πρωτεύουσες των κρατών μελών έκαναν πολύ καιρό να δουν πόσο ανυπόμονοι ήταν οι ηγέτες της Τουρκίας στην προσπάθειά τους για ένταξη και άρχισαν να αποφεύγουν τις δεσμεύσεις τους έναντι αυτής.

Κατά τη γνώμη μου, ο κύριος λόγος για τον οποίο η Τουρκία αρνήθηκε να ακολουθήσει τη σταδιακή πορεία ένταξης που προβλέπεται στη συμφωνία σύνδεσης είναι επειδή απλώς δεν μοιράστηκε το κίνητρο που οδήγησε τους ιδρυτές της ΕΟΚ να δημιουργήσουν την Κοινότητα. Η Τουρκία παρέμεινε ουδέτερη στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν γνώρισε ούτε γερμανική κατοχή ούτε απελευθέρωση από αμερικανικά ή σοβιετικά στρατεύματα. Δεν είδε γιατί πρέπει να συγκεντρώσει τους πόρους της με τους πόρους της ΕΟΚ, προκειμένου να αποφύγει έναν άλλο πόλεμο στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Τα εθνικιστικά αντανάκλαστικά, παρέμειναν πολύ ισχυρά στην Τουρκία τόσο τότε όσο και τώρα, επειδή η Τουρκία δεν έχει βιώσει την καταστροφή που αυτά τα αντανάκλαστικά έχουν δημιουργήσει στην Ευρώπη του 20ου αιώνα. Η ενσωμάτωση με την Ευρώπη παρέμενε ένας απομακρυσμένος στόχος στον οποίο έγιναν τα λιτά σέρβις όποτε χρειαζόταν, αλλά δεν έγιναν σχεδόν καθόλου μέτρα για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος. Οι σημαντικότεροι παράγοντες στην εγχώρια σκηνή, οι πολιτικοί, οι γραφειοκράτες, ο στρατός αλλά και η επιχειρηματική κοινότητα εξέτασαν τον στόχο της ένταξης με καχυποψία και καθ' όλη αυτή την περίοδο, χρειαζόταν πολύ θάρρος για να κρατήσει τη φλόγα της ολοκλήρωσης με την Ευρώπη. Οι διάφορες κρίσεις της Κύπρου από τη δεκαετία του 1960 και του 1970 βοήθησαν επίσης να τροφοδοτήσουν μια σειρά από αντιδυτικά συναισθήματα που δεν

ήταν ποτέ πολύ κάτω από την επιφάνεια της Τουρκίας καθ 'όλη τη διάρκεια της ύπαρξής της.

Είναι επίσης γεγονός ότι η πολιτική αστάθεια, η οποία υποδηλώνεται από τα τακτικά στρατιωτικά πραξικοπήματα ανά δεκαετία, περιπλέκει την εικόνα πάρα πολύ καθ 'όλη αυτή την περίοδο. Αυτά τα πραξικοπήματα προκάλεσαν αντιδράσεις από τις Βρυξέλλες και τα κράτη μέλη.

Ως αποτέλεσμα, χάθηκε ο χρόνος κατά τα πρώτα είκοσι πέντε χρόνια σύνδεσης με την ΕΟΚ και τους διαδόχους της. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980⁹⁶, σχεδόν τίποτα δεν είχε γίνει στην Τουρκία για την προετοιμασία της χώρας και για την ολοκλήρωση της Τελωνειακής Ένωσης που είχε προγραμματιστεί για το 1995. Αυτό δεν θα είχε πολύ μεγάλη σημασία αν δεν ήταν το γεγονός ότι σύμφωνα με τους κανόνες του ΠΟΕ, έπρεπε να ακυρωθούν οι δασμολογικές προτιμήσεις που είχαν αρχίσει να χορηγούνται στην Τουρκία το 1971. Η κατάργηση αυτών των προτιμήσεων θα σήμαινε καταστροφή για την τουρκική οικονομία, η οποία, υπό τον πρωθυπουργό Özal, ανέτρεψε τις προστατευτικές πολιτικές των προηγούμενων δεκαετιών και ξεκίνησε ένα πρόγραμμα εξαγωγής για την οποία η αγορά της ΕΚ ήταν απαραίτητη.

Ο Özal⁹⁷, σε αντίθεση με τους προκατόχους του, ήταν ένας άνθρωπος με στρατηγικό όραμα που μπορούσε να δει ότι το μέλλον για την Τουρκία βρισκόταν στην Ευρώπη. Όπως και οι ηγέτες άλλων χωρών που την εποχή εκείνη και αργότερα θα πιέζονταν για την ένταξη των χωρών τους στην Ένωση, κατάλαβε ότι ο μόνος τρόπος για να σπάσει ο κύκλος των στρατιωτικών πραξικοπημάτων στην Τουρκία ήταν να πιέσει για την ένταξη και να ξεκινήσει έτσι μια διαδικασία μεταρρυθμίσεων. Μία από αυτές ήταν το δικαίωμα ατομικής προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων

⁹⁶ Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερης.

⁹⁷ Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Δικαιωμάτων, που απαιτούσε πολλές εσωτερικές πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Ένα de facto μορατόριουμ για τη θανατική ποινή εισήχθη επίσης εκείνη την εποχή.

Τυχαίνει η 30ή επέτειος της αίτησης της Τουρκίας να ενταχθεί στην ΕΕ να έχει «γιορταστεί» πριν από λίγες εβδομάδες. Καθώς οι Τούρκοι πολιτικοί δεν αποτυγχάνουν ποτέ να ανακαλέσουν, καμία άλλη χώρα δεν έχει περιμένει ποτέ για προσχώρηση τόσο πολύ καιρό. Ωστόσο, καμία άλλη χώρα δεν υπέφερε από τόσα μειονεκτήματα: ένας μεγάλος, ταχέως αναπτυσσόμενος, σχετικά φτωχός μουσουλμανικός πληθυσμός, ένα επίμονα κακό αρχείο για τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.λπ. βοήθησαν στο να αντιμετωπίσουν τόσες πολλές προκαταλήψεις από τους υποτιθέμενους εταίρους. Στις καλύτερες περιόδους, θα χρειαζόταν τεράστια προσπάθεια καλής θέλησης και από τις δύο πλευρές για να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια. Δυστυχώς, η καλή θέληση υπήρξε ένα σπάνια στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας. Αντί αυτού, οι αμοιβαίες υποψίες και κατηγορίες ήταν ο κανόνας, εκτός από σχετικά σύντομες περιόδους.

Παρόλα αυτά, όπως είναι γνωστό, η ΕΕ στην απάντησή της στην αίτηση της Τουρκίας το 1987 δεν το απέρριψε αλλά αντίθετα υπενθύμισε τους όρους της Συμφωνίας Σύνδεσης και επεσήμανε την τελωνειακή ένωση η οποία παρέμεινε να ολοκληρωθεί ως ορόσημο για μελλοντικά πράγματα . Ο Özal⁹⁸ και οι άμεσοι διάδοχοί του είχαν την καλή λογική να δεχτούν το σενάριο. Τελικά, η εργασία για την οποία είχαν προβλεφθεί αρχικά είκοσι πέντε χρόνια, δηλαδή η ευθυγράμμιση της σχετικής νομοθεσίας και εμπορικού καθεστώτος της Τουρκίας με εκείνη της ΕΕ, καθώς και η κατάργηση των δασμών στις εισαγωγές από την ΕΕ ολοκληρώθηκαν σε μόλις 3- 4 χρόνια. Αυτό συνέβη παρά την επιθετική δράση πολλών τουρκικών επιχειρήσεων που φοβούνταν ότι δεν θα επιβιώσουν από τις πλημμύρες εισαγωγών που θεωρούσαν ότι θα απελευθερωνόταν μόλις άνοιγε το εμπόριο μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ⁹⁹.

⁹⁸ Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

⁹⁹ Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερής.

Τελικά, η τουρκική βιομηχανία επέζησε και πράγματι ευημερούσε στην τελωνειακή ένωση. Αυτές τις μέρες, μεγάλο μέρος της τουρκικής βιομηχανίας είναι πλήρως ενοποιημένο με τον αντίστοιχο της ΕΕ. Κανένας κλάδος της βιομηχανίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπέφερε από τον ανταγωνισμό που επέφερε η τελωνειακή ένωση και κανείς δεν αμφισβητεί την τελωνειακή ένωση για τους λόγους αυτούς. Πάνω από είκοσι χρόνια μετά την ολοκλήρωσή της, η Τελωνειακή Ένωση παραμένει σε ισχύ, παρά το γεγονός ότι θεωρήθηκε ως ένα συμβούλιο για την προσχώρηση, το οποίο είναι πολύ μακριά από το να συμβεί. Εκτός από την Ανδόρα και τον Άγιο Μαρίνο, η Τουρκία παραμένει σήμερα η μόνη τρίτη χώρα που διαθέτει πλήρως λειτουργούσα τελωνειακή ένωση με την ΕΕ. Πράγματι, κανένα μέλος της ΕΕ δεν είχε ποτέ τελωνειακή ένωση πριν από την ένταξη.

3.1.2 Παρόν¹⁰⁰

Η ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης το 1995¹⁰¹ συνέπεσε με την επιτάχυνση της διεύρυνσης της ΕΕ. Στο διάστημα των είκοσι περίπου χρόνων, η ΕΕ κινήθηκε από ένα μέλος σε δώδεκα μετά έως είκοσι επτά και έπειτα είκοσι οκτώ. Ακολούθησε η ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης στην Τουρκία και έτσι ήταν αδύνατο για την Τουρκία να παραμείνει εκτός αυτής της διαδικασίας. Η απόκτηση της υποψηφιότητας μιας χώρας και εν συνεχεία η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων έγινε ξαφνικά ο κύριος στόχος της τουρκικής πολιτικής. Είναι σαφές ότι σε μια εποχή όπου χώρες που δεν υπήρχαν στο χάρτη πριν από μερικά χρόνια ακολουθούσαν μια επιταχυνόμενη πορεία προς την ένταξη, χωρίς να δίνεται μεγάλη προσοχή στο επίπεδο ετοιμότητάς τους, θα αποτελούσε μεγάλη ταπείνωση για την Τουρκία να παραμείνουν στην άκρη.

¹⁰⁰Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union* .

¹⁰¹Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Και μάλιστα, αυτή η ταπείνωση επρόκειτο για την Τουρκία κατά τη σύνοδο κορυφής του Λουξεμβούργου τον Δεκέμβριο του 1997, όταν δόθηκαν δώδεκα υποψήφιες χώρες, ενώ οι μισοί από αυτούς ξεκίνησαν αμέσως τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Σε μεγάλο βαθμό λόγω της εχθρικής στάσης των ηγετών των χριστιανοδημοκρατών σε μερικές μεγάλες χώρες της ΕΕ, η Τουρκία στερήθηκε αυτό το καθεστώς και, αντίθετα, προσέφερε μια ξεχωριστή και διαφορετική πορεία μέσω μιας λεγόμενης «ευρωπαϊκής στρατηγικής» χωρίς προοπτική και περιεχόμενο. Φυσικά, αυτό εξαπέλυσε ένα χείμαρρο μανίας στην Τουρκία που, παρά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και πριν από την έναρξη της σημερινής αστάθειας στη Μέση Ανατολή, παρέμεινε ένας πολύτιμος στρατηγικός έταίρος. Πολύ σύντομα, η ΕΕ αντέστρεψε την απόφαση του Λουξεμβούργου και της χορήγησε το αξιόλογο καθεστώς υποψήφιας χώρας στο Συμβούλιο του Ελσίνκι που πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1999, ακριβώς δύο χρόνια αργότερα.

Μέχρι τότε, εμφανίστηκαν επιπρόσθετες επιπλοκές στη σκηνή. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990, η Ελλάδα¹⁰² ακολουθούσε μια πολιτική δέσμευσης της προόδου στις σχέσεις Τουρκίας με την ΕΕ, με το επιχείρημα ότι τα δικά της προβλήματα με την Τουρκία έπρεπε να διευθετηθούν προτού επιτραπεί αυτή η πρόοδος. Αυτό δεν είχε τόση σημασία σε μια εποχή που οι σχέσεις είχαν παγώσει λόγω στρατιωτικών πραξικοπημάτων ή πολιτικής αστάθειας. Ευτυχώς, η Ελλάδα εγκατέλειψε αυτή την πολιτική τη στιγμή που οι σχέσεις με την Τουρκία θερμαίνονται και οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις εισήχθησαν με την προοπτική του καθεστώτος υποψήφιας χώρας. Φυσικά, η Ελλάδα¹⁰³ αντιλήφθηκε ότι υπήρχαν πιθανότητες για διμερή προβλήματα με την Τουρκία εάν οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας εξομαλυνθούν. Ως αποτέλεσμα, ενώ το κλίμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας βελτιώθηκε αισθητά μετά το 2000 και η Ελλάδα έπαυε να αποτελεί εμπόδιο στις σχέσεις Τουρκίας και ΕΕ, εμφανίστηκε πρόβλημα με την Κύπρο.

¹⁰²Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

¹⁰³Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

Κάποιοι στην Τουρκία υπέθεσαν ότι υπήρξε ένα *quid pro quo* μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ και ότι ο πρώτος έδωσε τη σύμφωνη γνώμη του για την έναρξη διαπραγματεύσεων προσχώρησης με την Κύπρο σε αντάλλαγμα την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης. Ωστόσο, όπως εξήγησε ο τότε πρόεδρος του Συμβουλίου στον Τούρκο ομόλογό του, ως τρίτες χώρες τότε ούτε η Τουρκία ούτε η Κύπρος είχαν τη δυνατότητα να εμποδίσουν τις αποφάσεις που αφορούσαν τη κάθε μια ξεχωριστά. Ωστόσο, η Ελλάδα ως χώρα μέλος μπόρεσε να εμποδίσει τη διεύρυνση προς την Ανατολική Ευρώπη, έναν εξαιρετικά σημαντικό στρατηγικό στόχο για τους ανατολικούς αλλά και για τους δυτικούς Ευρωπαίους κατά τα έτη που ακολούθησαν αμέσως μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Παρά το γεγονός ότι η Κύπρος είναι ένα διαιρεμένο νησί που ελέγχεται από τα Ηνωμένα Έθνη, με το ένα τρίτο της επικράτειάς της πέρα από τον έλεγχο της κυβέρνησής της που δεν αναγνωρίζεται από την Τουρκία, το νησί έχει εισαχθεί στην Ένωση με το «μυθιστόρημα» ότι το βόρειο τμήμα της περιλαμβάνεται επίσης στην Ένωση, αλλά ότι το κοινοτικό κεκτημένο δεν εφαρμόζεται προσωρινά εκεί. Πολλοί άνθρωποι στην ΕΕ σήμερα θα αναγνωρίσουν ότι η αποδοχή του νησιού πριν από την εξεύρεση λύσης στο κυπριακό πρόβλημα ήταν ένα λάθος. Δυστυχώς, είναι ένα λάθος που δεν μπορεί να ανατραπεί.¹⁰⁴

Οι αρχηγοί της ΕΕ πιθανώς ελπίζουν ότι η προοπτική της ένταξης θα ενθαρρύνει τα μέρη του Κυπριακού να βρουν λύση σε αυτό. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι μια εποχή που οι πολυεθνικές πολιτείες διασκορπίστηκαν σε ξεχωριστά εθνικά συστατικά, ήταν άσκοπο να αναγκάσουν δύο κοινότητες που χωρίζονται από τη γλώσσα, τον πολιτισμό και τη θρησκεία να επανενωθούν μετά από αρκετές δεκαετίες χωρισμού. Το γεγονός είναι ότι τότε η διεθνής κοινότητα ήταν και εξακολουθεί να είναι απροετοίμαστη να αποδεχτεί την κατάτμηση του νησιού. Έγιναν κάποια βήματα για να επιτευχθεί μια λύση παράλληλα με την πρόοδο που σημειώθηκε στις διαπραγματεύσεις προσχώρησης, από τις οποίες αποκλείστηκαν οι Τουρκοκύπριοι, καθώς η ΕΕ αναγνώρισε την κυβέρνηση των Ελληνοκυπρίων ως τη μόνη νόμιμη αρχή στο νησί. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία της εποχής δεν ενδιαφερόταν για μια

¹⁰⁴Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερης.

διευθέτηση των όρων που ήταν διαθέσιμοι. Την εποχή εκείνη κυριάρχησε η Τουρκία από ένα ανόμοιο συνασπισμό όπου έλαβε τη δυσπιστία της Δύσης. Ο πρωθυπουργός Ecevit αποδυναμώθηκε περαιτέρω από σοβαρά προβλήματα υγείας. Η οικονομία περνά μια εξαιρετικά σοβαρή κρίση που εμποδίζει την κυβέρνηση να λάβει αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής, ακόμα κι αν το θέλησε. Η ίδρυση, δηλαδή η στρατιωτική και η πολιτική γραφειοκρατία, αντιτάχθηκαν σε τυχόν εδαφικές παραχωρήσεις στο νησί χωρίς τις οποίες ένας οικισμός ήταν και παραμένει αδύνατος. Οι ίδιοι οι Ελληνοκύπριοι δεν φαίνεται να ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για μια διευθέτηση που θα τους υποχρέωνε να μοιραστούν την εξουσία με τους Τουρκοκύπριους αφού είχαν απολαύσει το αποκλειστικό δικαίωμα να μιλήσουν για το νησί σε διάστημα αρκετών δεκαετιών.

Μέχρι τη στιγμή που η κυβέρνηση του κ.Ecevit αντικαταστάθηκε από μία άλλη υπό την ηγεσία του κ. Ερντογάν στα τέλη του 2002, οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης της Κύπρου είχαν σχεδόν ολοκληρωθεί. Η νέα τουρκική κυβέρνηση ήταν διατεθειμένη να κινηθεί προς την Κύπρο παρά την αντίθεση της ίδρυσης που δεν είχε ακόμη ελέγξει. Ωστόσο, ήταν πολύ αργά. Αν το σχέδιο Ανάν¹⁰⁵ είχε τεθεί σε δημοψήφισμα τον Απρίλιο του 2004¹⁰⁶ πριν από την ολοκλήρωση της Συνθήκης Προσχώρησης, θα είχαν ενσωματωθεί στη Συνθήκη και οι Ελληνοκύπριοι και δεν θα μπορούσαν να την απορρίψουν, καθώς αυτό θα σήμαινε την απόρριψη της Συνθήκης Προσχώρησης και ως εκ τούτου την ένταξη στην ΕΕ.

Μέχρι το 2004, η Κύπρος εγγυάται την ένταξη στην ΕΕ καθώς η Συνθήκη επικυρώνεται από τα υπάρχοντα κράτη μέλη, γεγονός που αποτελεί ένδειξη πολιτικής στήριξης της ελληνοκυπριακής ηγεσίας. Μόλις θα είχε εξασφαλισθεί η επικύρωση της Συνθήκης, δεν υπήρχε κανένα κίνητρο για τους Ελληνοκυπρίους να αναζητήσουν διευθέτηση. Συνεπώς, απέρριψαν αμέσως το σχέδιο Ανάν σε δημοψήφισμα που πραγματοποιήθηκε λίγο πριν την ένταξη. Οι ίδιοι οι Τουρκοκύπριοι δέχτηκαν το Σχέδιο σε χωριστό δημοψήφισμα που διεξήχθη την ίδια ημέρα.

¹⁰⁵ Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

¹⁰⁶ Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερής.

Παρά αυτές τις δύσκολες αρχές, η κυβέρνηση του κ.Erdogan πήρε σοβαρά την προοπτική της ένταξης στην ΕΕ, τουλάχιστον στην αρχή. Ως ηγέτης του κόμματος που είχε κερδίσει τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2002 και παρ 'όλο που εμποδίστηκε να εκλεγεί στο κοινοβούλιο με ποινή φυλάκισης, ο κ. Ερντογάν¹⁰⁷ ξεκίνησε μια αστραπιαία περιήγηση στα τότε δεκαπέντε μέλη της ΕΕ, μια πρωτοφανή πρωτοβουλία. Για τις περισσότερες χώρες ήταν ένας δυναμικός και προσανατολισμένος προς το μέλλον ηγέτης, ο οποίος είχε διαδεχθεί τον φυσικά και πολιτικά αδύναμο Ecevit, του οποίου το κόμμα συγκέντρωσε μόνο το 1% των ψήφων στις ίδιες εκλογές.

Η νέα κυβέρνηση επομένως ενθαρρύνθηκε από την υποδοχή που είχε λάβει από τις χώρες της ΕΕ για να προχωρήσει στην πορεία της μεταρρύθμισης και να ανταποκριθεί στα πολιτικά κριτήρια που απαιτούνται για την έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης. Μεταξύ των πολλών μεταρρυθμίσεων που εγκρίθηκαν εκείνη την εποχή, όπως η κατάργηση της θανατικής ποινής, ο εκσυγχρονισμός των πολιτικών και ποινικών κωδίκων κ.λπ., υπήρξε απαίτηση της ΕΕ, δηλαδή να επιβάλει πολιτικό έλεγχο επί του στρατού. Φυσικά, αυτό ήταν ένα αίτημα που ταιριάζει με τις προτεραιότητες της κυβέρνησης δεδομένου ότι δεν θα μπορούσε να εδραιώσει την εξουσία του χωρίς να παραγκωνίσει τον στρατό που είχε καταφέρει πολλές φορές να υπερκεράσει τις πολιτικές κυβερνήσεις τα προηγούμενα σαράντα χρόνια.

Το γεγονός είναι ότι η ανάληψη ισχύος από το ΑΚΡ(Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) το 2002 σηματοδότησε μια πραγματική κοινωνική επανάσταση, πολύ περισσότερο από τη διακήρυξη της Δημοκρατίας το 1923. Οι πρώτοι ηγέτες της Δημοκρατίας ήρθαν από το ίδιο υπόβαθρο με την άρχουσα τάξη της όψιμης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Θεώρησαν τη Δύση ως πηγή έμπνευσης για τις μεταρρυθμίσεις τους και περιφρονούσαν την Ανατολή και ιδιαίτερα το Ισλάμ, το οποίο θεωρούσαν ως μια προς τα πίσω θρησκεία. Θεωρούσαν ότι ήξεραν καλύτερα από τους ανθρώπους τι ήταν καλό γι 'αυτούς. Δυστυχώς, οι άνθρωποι είχαν άλλες

¹⁰⁷Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης

απόψεις και απέρριψαν το μοντέλο που τους επιβλήθηκε όποτε ήρθε η ευκαιρία. Η πρώτη ευκαιρία είχε προκύψει στις πρώτες ελεύθερες εκλογές το 1950¹⁰⁸. Το υπάρχον καθεστώς παραμελήθηκε για να αντικατασταθεί από μια συντηρητική, πιο θρησκευτική ελίτ. Παρόλα αυτά, ακόμη και η πολιτική ηγεσία προήλθε από την ίδια αστική ελίτ με τους ανθρώπους που είχε αντικαταστήσει.

Ο στρατός επέστρεψε με εκδίκηση στο πραξικόπημα του 1960 και εισήγαγε μια συμφωνία επιμερισμού της εξουσίας που κράτησε μέχρι να τεθεί το AKP στην εξουσία.

Το κοινωνικό και εκπαιδευτικό υπόβαθρο της ηγεσίας του AKP είναι πολύ διαφορετικό από αυτό των προκατόχων του. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες ελίτ, έχουν τις ρίζες τους στην Ανατολία, έχουν εκπαιδευτεί σε θρησκευτικά ιδρύματα και είναι ανοιχτά αφοσιωμένοι με τρόπο που είναι εντελώς πρωτοφανής όσον αφορά τις ηγετικές ελίτ της Τουρκίας. Ο προσανατολισμός τους είναι πολύ μακριά από τη δυτική κουλτούρα, αλλά μοιράζονται με τους προκατόχους τους μια υποψία δυτικών κινήτρων και πολιτικών που σχετίζονται με την Τουρκία. Πράγματι, όποιος μιλάει με Τούρκους ή με τα τουρκικά μέσα μαζικής ενημέρωσης θα δει ότι αυτό είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό του μέσου Τούρκου για τον οποίο ο Παγκόσμιος Πόλεμος Ι και τα επακόλουθα του φαίνεται ότι συνέβησαν μόλις χθες.

Ωστόσο, είναι αναμφισβήτητο ότι η κυβέρνηση του AKP κατά τα πρώτα χρόνια της κατέβαλε σοβαρές προσπάθειες για να ευθυγραμμιστεί με τα πρότυπα της ΕΕ. Με την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το 2005, δημιουργήθηκε μια εξέλιξη που έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από το τουρκικό έθνος. Η οικονομία είχε επίσης ανακάμψει από την κρίση του 2001, χάρη στο γεγονός ότι η κυβέρνηση του AKP συνέχισε τις μεταρρυθμίσεις διαρθρωτικής προσαρμογής που εισήχθησαν κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Δυστυχώς, αυτό δεν κράτησε πολύ. Ως απαίτηση για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, η κυβέρνηση έπρεπε να συμφωνήσει να μην κάνει διακρίσεις

¹⁰⁸Zurcher, E. J. (2004). *Συγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*. Αλεξανδρεία.

μεταξύ των μελών της ΕΕ. Αυτή ήταν μια υπόσχεση που ήταν πολιτικά αδύνατο να τηρηθεί εν απουσία διευθέτησης στην Κύπρο. Κατά την περίοδο της τουρκικής παρέμβασης το 1974 στο νησί, επιβλήθηκαν στην Κύπρο όλοι οι περιορισμοί για το εμπόριο, τις θαλάσσιες και αεροπορικές μεταφορές κλπ. Η αποσυναρμολόγησή τους ελλείψει συμφωνημένης διευθέτησης θα ήταν αδύνατο να εξηγηθεί στην τουρκική κοινή γνώμη, η οποία εξακολουθούσε να αισθάνεται εχθρικά για την Κύπρο.

Στην περίπτωση αυτή, η πρόοδος στις διαπραγματεύσεις προσχώρησης¹⁰⁹ έγινε όλο και πιο δύσκολη, δεδομένου ότι το άνοιγμα και το κλείσιμο των κεφαλαίων απαιτούσε ομοφωνία. Η Κύπρος μπόρεσε να εμποδίσει την πρόοδο με το βέτο των αποφάσεων αυτών. Ωστόσο, δεν ήταν μόνο οι προσπάθειες αυτές. Η Γαλλία, υπό τον Πρόεδρο Σαρκοζί, εξέφρασε ανοιχτά την αντίθεσή της στην ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Η κ. Μέρκελ ήταν επιφυλακτική. Μια «προνομιακή εταιρική σχέση» προτάθηκε για την Τουρκία ως εναλλακτική λύση στην ένταξη. Επειδή η Τουρκία το απέρριψε δεν ήταν ποτέ δυνατό να διαπιστωθεί με τι θα μπορούσε να συνεπάγεται αυτή η εταιρική σχέση.

Παράλληλα και υπό την πίεση του κ. Sarkozy και της κ. Μέρκελ, η ΕΕ έλαβε την μοιραία και εσφαλμένη απόφαση να σταματήσει να προσκαλεί τους ηγέτες των υποψήφιων χωρών στις εξαμηνιαίες συνόδους κορυφής στις οποίες είχαν εξοικειωθεί. Απομάκρυναν επίσης τον κ. Ερντογάν από την πίεση να υποβάλλει κάθε έξι μήνες έκθεση σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις που είχε επιδιώξει για την ευθυγράμμιση της χώρας με τα πρότυπα της ΕΕ.

Σχεδόν δώδεκα χρόνια μετά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, μόνο ένα κεφάλαιο έχει κλείσει και μόλις τα μισά είχαν ανοιχτεί. Σε αντίθεση με την Κροατία, η οποία ξεκίνησε ενταξιακές διαπραγματεύσεις ταυτόχρονα με την Τουρκία και υπήρξε μέλος της Ένωσης από τον Ιούλιο του 2013. Είναι απίθανο η κατάσταση να αλλάξει στο εγγύς μέλλον. Αν μη τι άλλο, είναι πιθανό να επιδεινωθεί. Καθώς η ΕΕ έχει χάσει την επιρροή της έναντι της Τουρκίας με την ουσιαστική δέσμευση των

¹⁰⁹Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

ενταξιακών διαπραγματεύσεων, η ίδια η Τουρκία απομακρύνεται όλο και περισσότερο από την ΕΕ από τις αξίες που πρέπει ενσωματώνει. Δεν είναι σαφές εάν το ΑΚΡ έχει έρθει στην εξουσία επειδή η πλειοψηφία των Τούρκων είναι βαθιά συντηρητική και αφοσιωμένη ή αν η τουρκική κοινωνία έχει γίνει πιο συντηρητική και αφοσιωμένη μετά από σχεδόν δεκαπέντε χρόνια αδιάκοπης κυριαρχίας από ένα πολιτικό κόμμα που ανοιχτά υιοθετεί θρησκευτικές αξίες. Γεγονός είναι ότι γίνεται όλο και πιο δύσκολο να υποστηριχθεί ότι η Τουρκία θα ενταχθεί στην ΕΕ.

Φυσικά, η αποξένωση της Τουρκίας από την ΕΕ οφείλεται εν μέρει και στις εξελίξεις της ίδιας της ΕΕ. Η διεύρυνση δεν θεωρείται πλέον η λύση για όλα τα προβλήματα που επηρεάζουν την ήπειρο. Οι ευρωπαϊκές αξίες διαψεύδονται ανοιχτά σε πολλές χώρες μέλη. Η μισαλλοδοξία και οι προκαταλήψεις αυξάνονται ακόμη και στα αρχικά μέλη της Ένωσης. Η ισλαμοφοβία τροφοδοτεί τις θεαματικές και δολοφονικές τρομοκρατικές επιθέσεις που έπληξαν δυστυχώς αρκετές ευρωπαϊκές πόλεις, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας. Επειδή αυτοί οι τρομοκράτες ισχυρίζονται ότι ενεργούν στο όνομα του Ισλάμ, είναι δύσκολο για το ευρύ κοινό να τους αποστασιοποιήσει από τη θρησκεία τους.¹¹⁰

3.1.3 Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και η Τουρκία ως «ο άλλος» της Ευρώπης

Η σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης το 1993¹¹¹ καθόρισε διάφορα κριτήρια για την προσχώρηση στο πλαίσιο της προετοιμασίας για τη διεύρυνση της Ανατολής. Αυτά μπορούν να χωριστούν σε πολιτικά, ανθρώπινα δικαιώματα και οικονομικά κριτήρια. Όσον αφορά τα κριτήρια πολιτικής και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ιδιότητα του μέλους απαιτεί "... σταθερότητα των

¹¹⁰ Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

¹¹¹ Strath, B. (1999). Europe as a discourse. Στο B. Strath, *Europe and the Other and Europe as the Other*. Peter Lang.

θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων". Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κατηγορήσει την Τουρκία για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και έλλειψη ελέγχου των εκλεγμένων πολιτικών για το στρατό. Κατά την επανεξέταση του 2002, η Επιτροπή σημειώνει την πρόοδο όσον αφορά την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων, συμπεριλαμβανομένων των αλλαγών στο σύνταγμα, αλλά διαπιστώνει ότι τα κριτήρια εξακολουθούν να μην πληρούνται σε τομείς όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ελευθερία έκφρασης και σύνδεσης και ότι οι υφιστάμενοι νόμοι συχνά δεν εφαρμόστηκαν. Η κάλυψη των οικονομικών κριτηρίων δεν αποτελεί το μείζον πρόβλημα για την ένταξη της Τουρκίας. Η Τουρκία έχει πρόσφατα μεταρρυθμίσει τη νομοθεσία και τις πολιτικές της σε τομείς όπως οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, οι τηλεπικοινωνίες, η παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας και η γεωργία για να ικανοποιήσουν αυτές τις απαιτήσεις. Το κύριο πρόβλημα έγκειται στην εκπλήρωση των πολιτικών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹¹²

Η τοποθέτηση του στρατού υπό πλήρη πολιτικό έλεγχο και η απαλλαγή του από την εξουσία στο δικαστικό σύστημα θα αποτελούσε πρόβλημα με τις θεμελιώδεις αρχές που καθοδηγούν την τουρκική δημοκρατία και μια ιδεολογία με βαθιές ρίζες στην τουρκική ιστορική εμπειρία. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για την αναγνώριση ατομικών και συλλογικών πολιτιστικών δικαιωμάτων για τις μειονότητες, κυρίως τους Κούρδους, αν και στην περίπτωση αυτή το πρόβλημα φαίνεται να είναι λιγότερο μνημειώδες. Είναι απολύτως σαφές ότι η ΕΕ δεν αποφασίζει όσον αφορά την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. Σε αντίθεση με τις άλλες υποψήφιες χώρες, η Τουρκία φαίνεται να μην έχει ισχυρούς υποστηρικτές μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Η ΕΕ μπορεί να επισημάνει το γεγονός ότι η Τουρκία δεν πληρεί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης σε όλους τους τομείς, αλλά υπάρχουν και άλλοι πιθανοί λόγοι. Ένας λόγος μπορεί να είναι οι συνέπειες για τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Το μέγεθος της Τουρκίας, ο μεγάλος γεωργικός τομέας και τα χαμηλά εισοδήματα θα τον καθιστούσαν τον

¹¹²Strath, B. (1999). Europe as a discourse. Στο B. Strath, *Europe and the Other and Europe as the Other*. Peter Lang.

μεγαλύτερο καθαρό αποδέκτη από τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Ένας δεύτερος λόγος μπορεί να είναι η δύναμη που θα μπορούσε να πάρει η Τουρκία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων από το πλήρες μέγεθος του πληθυσμού της. Η Τουρκία μπορεί να έχει πληθυσμό μεγαλύτερο από αυτόν της Γερμανίας έως το 2020, εάν συνεχιστούν οι τρέχουσες τάσεις του πληθυσμού. Ένας τρίτος λόγος και ίσως το πιο σημαντικό από όλα είναι το γεγονός ότι η Τουρκία θεωρείται «ξένη» προς την Ευρώπη, που οι πολιτικοί επιστήμονες την αποκαλούν "Άλλο της Ευρώπης"¹¹³.

Η ευρωπαϊκή ταυτότητα αμφισβητείται με το σκεπτικό ότι λιγότερο από το 5% του πληθυσμού και της επικράτειας της Τουρκίας βρίσκονται στη γεωγραφική Ευρώπη και ότι η Τουρκία έχει διαφορετικό πολιτισμό. Αρκετές δημόσιες δηλώσεις έχουν γίνει από εξέχοντες ευρωπαίους πολιτικούς για να αντιταχθούν στην ένταξη της Τουρκίας για αυτούς τους λόγους. Για παράδειγμα, ο πρώην Γερμανός Καγκελάριος Χέλμουτ Σμιττ εξέφρασε την αντίρρησή του για θρησκευτικούς λόγους¹¹⁴. Πρόσφατα, ο σημερινός πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης για το Μέλλον της Ευρώπης και ο πρώην πρόεδρος της Γαλλίας, Ζισκάρ ντ' Εστέν, δήλωσαν σε συνέντευξή ότι αντιτάσσονται στην ένταξη της Τουρκίας επειδή η Τουρκία έχει «διαφορετικό πολιτισμό, διαφορετική προσέγγιση, τρόπο ζωής, επειδή το κεφάλαιό της δεν ανήκει στην Ευρώπη, το 95% του πληθυσμού της είναι εκτός Ευρώπης και δεν είναι ευρωπαϊκή χώρα». Η αποδοχή της Τουρκίας θα σήμαινε «το τέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης», δεδομένου ότι θα αποτελούσε πάτημα για την είσοδο χωρών της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, ξεκινώντας από το Μαρόκο. Ο επικεφαλής της κυβέρνησης της Βαυαρίας στη Γερμανία, Edmund Stoiber, υποστήριξε ότι "η Ευρώπη δεν μπορεί να τελειώσει στα σύνορα μεταξύ Τουρκίας και Ιράκ". (International Herald Tribune, 9 Νοεμβρίου 2002). Σε ανταπόκριση σε τέτοια συναισθήματα μπορεί κανείς να προσθέσει ότι η Ευρώπη ως σύνολο αξιών ή ως

¹¹³Müftüleri-Bac, M. (1998). The Never-Ending Story: Turkey and the European Union. *Middle Eastern Studies*, 240-258.

¹¹⁴Kalaycıoğlu, E. (2002). Turkey's choice: the road away from the European Union? Στο B. Dunér, *Turkey: the Road Ahead?* (σσ. 119-134). The Swedish Institute of International Affairs.

περιοχή κοινής ιστορίας δεν έχει σαφή οριοθέτηση¹¹⁵. Όσον αφορά την κοινή ιστορία, η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν σίγουρα άμεσα εμπλεκόμενη στο πόλεμο και την ειρήνη στην Ευρώπη εδώ και αιώνες.

3.2 Η πρόοδος της Τουρκίας όσο αφορά την ένταξή της στην Ευρώπη.

Η Τουρκία υπέβαλε αίτηση για ένταξη στην ΕΕ - ΕΟΚ την το 1959. Η εφαρμογή είχε ως αποτέλεσμα τη σύναψη Συμφωνίας Σύνδεσης το 1963, με την οποία η Τουρκία και η ΕΕ θα δημιουργούσαν υπό όρους και σταδιακά τελωνειακή ένωση το 1995 το αργότερο. Η θεσμική ένωση θεωρήθηκε ως ένα βήμα προς την πλήρη ένταξη σε μια απροσδιόριστη μελλοντική ημερομηνία.

Η ΕΕ χορήγησε μονομερώς στην Τουρκία οικονομική βοήθεια και προτιμησιακά τιμολόγια σε ένα πρώτο στάδιο, αλλά το δεύτερο στάδιο της σταδιακής αμοιβαίας μείωσης των δασμών και των μη δασμολογικών φραγμών καθυστέρησε λόγω των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών στην Τουρκία στη δεκαετία του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η Τουρκία υπέβαλε αίτηση για πλήρη ένταξη το 1987. Η απάντηση το 1989 ήταν ότι οι σημαντικότερες συνεχιζόμενες αλλαγές στην ΕΕ και η μετάβαση της Ανατολικής Ευρώπης και της Σοβιετικής Ένωσης κατέστησαν αδύνατη τη διεξαγωγή ενταξιακών διαπραγματεύσεων την εποχή εκείνη. Ωστόσο, έγιναν νέες προσπάθειες για την υλοποίηση της τελωνειακής ένωσης, οι οποίες ήταν πραγματικά επιτυχείς. Εισήχθη σταδιακά κατά την περίοδο 1996-2001¹¹⁶ και το εμπόριο βιομηχανικών αγαθών μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ το οποίο είναι απαλλαγμένο από δασμούς και ποσοτικούς περιορισμούς. Η Τουρκία προχώρησε στην ευθυγράμμιση των εμπορικών της πολιτικών με την ΕΕ έναντι τρίτων χωρών,

¹¹⁵Strath, B. (1999). Europe as a discourse. Στο B. Strath, *Europe and the Other and Europe as the Other*. Peter Lang.

¹¹⁶Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

παρέχοντας προτιμησιακά τιμολόγια στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, στη Μέση Ανατολή και στη Βόρειο Αφρική και στα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης της Λομέ και υιοθέτησε τεχνικές και διοικητικές πτυχές της εμπορικής πολιτικής της ΕΕ. Ωστόσο, η τελωνειακή ένωση είναι μόνο ένα μέρος της ενιαίας αγοράς.

Η Τουρκία εξακολουθεί να έχει αρκετό δρόμο για να προχωρήσει πριν δημιουργήσει προϋποθέσεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων εγκατάστασης, των γεωργικών προϊόντων, του κεφαλαίου και της εργασίας. Έχει σημειώσει πρόοδο στους τομείς των κοινών προτύπων, της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας και των κανόνων ανταγωνισμού, της γεωργικής πολιτικής και της δημοσιονομικής ρύθμισης.

Όταν ένα χρονοδιάγραμμα για τη διεύρυνση της Ε.Ε διαμορφώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990, δυσκολεύτηκε να παραμείνει η τουρκική αίτηση σε αναμονή. Στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι το 1999, η Τουρκία απέκτησε την ιδιότητα του υποψηφίου για ένταξη.

Τώρα έχει αποκαλούμενη εταιρική σχέση προσχώρησης με την ΕΕ, πράγμα που σημαίνει ότι η ΕΕ συνεργάζεται με την Τουρκία για να μπορέσει να υιοθετήσει το κοινοτικό κεκτημένο, το νομικό πλαίσιο της ΕΕ. Ωστόσο, σε αντίθεση με άλλες χώρες, η Τουρκία δεν έχει λάβει χρονοδιάγραμμα για την ένταξη. Η αναθεώρηση του αριθμού των ψήφων και η κατανομή τους στο Συμβούλιο Υπουργών που συμφωνήθηκε κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής της Νίκαιας το 2000 δεν έλαβε υπόψη την ένταξη της Τουρκίας, γεγονός που ουσιαστικά σήμαινε ότι η ΕΕ δεν σχεδίαζε να κάνει μέλος τη Τουρκία στο άμεσο μέλλον.¹¹⁷

¹¹⁷Müftüleri-Bac, M. (1998). The Never-Ending Story: Turkey and the European Union. *Middle Eastern Studies*, 240-258.

3.3 Το όφελος αλλά και το κόστος που θα έχει η Τουρκία αν προσχωρήσει στην Ε.Ε

Έχει διεξαχθεί πολλή συζήτηση σχετικά με το εάν η Τουρκία πρέπει να γίνει δεκτή στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτά είναι μερικά από τα οφέλη και τα κόστη που ενδέχεται να αντιμετωπίσει η Τουρκία εάν επιτύχει η ένταξή της στην ΕΕ.¹¹⁸

3.3.1 Οφέλη για την Τουρκία της ένταξης στην ΕΕ¹¹⁹

1. Εάν η Τουρκία ενταχθεί στην ΕΕ, έχει τη δυνατότητα να επωφεληθεί από την υψηλότερη ανάπτυξη και τις επενδύσεις.
2. Η ιδιότητα του μέλους θα μειώσει τα εμπόδια στο εμπόριο (δασμολογικοί φραγμοί). Ως εκ τούτου, είναι ευκολότερο για τις τουρκικές επιχειρήσεις να εξάγουν στη μεγάλη αγορά της ΕΕ (σχεδόν 0,5 δισ. Ευρώ). Η Τουρκία μπορεί να έχει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα λόγω του χαμηλότερου κόστους εργασίας.
3. Επιπλέον, η ένταξη στην ΕΕ θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα. Τα εγχώρια μονοπώλια θα αντιμετωπίσουν μεγαλύτερο ανταγωνισμό από τους ανταγωνιστές της ΕΕ. Αυτό θα βοηθήσει στη μείωση των τιμών και την αύξηση της αποτελεσματικότητας.
4. Ένα άλλο πλεονέκτημα της ένταξης είναι ότι οι επιτυχημένες επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από οικονομίες κλίμακας. Καθώς πωλούν σε μια ευρύτερη αγορά της ΕΕ, μπορούν να επεκτείνουν την παραγωγή τους και να μειώσουν το κόστος τους.
5. Η ιδιότητα του μέλους μπορεί να ενθαρρύνει τις επενδύσεις. Οι δυτικές επιχειρήσεις της ΕΕ θα προσελκύσουν επενδύσεις στην Τουρκία λόγω των νέων δυνητικών αγορών και του χαμηλότερου κόστους εργασίας. Η επένδυση

¹¹⁸Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

¹¹⁹ Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help*

αυτή θα βοηθήσει στην αύξηση της παραγωγικότητας και θα τονώσει την ανάπτυξη της οικονομικής ανάπτυξης.

- Ωστόσο, πολλές τουρκικές επιχειρήσεις ενδέχεται να αγωνιστούν για να ανταγωνιστούν στην ενιαία αγορά και να χάσουν τις δραστηριότητές τους σε πιο αποτελεσματικές δυτικές επιχειρήσεις. Αυτή η απώλεια της επιχείρησης ενδέχεται να είναι πιο οξεία βραχυπρόθεσμα. Μακροπρόθεσμα, ο αυξημένος ανταγωνισμός μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.
 - Εντούτοις, οι εσωτερικές επενδύσεις ενδέχεται να μην αυξηθούν επειδή η υποδομή της Τουρκίας είναι ανεπαρκής.
6. Η Τουρκία μπορεί να επωφεληθεί από πολιτικές της ΕΕ όπως η ΚΓΠ(Κοινή Γεωργική Πολιτική), η περιφερειακή πολιτική και τα ταμεία μεταφορών. Η Τουρκία είναι μία από τις φτωχότερες περιοχές της ΕΕ και ως εκ τούτου είναι επιλέξιμη για περιφερειακά κονδύλια. Με την πάροδο του χρόνου, αυτό θα μπορούσε να βελτιώσει τη δομή της τουρκικής οικονομίας¹²⁰.

3.3.2 Προβλήματα από την ένταξη στην ΕΕ¹²¹

1. Ένα πιθανό πρόβλημα για την Τουρκία είναι ότι το εργατικό δυναμικό μπορεί να θελήσει να κινηθεί προς τα δυτικά, όπου οι μισθοί είναι υψηλότεροι. Στην ΕΕ υπάρχει ελεύθερη κυκλοφορία εργασίας και κεφαλαίου. Αυτό θα μπορούσε να αποδιοργανώσει την τουρκική οικονομία με νέους, εξειδικευμένους με κίνητρα εργαζομένους και να οδηγήσει σε χαμηλότερη ανάπτυξη μακροπρόθεσμα.
 - Εντούτοις, καθώς η τουρκική οικονομία συμβαδίζει με την υπόλοιπη Ευρώπη, η μετανάστευση θα μειώνεται. Υπάρχουν ήδη σημάδια

¹²⁰Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

¹²¹Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

επιστροφής Πολωνών εργατών που επιστρέφουν στην Πολωνία καθώς το χάσμα μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Πολωνίας περιορίζεται.

- Η Δυτική Ευρώπη μπορεί να θέτει προσωρινά όρια στη μετανάστευση των εργαζομένων.
 - Επίσης, οι μετανάστες εργαζόμενοι μπορούν να αποκτήσουν δεξιότητες και γνώσεις και στη συνέχεια να επιστρέψουν στην Τουρκία.
2. Κόστος για τη τήρηση των κανονισμών της ΕΕ για το περιβάλλον, το ελεύθερο εμπόριο και την εναρμόνιση των κανονισμών. Η ΕΕ έχει πολλή γραφειοκρατία και κανόνες για την παραγωγή αγαθών.
 3. Η Τουρκία μπορεί να παλέψει με την αμφιλεγόμενη ΚΓΠ της ΕΕ. Η ΚΓΠ τείνει να ανταμείβει την υπερπαραγωγή αγαθών και θα μπορούσε να οδηγήσει σε υψηλότερες τιμές για ορισμένα αγαθά που έχουν μια ελάχιστη τιμή στο πλαίσιο της ΚΓΠ¹²²

3.4 Η Ευρώπη θα ωφεληθεί ή θα ζημιωθεί αν ενσωματωθεί η Τουρκία;

Το πιο σημαντικό στοιχείο για την Τουρκία είναι το μέγεθός της. Βάση πληθυσμού θα είναι το δεύτερο μεγαλύτερο μέλος της ΕΕ.¹²³ Επιπλέον, τα δημογραφικά στοιχεία είναι τέτοια όπου η Τουρκία είναι πιθανό να ξεπεράσει τη Γερμανία και να γίνει η μεγαλύτερη χώρα γύρω στο 2020.

Η Τουρκία συγκαταλέγεται στις φτωχότερες υποψήφιες χώρες, αλλά δεν είναι τόσο φτωχή όσο η Βουλγαρία και η Ρουμανία όσον αφορά το κατά κεφαλήν εισόδημα.

¹²²Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

¹²³ Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Πρέπει να προστεθεί ότι οι εισοδηματικές ανισότητες στην Τουρκία είναι μεγάλες, καθώς ο πληθυσμός στα νοτιοανατολικά έχει λιγότερο από το ήμισυ του μέσου εθνικού εισοδήματος και ο μεγάλος αγροτικός πληθυσμός είναι γενικά πολύ φτωχότερος από τον αστικό πληθυσμό. Το σχετικά χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης της Τουρκίας εμφανίζεται στο μερίδιο του εργατικού δυναμικού, στη γεωργία και στην προστιθέμενη αξία. Μόνο η Βουλγαρία και η Ρουμανία έχουν παρόμοια εξάρτηση από τη γεωργία.

Γενικά, η Τουρκία δεν είναι σημαντικός εμπορικός έταίρος των χωρών της ΕΕ και της ΧΚΑΕ(Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης), με εξαίρεση την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ είναι ο σημαντικότερος εμπορικός έταίρος της Τουρκίας, αν και οι εξαγωγές της Τουρκίας δεν είναι τόσο συγκεντρωμένες στην ΕΕ όσο οι χώρες της ΧΚΑΕ. Τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία υποδηλώνουν ότι οι σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις της ένταξης στην Τουρκία πρέπει να σχετίζονται με το μέγεθος, το κατά κεφαλήν εισόδημα και την εξάρτηση από τη γεωργία.

Για την ΕΕ, αυτοί οι τρεις παράγοντες συνδυάζονται για να δημιουργήσουν ένα τεράστιο δυναμικό μετανάστευσης, εάν η μετανάστευση αφεθεί ελεύθερη. Επιπλέον, σημαίνει ότι η Τουρκία μπορεί να γίνει ο μεγαλύτερος αποδέκτης μεταφορών από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, τουλάχιστον σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες και πολιτικές. Όσον αφορά την Τουρκία, η ένταξη ενδέχεται να έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις στον γεωργικό τομέα, δεδομένου του μεγέθους του και του γεγονότος ότι θα πρέπει να προσαρμοστεί στην Κοινή Γεωργική Πολιτική.

*Μετανάστευση*¹²⁴

Το κατά κεφαλήν εισόδημα προσαρμοσμένο σε ΣΔΙΤ(Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα) στην ΕΕ είναι τρεις φορές υψηλότερο από ό, τι στην Τουρκία. Θα

¹²⁴Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

χρειαστούν πιθανώς δεκαετίες πριν η Τουρκία φθάσει σε επίπεδο εισοδήματος συγκρίσιμο με εκείνο της ΕΕ. Η διαφορά εισοδήματος θα εξακολουθήσει να αποτελεί ισχυρό κίνητρο για τη μετάβαση της Τουρκίας στην ΕΕ. Η μετανάστευση της Τουρκίας στη Δυτική Ευρώπη ήταν ιδιαίτερα υψηλή τη δεκαετία του 1960, αλλά παρέμεινε σταθερή συνεχής ροή, ιδιαίτερα στη Γερμανία και, σε μικρότερο βαθμό, στην Ολλανδία. Μια περίοδος ενεργητικής πρόσληψης ξένου εργατικού δυναμικού σε πολλές από τις σημερινές χώρες της ΕΕ στη δεκαετία του 1950 και του 1960 έληξε μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973-74. Έκτοτε, οι μεταναστευτικές πολιτικές έχουν γίνει διαδοχικά πιο περιορισμένα και οι μετανάστες αποτελούνται κυρίως από συγγενείς πρώην μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Οι περισσότεροι μετανάστες από την Τουρκία έχουν καταλήξει στη Γερμανία, η οποία έχει πληθυσμό τουρκικής καταγωγής 2,1 εκατομμυρίων. Ο δεύτερος μεγαλύτερος αποδέκτης ήταν η Ολλανδία, με 250.000 μετανάστες και τους απογόνους τους από την Τουρκία.

Η προοπτική μεγάλης μετανάστευσης από την Τουρκία και τις άλλες υποψήφιες χώρες αποτελεί πηγή σοβαρής ανησυχίας μεταξύ των χωρών της ΕΕ, όπου φοβούνται ότι οι μετανάστες θα μειώσουν τους μισθούς, θα ενισχύσουν την ανεργία και θα προκαλέσουν κοινωνικές τριβές και πολιτικές αναταραχές. Η ελεύθερη μετανάστευση σίγουρα δεν θα επιτρέπεται αμέσως μετά την πλήρη ένταξη. Στην περίπτωση της ΧΚΑΕ που εισήλθαν το 2004, τα σημερινά μέλη της ΕΕ μπορούν να περιορίσουν τη μετανάστευση από τα νέα μέλη για περίοδο επτά ετών. Η ίδια μεταβατική περίοδος εφαρμόστηκε επίσης όταν προσχώρησαν η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία. Συνεπώς, μπορεί κανείς να υποθέσει με ασφάλεια ότι η μετανάστευση από την Τουρκία θα υπόκειται σε περιορισμούς για αρκετά χρόνια.

*Γεωργία*¹²⁵

Η γεωργία αποτελεί σημαντικό μέρος της τουρκικής οικονομίας. Η συνεισφορά του στο ΑΕΠ είναι περίπου 14% και το μερίδιο απασχόλησής του στο 33%. Τα

¹²⁵ Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

αντίστοιχα στοιχεία για την ΕΕ είναι 1,5 και 4,8% αντίστοιχα. Η Τουρκία απασχολεί περίπου τον ίδιο αριθμό ατόμων στη γεωργία με την ΕΕ, αλλά το μέγεθος της καλλιεργούμενης έκτασης της είναι μόνο το ένα τρίτο.

Μέχρι πρόσφατα, η γεωργική στήριξη επιβάρυνε τους Τούρκους φορολογούμενους. Οι μεταβιβάσεις προς τους γεωργούς ανέρχονται στο 5% περίπου του ΑΕΠ και η συνολική στήριξη της γεωργίας, συμπεριλαμβανομένων των υψηλότερων τιμών που καταβάλλουν οι καταναλωτές, εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 8% του ΑΕΠ. Το μερίδιο της γεωργίας στο ΑΕΠ, η απασχόληση και η έκταση των μεταβιβάσεων στη γεωργία δείχνουν ότι η ένταξη μπορεί να έχει σημαντικά κοινωνικά, διανεμητικά και πολιτικά αποτελέσματα στην Τουρκία. Η προσχώρηση σημαίνει ότι η Τουρκία θα πρέπει να υιοθετήσει την Κοινή Γεωργική Πολιτική και θα λάβει γεωργικές επιδοτήσεις. Ταυτόχρονα, το μέγεθος του τουρκικού γεωργικού τομέα απειλεί να είναι δαπανηρό για τους φορολογούμενους της ΕΕ, εάν οι Τούρκοι γεωργοί έχουν τους ίδιους όρους με τους αγρότες της ΧΚΑΕ. Οι τελευταίοι θα λάβουν το 25% του πλήρους επιπέδου εισοδηματικής στήριξης όταν θα προσχωρήσουν το 2004, θα αυξηθούν κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες το 2005 και το 2006, όταν λήγει η τρέχουσα περίοδος προϋπολογισμού της ΕΕ. Η Επιτροπή πρότεινε ότι οι άμεσες πληρωμές θα συνεχίσουν να αυξάνονται σταδιακά, έτσι ώστε τα νέα μέλη να φθάσουν στο πλήρες επίπεδο το 2013. Ωστόσο, είναι απίθανο η ΚΓΠ να παραμείνει αμετάβλητη ενόψει της αυξημένης οικονομικής επιβάρυνσης που συνεπάγεται στη διεύρυνση.

*Οι δημοσιονομικές επιπτώσεις της ΕΕ από την αποδοχή της Τουρκίας σήμερα*¹²⁶

Η δομή του σημερινού συστήματος εσόδων και δαπανών της ΕΕ είναι τέτοια ώστε τα πλούσια κράτη μέλη να μεταφέρουν πόρους σε φτωχά μέλη, αλλά η σχέση μεταξύ εισοδήματος ανά κάτοικο και καθαρής μεταφοράς δεν είναι καθόλου απλή. Ορισμένες πλούσιες χώρες δίνουν αναλογικά περισσότερα από άλλες, ενώ ορισμένες φτωχές χώρες λαμβάνουν ένα δυσανάλογο μερίδιο της μεταφοράς. Η Τουρκία και οι

¹²⁶ Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

ΧΚΑΕ είναι όλες φτωχές σε σχέση με την ΕΕ των 15. Κατά συνέπεια, δόθηκε μεγάλη προσοχή στις δημοσιονομικές επιπτώσεις της διεύρυνσης στην ΕΕ, υποθέτοντας ότι θα είναι πολύ δαπανηρή για την ΕΕ των 15.

*Το εμπορικό δυναμικό*¹²⁷

Η Τουρκία είχε μια αρκετά κλειστή οικονομία μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Εκείνη την εποχή και στο πλαίσιο ευρύτερων οικονομικών μεταρρυθμίσεων, η πολιτική προστασίας και υποκατάστασης των εισαγωγών αντικαταστάθηκε από ένα πολύ πιο ανοικτό εμπορικό καθεστώς. Το αποτέλεσμα ήταν μια ταχεία αύξηση του εμπορίου ο μέσος όρος των εξαγωγών και των εισαγωγών προς το ΑΕΠ αυξήθηκε από 0,09 το 1980 σε 0,25 το 1999.

Υπάρχει ένα εντυπωσιακό έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο αγαθών συνολικού ύψους 14 δισεκατομμυρίων δολαρίων και 7 δισεκατομμυρίων με την ΕΕ. Το εμπόριο διαμετακόμισης και μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων εκτιμάται ότι θα παράγει καθαρά εξαγωγές ύψους 3-4 δις δολαρίων. Το έλλειμμα στο εμπόριο αγαθών αντισταθμίζεται εξίσου από το πλεόνασμα των τουριστικών υπηρεσιών. Στην πραγματικότητα, ο τουρισμός είναι το μοναδικό μεγαλύτερο εξαγωγικό προϊόν, με έσοδα από εξαγωγές περίπου 7 δισεκατομμυρίων το 1999. Η Τουρκία έχει πλεονέκτημα στα γεωργικά προϊόντα, κυρίως στα φρούτα και στα λαχανικά, τον σίδηρο, τον χάλυβα, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα είδη ένδυσης, καθώς και ένα μειονέκτημα των αγαθών εντάσεως φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου, όπως προκύπτει από τις μεγάλες καθαρές εισαγωγές πιο εξειδικευμένων κατασκευαστών.

Όταν εξετάζεται κατά πόσον η πλήρης ένταξη ενδέχεται να αλλάξει το πρότυπο και τον όγκο των συναλλαγών μεταξύ της ΕΕ των 15 και της Τουρκίας, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι η τελωνειακή ένωση βιομηχανικών αγαθών ιδρύθηκε το 1996

¹²⁷ Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

και ότι η περίοδος των δέκα χρόνια ελεύθερου εμπορίου θα προηγηθούν της πλήρους ένταξης. Η διαφορά μεταξύ της τελωνειακής ένωσης των βιομηχανικών αγαθών και της ενιαίας αγοράς είναι το ελεύθερο εμπόριο αγροτικών αγαθών και υπηρεσιών και η ελεύθερη κινητικότητα του κεφαλαίου και της εργασίας - μετά από μια μεταβατική περίοδο. Επομένως, δεν πρέπει να αναμένονται σημαντικές επιπτώσεις της συμμετοχής στο εμπορικό πρότυπο των βιομηχανικών αγαθών. Το εμπόριο γεωργικών προϊόντων θα επηρεαστεί, αλλά οι κύριες επιπτώσεις θα είναι στην Τουρκία και όχι στην ΕΕ.

3.5 Η Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη: Η πολιτική που ακολουθεί τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά.

Ο ρόλος της ιστορίας¹²⁸

Η Τουρκική Δημοκρατία ιδρύθηκε το 1923¹²⁹, μετά από την απόπειρα διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τις δυτικές δυνάμεις στο τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου και έναν απελευθερωτικό πόλεμο κατά της ελληνικής κατοχής. Στο ύψος της εξουσίας του τον 16ο αιώνα κάτω από το Μεγάλο Σουλεϊμάν, η Οθωμανική Αυτοκρατορία εκτείνεται από τη σημερινή Αλγερία στα δυτικά μέχρι τον Περσικό Κόλπο και στα ανατολικά και από τη Βουδαπέστη και την Ουκρανία στα βόρεια μέχρι τον Άντεν στο νότο. Οι Οθωμανοί συμμετείχαν στους ευρωπαϊκούς πολέμους τον 17ο αιώνα και είχαν χάσει ένα μεγάλο μέρος των ευρωπαϊκών εδαφών τους στα τέλη του αιώνα. Ο 18ος αιώνας είδε σταθερούς πολέμους και ήττες ενάντια σε μια διευρυνόμενη ρωσική αυτοκρατορία. Η οθωμανική αυτοκρατορία είχε γίνει τόσο εξασθενημένη στις αρχές του 19ου αιώνα που κέρδισε το επίθετο «ο άρρωστος

¹²⁸Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

¹²⁹Zurcher, E. J. (2004). *Συγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*. Αλεξανδρεία.

της Ευρώπης». Οι συχνοί πόλεμοι δεν ήταν ο μόνος λόγος. Ο πληθυσμός χωρίστηκε σε θρησκευτικές κοινότητες με μεγάλη αυτονομία από πολλές απόψεις, το λεγόμενο σύστημα κεχρί. Το εθνοτικό υπόβαθρο διαδραμάτισε μικρότερο ρόλο από τη θρησκευτική συνύπαρξη και την φυλετική πίστη. Ωστόσο, τον 19ο αιώνα, οι θρησκευτικές κοινότητες επαναπροσδιορίστηκαν σε εθνικό και γεωγραφικό επίπεδο και τώρα απαιτήσαν την ανεξαρτησία. Ένας μεγάλος αριθμός ευρωπαϊκών εθνών προέκυψε από την αυτοκρατορία: πρώτη Ελλάδα, στη συνέχεια Ρουμανία, Βουλγαρία, Σερβία και Αλβανία. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη αναλήφθηκε από τη Βρετανία από τους Αμβούργους και την Κύπρο. Οι τελευταίες βορειοαφρικανικές εκμεταλλεύσεις χάθηκαν στην Ιταλία στις αρχές του 20ου αιώνα. Οι Οθωμανοί συμμετείχαν στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο από τη γερμανική πλευρά και οι νικήτριες δυτικές δυνάμεις σχεδίαζαν την πλήρη διάλυση της Τουρκίας στο τέλος του πολέμου.

Για τον Kemal Atatürk¹³⁰, τον βασικό ιδρυτή της νέας τουρκικής δημοκρατίας, ήταν εξαιρετικά σημαντικό να μην επαναληφθεί η ιστορία της αποσύνθεσης. Εάν η δημοκρατία επιζήσει και διατηρήσει την εδαφική ακεραιότητά της, πρέπει να βασιστεί σε μια κοινή εθνικότητα, που ορίζεται κυρίως από μια κοινή γλώσσα, είναι κοσμική, γίνεται δυτικοποιημένη και απέχει από τον επεκτατισμό. Η κοινή γλώσσα και η κοσμικότητα θα χρησίμευαν για να δημιουργήσουν πίστη στο έθνος και στο κράτος, όχι στις εθνοτικές ομάδες και τις θρησκευτικές κοινότητες, και η δυτικοποίηση θα βοηθούσε το νεαρό έθνος που βρισκόταν πίσω, να αποκτήσει δύναμη μέσω της ανάπτυξης και της εκβιομηχάνισης. (Οι Οθωμανοί είχαν θεσπίσει έργα δυτικοποίησης ήδη τον 18ο και 19ο αιώνα, αλλά με περιορισμένη επιτυχία.) Η τουρκική πολιτική ασφάλειας διαμορφώνεται επίσης από την οθωμανική ιστορία. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν επεκτατική και αφοσιωμένη σε ατέλειωτους πολέμους. Η δημοκρατία προσπάθησε να αποφύγει τις συγκρούσεις με τις εξωτερικές δυνάμεις μέσω της εξισορρόπησης της εξουσίας. Το πιο σημαντικό στοιχείο αυτής της στρατηγικής ήταν η ένταξη στο NATO, με το οποίο απέκτησε δυτική στήριξη ενάντια στην παλαιά ρώσο-σοβιετική απειλή. Ένα άλλο στοιχείο είναι η στρατιωτική

¹³⁰ Zurcher, E. J. (2004). *Συγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*. Αλεξάνδρεια.

συνεργασία με το Ισραήλ, που χρησιμεύει ως ισορροπία έναντι των νότιων γειτόνων του¹³¹. Η επιθυμία της Τουρκίας να γίνει μέλος της ΕΕ πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των αρχών που διέπουν την τουρκική δημοκρατία και την τουρκική πολιτική ασφάλειας. είναι ένα λογικό βήμα κατά μήκος του μονοπατιού που έχει διατυπώσει ο Ατατούρκ. Η Τουρκία θέλει να γίνει μια αναπτυγμένη, ευρωπαϊκή χώρα και η ένταξη της θα συμβάλει στην επίτευξη αυτού του στόχου. Επιπλέον, θα βοηθήσει τη χώρα να διατηρήσει την ασφάλεια και τη σταθερότητα στις σχέσεις της με τους βόρειους, ανατολικούς και νότιους γείτονές της. Η ελίτ της Τουρκίας, δηλαδή οι στρατιωτικοί, τα περισσότερα πολιτικά κόμματα, η ισχυρή κεντρική γραφειοκρατία και οι διανοούμενοι, γενικά αγκαλιάζουν τις θεμελιώδεις αρχές της τουρκικής δημοκρατίας και ως εκ τούτου είναι έντονα υπέρ της ένταξης. Η ιδιότητα του μέλους επίσης απολαμβάνει ευρεία δημόσια υποστήριξη, ενώ οι δημοσκοπήσεις δείχνουν γενικά ότι 60-70% των ερωτηθέντων τάσσονται υπέρ της πλήρους ένταξης.

Η δημοκρατία και ο ρόλος του στρατού¹³²

Στο σύνταγμα, ο στρατός έλαβε ιδιαίτερο ρόλο στη διαφύλαξη της δημοκρατίας και των ιδρυτικών της αρχών. Στην πράξη, έχει αποφασιστική συμβολή σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής μέσω του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας, το οποίο απαρτίζεται από εκπροσώπους στρατιωτικών και εκλεγμένων πολιτικών, μεταξύ των οποίων ο πρόεδρος και ο πρωθυπουργός. Ο στρατός ανέλαβε προσωρινά την εξουσία τρεις φορές από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1960, το 1971 και το 1980, και ανέτρεψε μια κυβέρνηση με την έκδοση τελεσίμου, το 1997.

Είναι σαφές ότι ο αποφασιστικός ρόλος του στρατού στην εσωτερική πολιτική και στις εξωτερικές σχέσεις είναι ασυμβίβαστος με τις δημοκρατικές αρχές. Ο στρατός

¹³¹Aydin, M. (1998). Determinants of Turkish foreign policy: historical framework and traditional inputs. *Middle Eastern Studies*, 35 (4), 152-186.

¹³²Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help*

πρέπει να βρίσκεται υπό τον έλεγχο του Κοινοβουλίου και της κυβέρνησης. Ωστόσο, αυτό δεν φαίνεται από το στρατό και τη μεγάλη πλειοψηφία του τουρκικού λαού. Το πραξικόπημα του 1960 κατακρημνίστηκε με αίτημα του πολιτικού κόμματος στην εξουσία (Δημοκρατικό Κόμμα) ότι η στρατιωτική βοήθεια καταστέλλει το κόμμα της αντιπολίτευσης. Η επόμενη στρατιωτική ανάληψη το 1971, οι στρατιωτικοί ήρθαν μετά από αρκετά χρόνια εκτεταμένης πολιτικής βίας και ζητούσαν να ενταχθούν. Το πραξικόπημα του 1980 έλαβε χώρα στη μέση μιας σοβαρής οικονομικής κρίσης και μετά από πολιτική βία. Το τελεσίγραφο του 1997 αποσκοπούσε στο να σταματήσει ο συστηματικός ισλαμισμός στον δημόσιο τομέα που επιδιώχθηκε από ένα από τα κόμματα του συνασπισμού, αργότερα απαξιώθηκε ως αντισυνταγματικό. Γεγονός είναι ότι ο ρόλος του στρατού στην τουρκική πολιτική θεωρείται θετικός από τα μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και ο στρατός γενικά κρατείται από τους περισσότερους Τούρκους. Ο ρόλος του στρατού μπορεί να θεωρηθεί ως εγγυητής της δημοκρατίας και της πολιτικής σταθερότητας αλλά δημιουργεί ένα πρόβλημα ηθικού κινδύνου της πρώτης τάξης. Επιτρέπει στους πολιτικούς να ενεργούν με λιγότερο υπεύθυνο τρόπο, γνωρίζοντας ότι ο στρατός θα ενταχθεί και θα αποκαταστήσει τη σταθερότητα, τη νομοθεσία και την τάξη εάν χρειαστεί.

*Μειονότητες και ανθρώπινα δικαιώματα*¹³³

Οι μειονότητες αποτελούν ένα εξαιρετικά ευαίσθητο θέμα από τη δημιουργία της δημοκρατίας. Η Τουρκία αναγνώρισε τα θρησκευτικά και κοινοτικά δικαιώματα των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων, των Χριστιανών και των Εβραίων, στη Συνθήκη Ειρήνης της Λοζάνης το 1923, αλλά επέβαλε αυστηρούς περιορισμούς στην εκπαίδευση των κληρικών, στη θρησκευτική αγωγή και στα δικαιώματα κοινής ιδιοκτησίας. Όλοι οι μουσουλμάνοι - που αποτελούν το 98% του πληθυσμού - θεωρούνται Τούρκοι, παρότι αποτελούνται από διαφορετικές εθνοτικές ομάδες. Οι περισσότερες ομάδες είναι αρκετά εξομοιωσμένες, με την σημαντική εξαίρεση της μεγάλης κουρδικής μειονότητας που βρίσκεται στα νοτιοανατολικά της χώρας. Ο

¹³³ Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help*

κουρδικός πληθυσμός εκτιμάται σε περίπου 13 εκατομμύρια, δηλαδή περίπου το 20 τοις εκατό του συνολικού πληθυσμού.

Δεδομένης της ιστορίας της αποσύνθεσης της αυτοκρατορίας ως αποτέλεσμα του αναδυόμενου εθνικισμού, η εθνοτική τουρκική πλειοψηφία θεωρεί τις εκφράσεις του κουρδικού εθνικισμού ως απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας. Μπορεί να επισημάνει τις τελευταίες δεκαετίες ένοπλες συγκρούσεις με τους κουρδικούς εθνικιστές που λέγεται ότι έχουν κοστίσει 30.000 ζωές και έχει εξαναγκάσει εκατοντάδες χιλιάδες Κούρδους να φύγουν από τα χωριά τους σε αστικές περιοχές της Τουρκίας ή στο εξωτερικό. Πέντε και έξι εκατομμύρια Κούρδοι ζουν σε άπορες περιοχές του Ιράκ και του Ιράν αντίστοιχα και περίπου ένα εκατομμύριο στη βόρεια Συρία. Η Τουρκία φοβάται ότι οι Κούρδοι θα ενωθούν και θα δημιουργήσουν ένα ανεξάρτητο κράτος.

Λέγεται ότι ο τουρκικός στρατός παρακολουθεί στενά τη σημερινή αυτόνομη βόρεια κουρδική περιοχή, μέρος του Ιράκ και ζήτησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες τη διαβεβαίωση ότι το Ιράκ δεν θα χωριστεί σε περίπτωση αλλαγής κανόνων. Για την αφομοίωση διαφόρων εθνοτικών ομάδων και την ενδυνάμωση μιας κοινής τουρκικής ταυτότητας, οι τουρκικοί νόμοι έχουν περιορίσει αυστηρά τη δημόσια χρήση ξένων γλωσσών εκτός από την τουρκική, καθώς και άλλες εκφράσεις ξεχωριστής πολιτιστικής ταυτότητας. Η χρήση των μειονοτικών γλωσσών σε δημόσια ιδρύματα, κυρίως σχολεία και πανεπιστήμια, καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν απαγορευτεί.

Πρόσφατα, και υπό την πίεση της ΕΕ, το Σύνταγμα άλλαξε για να επιτρέψει τη δημόσια χρήση των μειονοτικών γλωσσών. Στην πιο πρόσφατη έκθεση προσχώρησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹³⁴ αναφέρεται ότι οι τουρκικές αρχές συνεχίζουν την καταστολή της δημόσιας χρήσης κουρδικών, χρησιμοποιώντας άλλους νόμους από εκείνους που άλλαξαν. Υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ των σοβαρών περιορισμών που

¹³⁴Commission Of The European Communities. (2002). Regular Report on Turkey's progress towards accession. Brussels.

ασκούνται στην άσκηση των πολιτιστικών ή μειονοτικών δικαιωμάτων και της ευρείας χρήσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους στρατιωτικούς, την αστυνομία, τα δικαστήρια και το σύστημα φυλακών. Ένα επιπλέον πρόβλημα είναι ότι οι νόμοι συχνά δεν εφαρμόζονται ή εφαρμόζονται με ασυνέπεια.

Ο κύριος επίσημος λόγος για τη μη εισαγωγή της Τουρκίας από την ΕΕ ήταν η αποτυχία της να ανταποκριθεί στα πολιτικά κριτήρια ένταξης, δηλαδή στα δημοκρατικά κριτήρια και τα κριτήρια για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αλλά για να κατανοήσουμε την τουρκική θέση και τις πραγματικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Τουρκία στην εκπλήρωση των κριτηρίων, απαιτούνται κάποιες γνώσεις για το ιστορικό υπόβαθρο.¹³⁵

¹³⁵Commission Of The European Communities. (2002). Regular Report on Turkey's progress towards accession. Brussels.

Συμπεράσματα- προοπτικές

Η αλλαγή των πολιτικών της Ελλάδας όσον αφορά τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ μπορεί να εξηγηθεί ως εισαγωγή νέων θεωρητικών μοντέλων που εφαρμόζει η ελληνική διπλωματία για την καλύτερη κατανόηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων και του ρόλου του παράγοντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτές. Η θεωρία του δομικού ρεαλισμού (ή νεορεαλισμός) ήταν το αναλυτικό εργαλείο στον τομέα των διεθνών σχέσεων που εφαρμόστηκε για να εξηγήσει την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων τον 20ό αιώνα. Οι τρεις βασικές υποθέσεις του νεορεαλισμού, η φύση των ηθοποιών, οι κρατικές προτιμήσεις και η διεθνής δομή θα μπορούσαν να καταγραφούν στον τομέα των ελληνοτουρκικών σχέσεων¹³⁶.

Σύμφωνα με την πρώτη υπόθεση, η ύπαρξη «ομάδων συγκρούσεων», καθεμιά είναι οργανωμένη ως ενιαίος πολιτικός δράστης που επιδιώκει ορθολογικά διακριτικούς στόχους μέσα σε ένα αναρχικό περιβάλλον. Ενώ οι ομάδες συγκρούσεων είναι κυρίαρχες στην επικράτειά τους, σε διεθνές επίπεδο πρέπει να λειτουργούν στην αναρχία, δηλαδή σε ένα περιβάλλον στο οποίο δεν υπάρχει κυριαρχική εξουσία. Οι ομάδες συγκρούσεων πρέπει να "βοηθούν τους εαυτούς τους" στο αναρχικό περιβάλλον και, για να το πράξουν, υποτίθεται ότι ενεργούν ορθολογικά¹³⁷. Τα πλέον αποτελεσματικά διαθέσιμα μέσα για την επίτευξη των στόχων τους επιλέγονται, με την επιφύλαξη των περιορισμών που επιβάλλονται από περιβαλλοντικές αβεβαιότητες και ελλειπείς πληροφορίες.

Η δεύτερη βασική παραδοχή αναφέρεται στον σταθερό και ομοιόμορφα συγκρουόμενο χαρακτήρα των κρατικών προτιμήσεων. Η διακρατική πολιτική είναι επομένως μια διαρκής διαδικασία διαπραγμάτευσης για τη διανομή και την

¹³⁶Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.

¹³⁷Koehane, R. O. (1988). Neorealism and Its Critics. *New York: Columbia University Press* , 25 (3), 282.

ανακατανομή των σπάνιων πόρων¹³⁸. Η υπόθεση του σταθερού χαρακτήρα των κρατικών συμφερόντων απελευθερώνει τις διεθνείς σχέσεις από τον «αναγωγικό» πειρασμό να αναζητούν τις αιτίες της κρατικής συμπεριφοράς στη σύνθετη διαδικασία από τον «ηθικό» πειρασμό να περιμένουμε ότι οι ιδέες επηρεάζουν την υλική δομή της παγκόσμιας πολιτικής, από τον «ουτοπικό» πειρασμό να πιστέψουμε ότι κάθε δεδομένη ομάδα κρατών έχει φυσικά αρμονικά συμφέροντα και από τον «νομικιστικό» πειρασμό να πιστεύουν ότι τα κράτη μπορούν να ξεπεράσουν την πολιτική εξουσία υποβάλλοντας κανόνες σε κοινούς κανόνες και θεσμούς¹³⁹.

Η τελευταία παραδοχή αναφέρεται στην υπεροχή των υλικών δυνατοτήτων. Τα αποτελέσματα της διακρατικής διαπραγμάτευσης αντικατοπτρίζουν το σχετικό κόστος απειλών και προωθήσεων, το οποίο είναι άμεσα ανάλογο με τη διανομή των υλικών πόρων. Εάν δεν υπάρχει κοινή διεθνής κυριαρχία, τα κράτη είναι σε θέση να εξαναγκάζουν ή να δωροδοκούν τους ομολόγους τους και η ικανότητά τους να είναι ανάλογη της υποκείμενης εξουσίας τους, η οποία ορίζεται από την άποψη της πρόσβασης σε εξωγενώς μεταβαλλόμενους υλικούς πόρους, στρατιωτικούς και άλλους¹⁴⁰. Επομένως, τα κράτη επιδιώκουν την εξουσία, δηλαδή την ικανότητα να επηρεάζουν τους άλλους και τους πόρους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ασκήσουν επιρροή, και επίσης να υπολογίζουν τα συμφέροντά τους όσον αφορά την εξουσία, είτε ως τέλος είτε ως αναγκαία μέσα σε διάφορους άλλους σκοπούς.

Ο έλεγχος της συνάφειας των τριών βασικών παραδοχών του νεορεαλισμού για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις θα μπορούσε να προσφέρει μεγάλη βοήθεια στην κατανόηση του σκεπτικού της αρχικής θέσης της Ελλάδας σε σχέση με τις σχέσεις

¹³⁸Legro, J. W., & Moravcsik, A. (1999). Is Anybody Still a Realist? *International Security*, 24 (2), 5-55.

¹³⁹Morgenthau, H. J. (1973). *Politics Among Nations : the Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf.

¹⁴⁰Legro, J. W., & Moravcsik, A. (1999). Is Anybody Still a Realist? *International Security*, 24 (2), 5-55.

Τουρκίας-ΕΕ. Το διεθνές αναρχικό περιβάλλον καταδεικνύεται εύκολα στον τομέα των ελληνοτουρκικών σχέσεων¹⁴¹. Η εισβολή και η συνεχιζόμενη κατοχή σχεδόν 40% της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας παρά τη διεθνή καταδίκη (συμπεριλαμβανομένων πολυάριθμων αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης), η συστηματική παραβίαση των ελληνικών συνόρων FIR και του εναέριου χώρου από τα τουρκικά στρατιωτικά αεροσκάφη, δήλωση του τουρκικού κοινοβουλίου ότι η άσκηση του κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στο Αιγαίο σε 12 μίλια θα ήταν *casus belli* για την Τουρκία και η άρνησή της να αποδεχθεί τη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης για τις ελληνοτουρκικές διαφορές είναι άφθονες εκδηλώσεις της διεθνούς αναρχίας, στις οποίες η νεορεαλιστική θεωρία αναφέρεται¹⁴².

Η συνεχιζόμενη παραβίαση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων και η μη τήρηση των κανόνων του διεθνούς δικαίου από την Τουρκία δεν προσέλκυσε σημαντική διεθνή στήριξη στις θέσεις της Ελλάδας, καθώς άλλοι διεθνείς παράγοντες καθορίζουν τις θέσεις τους με βάση τα δικά τους συμφέροντα. Σε αυτό το περιβάλλον η Ελλάδα πρέπει να «βοηθήσει τον εαυτό της» ενάντια στην Τουρκία και η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα από τα πρωταρχικά της όπλα στην προσπάθεια αυτή. Καθώς ο κύριος στρατηγικός στόχος της Τουρκίας ήταν η ένταξή της στην ευρωπαϊκή πολιτική, οικονομική και πολιτιστική σφαίρα, η εκστρατεία της για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποκτά μεγάλη σημασία, γεγονός που αυξάνει τη δύναμη της Ελλάδας στη χρήση της ένταξής της στην ΕΕ για άσκηση πιέσεων στην Τουρκία¹⁴³.

¹⁴¹Koehane, R. O. (1988). Neorealism and Its Critics. *New York: Columbia University Press*, 25 (3), 282.

¹⁴²Kozyris, J. P. (2001). The Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict: A Greek Viewpoint. Στο D. Keridis, & D. Triantaphyllou, *Greek-Turkish relations in the era of globalization*. Potomac Books Inc.

¹⁴³Hale, W. M. (2000). *Turkish Foreign Policy, 1774-2000*. Frank Cass.

Όσον αφορά την υπόθεση σταθερού και ομοιόμορφα συγκρουόμενου χαρακτήρα των κρατικών προτιμήσεων, η Τουρκία έχει πράγματι σταθερά συμφέροντα τόσο στη διαμάχη του Αιγαίου όσο και στην Κύπρο. Ο αποτελεσματικός τουρκικός έλεγχος πάνω σε ένα αυξημένο τμήμα του Αιγαίου που αγνοεί τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και η νομιμοποίηση του σημερινού de facto διαχωρισμού στην Κύπρο αποτελούν τα σταθερά τουρκικά συμφέροντα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Αυτά τα συμφέροντα μπορούν να έρθουν σε σύγκρουση μόνο με τα ελληνικά συμφέροντα στην πλήρη άσκηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Αιγαίο και την επανένωση της Κύπρου. Οι ελληνοτουρκικές διαφορές καθορίζονται με τους κανόνες ενός παιχνιδιού μηδενικού αθροίσματος. Το γεγονός ότι τα συμφέροντα της Ελλάδας προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο δεν έχει καμία επίπτωση στην υλοποίησή τους.

Ωστόσο, το γεγονός ότι η Τουρκία θεωρεί την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ένα ακόμη από τα σταθερά συμφέροντά της βελτιώνει τη διαπραγματευτική θέση της Ελλάδας. Η Ελλάδα μπορεί τώρα να επιδιώξει καλύτερα τα δικά της σταθερά συμφέροντα, καθορίζοντας το ενδιαφέρον της για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ βάσει της στάσης της απέναντι στις ελληνοτουρκικές διαφορές. Όσον αφορά την υπόθεση της υπεροχής των υλικών δυνατοτήτων, η Τουρκία υποστήριξε την επιδίωξη των σταθερών συμφερόντων της μέσω εκτεταμένων εξοπλισμών και τη διατήρηση της τρομακτικής στρατιωτικής δύναμης στα σύνορα της Τουρκίας με την Ελλάδα. Μεταξύ των άλλων λειτουργιών του, ο τουρκικός στρατός έχει επίσης λειτουργήσει ως καταναγκαστική δύναμη ενάντια στην Ελλάδα. Η αντίδραση της Ελλάδας στην αυξανόμενη πίεση του τουρκικού στρατού θα μπορούσε να είναι μόνο η στρατιωτική της συγκέντρωση. Οι αναβαθμισμένες ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις θα πρέπει - αν δεν απειλήσουν - τουλάχιστον να αποτρέψουν τον τουρκικό επεκτατισμό και να αποτρέψουν τον εξαναγκασμό της Ελλάδας στις τουρκικές πολιτικές απαιτήσεις. Ωστόσο, η πρόθεση της Τουρκίας να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση πρόσθεσε μια απροσδόκητη υλική δυνατότητα στην Ελλάδα. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ο κανόνας της ομοφωνίας στη λήψη αποφάσεων της ΕΕ σήμαινε ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να ασκήσει veto στην Ευρωπαϊκή Ένωση για να εξαναγκάσει την Τουρκία να υιοθετήσει πιο μετριοπαθείς απόψεις για τις ελληνοτουρκικές διαφορές. Το γεγονός ότι η νέα υλική ικανότητα της Ελλάδας δεν

ήταν «σκληρή» - όπως στην περίπτωση της στρατιωτικής - δεν μείωσε την αποτελεσματικότητά της και την εξουσία καταναγκασμού.

Ο φιλελευθερισμός και η θέση της Ελλάδας στις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ

Νέες ελληνικές τακτικές και στρατηγικές όσον αφορά τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ ήταν το αποτέλεσμα της εισαγωγής των φιλελεύθερων αναλυτικών εργαλείων στη μελέτη των ελληνοτουρκικών σχέσεων και του ρόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η φιλελεύθερη θεωρία των διεθνών σχέσεων αμφισβήτησε την κυρίαρχη νεορεαλιστική σχολή σκέψης που ανοίγει το δρόμο για μεταρρύθμιση. Η αναγραφή των τριών βασικών παραδοχών της φιλελεύθερης θεωρίας των διεθνών σχέσεων θα μπορούσε να μας δώσει ένα αναλυτικό εργαλείο για να κατανοήσουμε την αλλαγή της θέσης της Ελλάδας στις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ.

Σύμφωνα με την πρώτη θεωρία των φιλελεύθερων θεωρημάτων των διεθνών σχέσεων, οι θεμελιώδεις παράγοντες της διεθνούς πολιτικής είναι άτομα και ιδιωτικές ομάδες οι οποίες κατά μέσον όρο είναι λογικές και αποτρέπουν τον κίνδυνο και οργανώνουν αλλαγές και συλλογικές δράσεις για την προώθηση διαφοροποιημένων συμφερόντων υπό περιορισμούς που επιβάλλονται από την έλλειψη υλικών, αντιφατικές τιμές και αποκλίσεις στην κοινωνική επιρροή¹⁴⁴.

Η φιλελεύθερη θεωρία βασίζεται στην άποψη "από τη βάση προς την κορυφή" της πολιτικής στην οποία οι απαιτήσεις των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων αντιμετωπίζονται αναλυτικά πριν από την πολιτική. Η πολιτική δράση είναι ενσωματωμένη στην εγχώρια και διακρατική κοινωνία των πολιτών, που νοείται ως συνάθροιση οριακά διαφορετικών λογικών ατόμων με διαφοροποιημένα γούστα, κοινωνικές δεσμεύσεις και προσφορά πόρων. Τα κοινωνικά διαφοροποιημένα άτομα καθορίζουν τα υλικά και ιδεολογικά τους συμφέροντα ανεξάρτητα από την πολιτική

¹⁴⁴Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, 51 (4), 513-553.

και στη συνέχεια προωθούν αυτά τα συμφέροντα μέσω πολιτικών ανταλλαγών και συλλογικής δράσης. Τα άτομα και οι ομάδες υποτίθεται ότι ενεργούν ορθολογικά επιδιώκοντας την υλική και ιδεατή ευημερία¹⁴⁵.

Η δεύτερη παραδοχή αναφέρεται στην εκπροσώπηση και τις κρατικές προτιμήσεις: Τα κράτη ή άλλα πολιτικά ιδρύματα αντιπροσωπεύουν κάποιο υποσύνολο της εγχώριας κοινωνίας, βάσει των συμφερόντων των οποίων οι κρατικοί αξιωματούχοι καθορίζουν τις κρατικές προτιμήσεις και ενεργούν επιμελώς στην παγκόσμια πολιτική. Στη φιλελεύθερη αντίληψη της εγχώριας πολιτικής, το κράτος δεν είναι ηθοποιός, αλλά αντιπροσωπευτικό όργανο που υπόκειται συνεχώς σε συλλήψεις και ανάκτηση, κατασκευή και ανασυγκρότηση από συνασπισμούς κοινωνικών παραγόντων. Τα αντιπροσωπευτικά θεσμικά όργανα και οι πρακτικές αποτελούν την κρίσιμη «ζώνη μετάδοσης» με την οποία οι προτιμήσεις και η κοινωνική δύναμη των ατόμων και των ομάδων μεταφράζονται σε κρατική πολιτική. Τα άτομα μπορούν να στραφούν προς το κράτος για να επιτύχουν στόχους που η ιδιωτική συμπεριφορά δεν είναι σε θέση να επιτύχει αποτελεσματικά. Επομένως, η κυβερνητική πολιτική περιορίζεται από τις υποκείμενες ταυτότητες, τα συμφέροντα και την εξουσία των ομάδων ατόμων (μέσα και έξω από την κρατική συσκευή), οι οποίες ασκούν συνεχώς πίεση στους κεντρικούς φορείς λήψης αποφάσεων να ακολουθούν πολιτικές που συμφωνούν με τις προτιμήσεις τους. Σύμφωνα με την τρίτη παραδοχή, η διαμόρφωση των αλληλεξαρτώμενων κρατικών προτιμήσεων καθορίζει την κρατική συμπεριφορά¹⁴⁶.

Για τους φιλελεύθερους, η κρατική συμπεριφορά αντανακλά ποικίλες μορφές κρατικών προτιμήσεων. Κάθε κράτος επιδιώκει να συνειδητοποιήσει τις ιδιαίτερες προτιμήσεις του υπό ποικίλους περιορισμούς που επιβάλλονται από τις προτιμήσεις άλλων κρατών. Οι Φιλελεύθεροι προκαλούν παραλλαγή προνομιών στη διαμόρφωση

¹⁴⁵Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, 51 (4), 513-553.

¹⁴⁶Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, 51 (4), 513-553.

των προτιμήσεων κατάστασης, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα τις διαμορφώσεις δυνατοτήτων και πληροφοριών σαν να ήταν σταθεροί περιορισμοί ή ενδογενείς στις κρατικές προτιμήσεις. Ο κρίσιμος θεωρητικός δεσμός μεταξύ των κρατικών προτιμήσεων και της συμπεριφοράς ενός ή περισσοτέρων κρατών παρέχεται από την έννοια της αλληλεξάρτησης πολιτικής. Η αλληλεξάρτηση των πολιτικών ορίζεται εδώ ως το σύνολο των δαπανών και οφελών που δημιουργούνται για τις ξένες κοινωνίες όταν οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες σε μια κοινωνία επιδιώκουν να υλοποιήσουν τις προτιμήσεις τους, δηλαδή το πρότυπο των διεθνικών εξωτερικοτήτων που απορρέουν από τις προσπάθειες να επιδιωχθούν εθνικοί διακριτικοί στόχοι. Η θεωρία των Φιλελευθέρων προϋποθέτει ότι το πρότυπο των αλληλεξαρτώμενων κρατικών προτιμήσεων επιβάλλει δεσμευτικό περιορισμό στη συμπεριφορά του κράτους.

Η εφαρμογή των υποθέσεων της φιλελεύθερης θεωρίας των διεθνών σχέσεων στις ελληνικές πολιτικές σχετικά με τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ προσφέρει πολλές ενδιαφέρουσες προοπτικές για την κατανόηση των ριζών της πρόσφατης αλλαγής. Τα άτομα και οι ιδιωτικές ομάδες έχουν μεγάλη επιρροή στη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Επιχειρηματικές ομάδες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, διανοούμενοι, δημοσιογράφοι και, τέλος, η προσωπικότητα του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Γιώργου Παπανδρέου συνέβαλαν στη βελτίωση του κλίματος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι δραστηριότητες αυτές αντιστάθμισαν τις παραδοσιακές προσεγγίσεις της κοινής γνώμης, οι οποίες θεωρούσαν αναπόφευκτη την εχθρότητα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η δημιουργία διακρατικών δεσμών και δικτύων σε επίπεδο ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων και της κοινωνίας των πολιτών βελτίωσε επίσης την κατανόηση και από τις δύο πλευρές, μειώνοντας έτσι τον ρόλο των προκαταλήψεων και την παραπληροφόρησης. Οι δραστηριότητες των ιδιωτών και των ιδιωτικών ομάδων συνέβαλαν στην επανεξέταση των στρατηγικών συμφερόντων της Ελλάδας σε σχέση με τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ και στην ενεργό υποστήριξη της Τουρκίας για την ενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όσον αφορά την εκπροσώπηση και τις κρατικές προτιμήσεις, η πρόσφατη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ ελληνικών και τουρκικών επιχειρήσεων, ακαδημαϊκών και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών έχει ξεπεράσει την παραδοσιακά εχθρική κρατική χορηγία και είχε θετικό αντίκτυπο στις κρατικές πολιτικές όσον αφορά τις

ελληνοτουρκικές σχέσεις. Αν και η φύση του τουρκικού κράτους το καθιστά λιγότερο επιρρεπής στην επιρροή της κοινωνίας των πολιτών, είναι αλήθεια ότι οι πολιτικές τόσο της Ελλάδας όσο και της Τουρκίας επηρεάστηκαν από τις κοινωνίες τους. Η σταθερή δέσμευση της Τουρκίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση και η αμφισημία ως προς τις βασικές αρχές της πολιτικής της για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς και ο θετικός ρόλος της Ελλάδας στο θέμα της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι εκδηλώσεις αυτής της αλλαγής.

Όσον αφορά τον προσδιορισμό της κρατικής συμπεριφοράς μέσω της διαμόρφωσης αλληλεξαρτώμενων κρατικών προτιμήσεων, η έλλειψη σημαντικών εμπορικών και άλλων οικονομικών συναλλαγών αναφέρθηκε σε έναν από τους κύριους λόγους επαναλαμβανόμενων ελληνοτουρκικών διαφορών. Η ενδυνάμωση των δεσμών αλληλεξάρτησης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σε οικονομικό επίπεδο ήταν ένα από τα πρώτα βήματα προς την αποδέσμευση και την προοπτική ομαλοποίηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η αύξηση του ενδιαφέροντος της Ελλάδας και της Τουρκίας για την ευημερία του άλλου θα μπορούσε να έχει μόνο θετική επίδραση στις σχέσεις τους. Η πρόσφατη άνοδος του εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών ενεθάρρυνε τη συνεργασία μεταξύ ελληνικών και τουρκικών επιχειρηματικών κύκλων και έδειξε πόσο επωφελής θα ήταν μια μελλοντική ομαλοποίηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων και για τις δύο πλευρές. Η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής οικονομίας επηρέασε σημαντικά την απόφαση της Ελλάδας να αλλάξει τις πολιτικές της για τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ.

Μια τακτική κίνηση ή μια στρατηγική επιλογή;

Κατά την άποψή μου, ίσως ο μεταβαλλόμενος ρόλος του παράγοντα της ΕΕ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις δείχνει μια μετατόπιση της στρατηγικής σκέψης της Ελλάδας¹⁴⁷ όσον αφορά τη μελλοντική θέση της Τουρκίας στο παγκόσμιο πολιτικό σύστημα. Η αλλαγή πολιτικών της Ελλάδας και η στήριξη της διαδικασίας

¹⁴⁷Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

ενσωμάτωσης της Τουρκίας στην ΕΕ δεν είναι απλώς μια τακτική κίνηση που στοχεύει να συγκεντρώσει πολιτικά οφέλη για την Ελλάδα. αντίθετα, πρέπει να θεωρηθεί ως μια στρατηγική κίνηση που βασίζεται σε μια δραστική ερμηνεία των εθνικών συμφερόντων.

Μέσω της συνεκτικής πολιτικής του για την άσκηση του δικαιώματος αρνησικυρίας, η Ελλάδα ανέλαβε για πολλά χρόνια το πολιτικό κόστος της διακοπής των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ. Η Ελλάδα θεωρήθηκε τόσο στην τουρκική όσο και στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη ως ανυπέβλητο εμπόδιο για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Ορισμένοι αναλυτές υποστήριξαν ότι η λήξη της ελληνικής πολιτικής αρνησικυρίας ενάντια στη βελτίωση των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ και η επακόλουθη ενεργή στήριξη της προσχώρησης της Τουρκίας στην ΕΕ δεν σηματοδότησαν απαραίτητα την τροποποίηση των ελληνικών στρατηγικών απόψεων για το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας. Η Ελλάδα εξακολουθούσε να πιστεύει ότι ο μόνιμος αποκλεισμός της Τουρκίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν επωφελής για τα ελληνικά συμφέροντα. Εντούτοις, κατανοούσε ότι δεν ήταν σοφό να αναλάβει ολόκληρο το κόστος του αποκλεισμού των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ από μόνο του. Υπήρξαν αρκετά άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, τα οποία αντιτάχθηκαν στην ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά δεν βρήκαν λόγο να δηλώσουν δημοσίως τη θέση τους και να βλάψουν έτσι τις σχέσεις τους με την Τουρκία, επειδή η σταθερή πολιτική veto της Ελλάδας εγκυμονούσε ένα αδιέξοδο στην Τουρκία - Σχέσεις της ΕΕ. Η Ελλάδα αντιλήφθηκε τότε ότι οι προοπτικές ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα ήταν λαμπρές ακόμα και αν το veto της Ελλάδας άρθηκε. Η Τουρκία απέμενε ακόμη πολύ από την τήρηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, ενώ ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ ανέλαβαν να παίξουν ενεργό ρόλο στην παρεμπόδιση της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, εάν η τελευταία γινόταν ρεαλιστικά.¹⁴⁸

Επομένως, η πολιτική veto της Ελλάδας ήταν επιβλαβής για τα ελληνικά συμφέροντα, καθώς στόχευε στην επίτευξη κάτι που θα συνέβαινε σε κάθε περίπτωση, δηλαδή η Τουρκία θα παραμείνει εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

¹⁴⁸Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

ανεξάρτητα από τις ελληνικές πολιτικές, ενώ συγκέντρωσε δυσαρέσκεια εναντίον της Ελλάδας, η Ευρωπαϊκή πλευρά. Η Τουρκία λογικά θεωρεί την Ελλάδα ως τον πιο αποφασισμένο αντίπαλο της ένταξης της στην ΕΕ, ενώ τα κράτη μέλη και οι αξιωματούχοι της ΕΕ θα αντιδρούσαν στο γεγονός ότι ένα κράτος μέλος μπλοκάρει τις σημαντικές πολιτικές της ΕΕ και βλάπτει τα συμφέροντα της ΕΕ έναντι της Τουρκίας, τα ενδιαφέροντα. Ενόψει αυτής της κατάστασης, η Ελλάδα αποφάσισε να αλλάξει τις τακτικές της σχετικά με το θέμα των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ με την άρση του veto της. η στρατηγική της, ωστόσο, η οποία αντιτίθεται στην ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρέμεινε πανομοιότυπη. Ενώ οι χείριστες προσπάθειες της Τουρκίας για την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι στόχοι της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής θα εξυπηρετηθούν τώρα από την αδυναμία ή την απροθυμία της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και τη σταθερή αντίθεση άλλων κρατών μελών της ΕΕ στην ένταξη της Τουρκίας.

Η νέα θέση της Ελλάδας όσον αφορά το μέλλον των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ είναι προϊόν στρατηγικής επανεξέτασης των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θεωρείται πλέον συγκριτικό πλεονέκτημα που θα μπορούσε να στερήσει από την Τουρκία όλες τις στενές σχέσεις της ΕΕ πριν από την επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών. Αντιθέτως, η προσέγγιση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η υποχρέωση της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης θα οδηγήσει σε ένα πρόγραμμα πολιτικής μεταρρύθμισης, το οποίο με τη σειρά του θα οδηγήσει σε επανεξέταση της τουρκικής διπλωματικής πολιτικής έναντι της Ελλάδας. Η διαδικασία της πολιτικής φιλελευθεροποίησης και εκδημοκρατισμού της Τουρκίας που πρέπει να υποβληθεί στην Τουρκία για να γίνει επιλέξιμη για ένταξη στην ΕΕ θα σήμαινε ότι θα πρέπει επίσης να μεταρρυθμιστεί ο τρόπος με τον οποίο η Τουρκία όρισε και επιδίωκε τα εθνικά της συμφέροντα. Ο ρόλος μη εγκατεστημένων ομάδων όπως η στρατιωτική και η κρατική γραφειοκρατία, οι οποίες έχουν βαρύτατο ρόλο στη διαμόρφωση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, θα μειωθούν. Ο προσανατολισμός της Τουρκίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση θα αυξήσει την ανάγκη για καλές σχέσεις με την Ελλάδα, καθώς αυτή θα

διευκόλυνε τις προσπάθειές της για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι προς το συμφέρον της Ελλάδας¹⁴⁹ να προωθήσει τη βελτίωση των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ:

Η εναλλακτική λύση μιας ευρωπαϊζουσας και τελικά ευρωπαϊκής Τουρκίας για την Ελλάδα θα είναι είτε μια δικτατορική στρατιωτική είτε μια αντιδραστική ισλαμική Τουρκία. Στην πρώτη περίπτωση, η Ελλάδα θα πρέπει να αντιμετωπίσει μια αυξανόμενη στρατιωτική απειλή και να εφαρμόσει τις πιο αδιάλλακτες πολιτικές όσον αφορά τις ελληνοτουρκικές διαφορές. Θα έπρεπε αναγκαστικά να συμμετάσχει σε μια κούρσα εξοπλισμών με ακόμη πιο στρατιωτικοποιημένη Τουρκία, ενώ οι διμερείς σχέσεις θα επιδεινωθούν έντονα. Η περιφερειακή αστάθεια θα επηρεάσει τότε την ελληνική οικονομία, ενώ η εικόνα της Ελλάδας ως κράτος, που δεν εμπλέκεται σε διεθνείς διαμάχες αλλά φιλοδοξεί να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερο ρόλο στη διεθνή επίλυση των συγκρούσεων, θα υποστεί μεγάλες ζημιές. Αν το μοντέλο αντιδραστικής, αντιευρωπαϊκής Ισλαμικής Τουρκίας κυριάρχησε, η Ελλάδα θα πρέπει και πάλι να αντιμετωπίσει μια ασταθή, μη δημοκρατική και πολιτική απρόβλεπτη Τουρκία της οποίας η απομόνωση από τη Δύση θα επέτρεπε για πιο ασυμβίβαστες πολιτικές. Η Ελλάδα θα γίνει σαφώς μια «γειτονική γη» - στην αίσθηση του Huntington¹⁵⁰ - ενάντια στο αναδυόμενο ριζοσπαστικό Ισλάμ, που θα προκαλούσε μόνιμη αστάθεια σε περιφερειακό επίπεδο. Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά τα σενάρια, υποστηρίζεται ότι η Ελλάδα είναι πολύ καλύτερη εάν ο στρατηγικός προσανατολισμός της Τουρκίας παραμείνει σταθερός στην ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η προοπτική στενότερων σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ήδη διευκολύνει την πολιτική μεταρρύθμιση, την ελευθέρωση και τη βελτίωση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τη δεκαετία του 1990. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να ολοκληρωθεί μόνο υπό την προϋπόθεση της συνεχούς προσέγγισης των σχέσεων Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που θα μπορούσε τελικά να οδηγήσει στην πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Ο πλήρης εκδημοκρατισμός της Τουρκίας, που θα επιτευχθεί

¹⁴⁹ Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

¹⁵⁰ Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72 (3), σ. 22.

μέσω της ένταξης της Τουρκίας στο ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα, θα εγγυηθεί την ομαλοποίηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων και θα θέσει τα θεμέλια της ελληνοτουρκικής συνεργασίας. Επομένως, το στρατηγικό συμφέρον της Ελλάδας είναι να προωθήσει την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο επαναπροσδιορισμός των στρατηγικών συμφερόντων της Ελλάδας¹⁵¹ όσον αφορά την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ δεν θα μπορούσε να συμβεί ούτε άμεσα ούτε αυτόματα. Η αλλαγή από την απόρριψη της επιχείρησης στην ενεργό υπεράσπιση της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση διευκολύνθηκε στην πραγματικότητα από μια προσωρινή απόκλιση των ελληνικών στρατηγικών και τακτικών σε σχέση με τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ. Όταν κατέστη σαφές ότι ήταν πολιτικά πολύ δαπανηρό για την Ελλάδα να αποκλείσει κάθε βελτίωση των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας, το ελληνικό veto έπαυσε. Ωστόσο, οι περισσότεροι από τους Έλληνες διπλωμάτες και τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης υποστηρίζουν αυτή την απόφαση, επειδή πίστευαν ότι άλλα κράτη μέλη της ΕΕ θα εμπόδιζαν ουσιαστικά την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα θα απαλλαγεί από περιττές επιβαρύνσεις στην εξωτερική πολιτική της, ενώ η προσχώρηση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα ήταν στην πράξη πιο πιθανή. Έτσι, η Ελλάδα υιοθέτησε μια νέα τακτική αλλά όχι στρατηγική πολιτική όσον αφορά τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ. Ενώ η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ θα υποστηριζόταν προφορικά, ο στρατηγικός σχεδιασμός της Ελλάδας στόχευε ακόμα στη διατήρηση της Τουρκίας εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η απόκλιση στις ελληνικές τακτικές και στρατηγικές αποδείχθηκε προσωρινή, μεταβατική φάση ανάμεσα σε δύο συγκλίνουσες αλλά αντιθετικές στρατηγικές για τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ. Η ενεργός υπεράσπιση της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, όπως ξεκίνησε ο Γιώργος Παπανδρέου, σηματοδότησε την αλλαγή των ελληνικών στρατηγικών παραγόντων.

Η Ελλάδα αντιλήφθηκε τώρα ότι η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ζωτικής σημασίας για τα στρατηγικά της συμφέροντα. Η προσχώρηση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα σήμαινε τον εκδημοκρατισμό, την ελευθέρωση

¹⁵¹Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

και την κατάργηση στρατιωτικών και γραφειοκρατικών θεσμών. Μια πλήρως εκδημοκρατισμένη και απελευθερωμένη Τουρκία θα ήταν ένας καλύτερος γείτονας για την Ελλάδα και θα διευκολυνόταν η επίλυση των εκκρεμών Ελληνοτουρκικών διαφορών και το Κυπριακό. Οι ελληνικές στρατηγικές και τακτικές συνέκλιναν ξανά, αλλά αυτή τη φορά με την άποψη ότι η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ ήταν επωφελής για την Ελλάδα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση: καταλύτης για την ελληνοτουρκική προσέγγιση;

Η αλλαγή στα θεωρητικά μοντέλα που εφαρμόζει η Ελλάδα για την εννοιοποίηση των συμφερόντων της όσον αφορά τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ και τον αντίκτυπό της στις σχετικές ελληνικές πολιτικές δεν απαντά στο ερώτημα του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στις διμερείς ελληνοτουρκικές σχέσεις. Θα ήθελα να υποστηρίξω - στο συμπέρασμα της εργασίας μου - ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέρει πλέον την πιο συγκεκριμένη προοπτική για την εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η προσπάθεια της Τουρκίας να επιτύχει την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση με την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης είναι παράλληλα προσπάθεια εκδημοκρατισμού της Τουρκίας. Η επιτυχία της διαδικασίας εκδημοκρατισμού της Τουρκίας θα έχει ευεργετική επίδραση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η δημοκρατική ειρηνευτική διακήρυξη περιγράφει τους λόγους για τους οποίους ο εκδημοκρατισμός της Τουρκίας θα μπορούσε να οδηγήσει σε πλήρη ελληνοτουρκική προσέγγιση.

Η δημοκρατική ειρηνευτική πρόταση είναι ίσως η πιο ευρέως αποδεκτή διατριβή στον τομέα των διεθνών σχέσεων¹⁵². Ο πρωταρχικός της ισχυρισμός είναι ότι τα δημοκρατικά κράτη δεν διεξάγουν πόλεμο εναντίον του άλλου. Ένας από τους δευτερεύοντες ισχυρισμούς είναι ότι τα δημοκρατικά κράτη που κλειδώνονται σε διαμάχες μεταξύ τους επιλέγουν πιο ειρηνικά μέσα επίλυσης από άλλα ζεύγη κρατών. Οι επεξηγήσεις της δημοκρατικής ειρηνευτικής διαφοράς συνήθως εμπίπτουν σε

¹⁵²Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72 (3), σ. 22.

τρεις κύριες κατηγορίες. Σύμφωνα με το πρώτο, οι δημοκρατικοί θεσμοί θέτουν περιορισμούς στην ικανότητα των ηγετών να πολεμούν άλλες δημοκρατίες ή απλά να τους κάνουν να διστάζουν να επιλέξουν τον πόλεμο. Άλλωστε, οι κανόνες που μοιράζονται τα δημοκρατικά κράτη τους αναγκάζουν να βλέπουν ο ένας τον άλλον ως ειρηνικό και αδυσώπητο. Σύμφωνα με την τρίτη εξήγηση, η ομαδική δημοκρατία τείνει να ενθαρρύνει την οικονομική αλληλεξάρτηση, η οποία μειώνει την πιθανότητα του πολέμου.

Η δυνατότητα εφαρμογής της δημοκρατικής ειρηνευτικής διαφοράς στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι ιδιαίτερα ενδεικτική της θετικής επιρροής που μπορεί να έχει η Ευρωπαϊκή Ένωση στη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Σε μια δημοκρατική Τουρκία ο συντριπτικώς ισχυρός ρόλος του στρατού και της γραφειοκρατίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις θα μειωνόταν προς όφελος της εκλεγμένης κυβέρνησης. Οι πολιτικοί ηγέτες θα ήταν τότε πιο απρόθυμοι να ακολουθήσουν μια πολεμική πολιτική, τα κύρια θύματα των οποίων θα είναι οι ψηφοφόροι τους. Η ύπαρξη δύο δημοκρατικών πολιτικών συστημάτων στην Ελλάδα και την Τουρκία θα σήμαινε επίσης ότι θα ήταν ευκολότερο να επιτευχθεί αμοιβαία εμπιστοσύνη και κατανόηση. Ο πλήρης εκδημοκρατισμός της Τουρκίας θα αυξήσει ακόμη περισσότερο τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Υποστηρίζοντας τη διαδικασία εκδημοκρατισμού της Τουρκίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να καταστεί καταλύτης για την πλήρη εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Μπορεί να υπάρχουν ακόμη θέματα όπου τα ελληνικά και τα τουρκικά συμφέροντα μπορεί να μην συμπίπτουν από την άλλη πλευρά, θα υπήρχαν πολλά άλλα θέματα όπου η Ελλάδα και η Τουρκία θα μπορούσαν να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να επιδιώξουν κοινά συμφέροντα, ενώ τα κόστη συνεργασίας θα ήταν πάντα υψηλότερα από αυτά της σύγκρουσης. Το έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ήδη βοηθήσει στην υπερνίκηση των εθνικιστικών συγκρούσεων και των ιστορικών συγκρούσεων στη Δυτική Ευρώπη - το κύριο παράδειγμα είναι η Γερμανία και η Γαλλία. Θα μπορούσε να βοηθήσει και πάλι παρέχοντας ένα περιβάλλον όπου

πολυετείς ελληνοτουρκικές διαφορές θα μπορούσαν να μετριαστούν και τελικά να επιλυθούν και θα προέκυπτε εποχή ελληνοτουρκικής συνεργασίας.¹⁵³

¹⁵³Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* , 72 (3), σ. 22.

Βιβλιογραφία

Aydin, M. (1998). Determinants of Turkish foreign policy: historical framework and traditional inputs. *Middle Eastern Studies* , 35 (4), 152-186.

Commision Of The European Communities. (2002). Regular Report on Turkey's progress towards accession. Brussels.

Hale, W. M. (2000). *Turkish Foreign Policy, 1774-2000*. Frank Cass.

Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* , 72 (3), σ. 22.

Jacoby, T. (2003). For the People, of the People and by the Military: The Regime Structure of Modern Turkey. *Political Studies* , 51, 670-672.

Kalaycıoğlu, E. (2002). Turkey's choice: the road away from the European Union? Στο B. Dunér, *Turkey: the Road Ahead?* (σσ. 119-134). The Swedish Institute of International Affairs.

Koehane, R. O. (1988). Neorealism and Its Critics. *New York: Columbia University Press* , 25 (3), 282.

Kozyris, J. P. (2001). The Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict: A Greek Viewpoint. Στο D. Keridis, & D. Triantaphyllou, *Greek-Turkish relations in the era of globalization*. Potomac Books Inc.

Kuneralp, S. (2017). Turkey-EU Relations: Past, Present – and Future? *Heinrich-Böll-Stiftung European Union* .

Legro, J. W., & Moravcsik, A. (1999). Is Anybody Still a Realist? *International Security* , 24 (2), 5-55.

Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization* , 51 (4), 513-553.

Morgenthau, H. J. (1973). *Politics Among Nations : the Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf.

Müftüler-Bac, M. (1998). The Never-Ending Story: Turkey and the European Union. *Middle Eastern Studies* , 240-258.

Official Journal of the European Communities. (1994, 12 6). L203 , 37.

Pettinger, T. (2008). Turkey and Joining the EU. *Economics Help* .

Strath, B. (1999). Europe as a discourge. Στο B. Strath, *Europe and the Other and Europe as the Other*. Peter Lang.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.

Zurcher, E. J. (2004). *Συγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*. Αλεξανδρεια.

Αλεξανδρή, Α. (1991). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στο Θ. Βερέμης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*. Γνωση.

Βερέμης, Θ. (2013). *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*. Σιδερης.

Γιαννίκης, Γ. (2016). *Κρίσις και Διαχείριση Κρίσεων. Μια περιπτωσιολογική μελέτη των ελληνοτουρκικών κρίσεων μετά το 1974*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Εθνικο Κέντρο Δήμοσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/460.pdf

Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2016). *Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών. (2015). *Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα FIR Αθηνών*. Ανάκτηση 2017, από <http://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/fir-athinon.html>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1989, 12 20). Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας. *SEC (89)*, 2290.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2000, 02 10). Η Τουρκία και οι σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Λουξεμβούργο.

Ηρακλείδης, Α. (2007). *Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα- Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου*. Σιδέρης.

Θεοδωρόπουλος, Β. (1990). *Οι Τούρκοι και Εμείς*. Φυτρακης.

Μαραβέγιας, Ν. (2008). *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Θεμέλιο.

Μπερίν, Μ. (2005). *Τουρκία και Ε.Ε.: Προβλήματα και Προοπτικές*.

Ροζάκης, Χ. Α. (2005). Το Διεθνές Δίκαιο και η Λειτουργία του στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1974-2004). Στο Κ. Αρβανιτόπουλος, & Μ. Κοπά, *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής (1974-2004)* (σσ. 155-162). Λιβανης.

Ροζάκης, Χ. Α. (1991). Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση. Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα. Στο Θ. Βερέμης, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*. Γνώση.

Σαπαντζή, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και Ικανότητα Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*. Πατάκης.

Τσακαλογιάννης, Π. (2005). Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Συστημική Αλλαγή. Στο Κ. Αρβανιτόπουλος, & Μ. Κοπά, *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής* (σσ. 440-453). Λιβανης.

Τσάκωνας, Π. Ι. (2003). *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μία Συνολική Προσέγγιση* (Τόμ. Α'). Σιδερης.

